

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ
ของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

THE EFFECTS OF BUDDHIST WAY OF LIFE SCHOOL
IMPLEMENTATION PROCESS ON THE CHARACTERISTICS OF
PRIMARY SCHOOL STUDENTS AT PAKPLI, NAKHON NAYOK

ดวงธิดา พุตระกูล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ
ของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

ดวงธิดา พุตระกูล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

หัวข้อวิทยานิพนธ์ กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน
โรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษานครนายก

The Effects of Buddhist Way of Life School Implementation Process on
the Characteristics of Primary School Students at Pakpli, Nakhonayok.

ชื่อ - นามสกุล นางสาวดวงธิดา พุตระกูล
สาขาวิชา เทคโนโลยีการบริหารการศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา ดร.อร่ามศรี อภาอตุล
ปีการศึกษา 2554

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.คำณ สิริชนกุล)

กรรมการ

(ดร.อนันต์ เตียวต้อย)

กรรมการ

(ดร.อร่ามศรี อภาอตุล)

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อนุมัติวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

วันที่ 20 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2555

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก
ชื่อ – นามสกุล	นางสาวดวงธิดา พุทธระกูล
สาขาวิชา	เทคโนโลยีการบริหารการศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา	ดร.อร่ามศรี อภาอตุล
ปีการศึกษา	2554

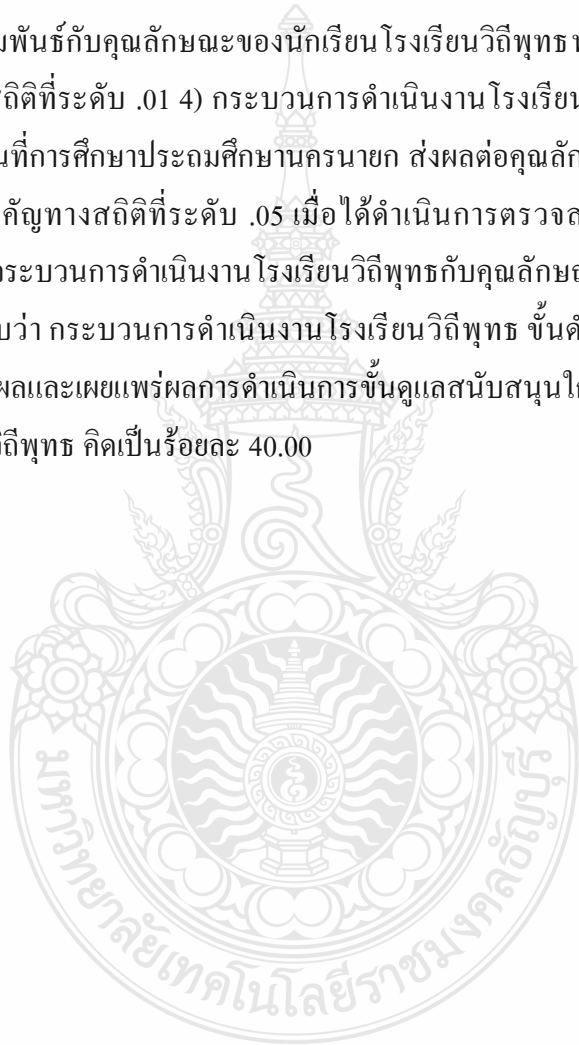
บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่องกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายกครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ 2) ศึกษาระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธ 4) ศึกษากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธ

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน หาค่าความเชื่อมั่นตามวิธีการของครอนบัทจากค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถาม รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.962 หลังจากนั้นทำการเก็บข้อมูลกับประชากรโรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก จำนวน 279 คน ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 2) ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ 3) ครูผู้สอน 4) ผู้ปกครองนักเรียน 5) ตัวแทนชุมชน 6) พระผู้สอนศีลธรรม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และค่าการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยภาพรวมพบว่า มีระดับการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน เรียงตามลำดับ ส่วนขั้นที่มีระดับการปฏิบัติงานน้อยที่สุด คือ ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง พบว่า

มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง 2) คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยภาพรวมพบว่า มีระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า คุณลักษณะของนักเรียน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านจิต (จิตใจ อารมณ์) ด้านศีล (สังคม) ด้านกาย (กายภาพ) ด้านปัญญา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับ 3) กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธทางบวกในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อได้ดำเนินการตรวจสอบความเป็นอิสระต่อกันระหว่างตัวแปรที่เป็นกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธเรียบร้อยแล้ว พบว่า กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ขึ้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการขั้นคุณเลสนับสนุนใกล้ชิด ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ คิดเป็นร้อยละ 40.00

คำสำคัญ กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ, คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

Thesis Title	The Effects of Buddhist Way of Life School Implementation Process on the Characteristics of Primary School Students at Pakpli, Nakonnayok
Name-Surname	Miss Doungtida Footragool
Program	Administration Education Technology
Thesis Advisor	Dr.Aramsri Arpha-adul
Academic Year	2011

ABSTRACT

This research was entitled to the effects of Buddhist Way of Life School Implementation Process on the characteristics of Primary School Students at Pakpli, Nakonnayok. It was aimed to study 1) the level of implementation process of the Buddhist Way of Life School (BWLS), 2) the characteristics of BWLS students, 3) the relationship between BWLS implementation process and characteristics of BWLS students, and 4) the effects of the BWLS implementation process on the student's characteristics at a Buddhist Way of Life School in Pakpli, Nakonnayok.

The study was a descriptive research. The instrument used to collect data was a 5-scale survey questionnaire which had been examined by the five experts and then piloted with thirty students. The reliability of the questionnaire was 0.962. It had a population of 279 comprising six groups: school administrators, teachers being in charge of BWLS program, teachers, parents, community representatives and monks teaching morality. The data were analyzed by using the statistical package program to determine percentage, mean, standard deviation, Pearson's Moment Correlation Coefficient and Stepwise Multiple Regression Analysis.

The results were as follows 1) The implementation process of the Buddhist way of Life School (BWLS) was overall at a high level including the preparation stage, the management stage, the development stage based on the Buddhist threefold training system, the administration support stage, the evaluation and dissemination stage whereas the improvement and continuous development stage was at a moderate level. 2) The student's characteristics of the Buddhist Way of Life School (BWLS) was overall at a high level including mind (mental/emotion), precept (society), body (physical form) and intelligence. 3) There was an overall positive relationship at a moderate level between the BWLS implementation process and the characteristics of BWLS students at the .01 level

of significance. However, the highest level of the relationship between the implementation process and the student's characteristics was found in the development stage based on the Buddhist threefold training system. 4) There were positive effects of the BWLS implementation process, on the student's characteristics at the .05 level of significance. The implementation process, the development stage based on the Buddhist threefold training system, the administration support stage, the evaluation and dissemination stage had the most effects on the student's characteristics at 40 percent.

Keyword: Buddhist Way of Life School (BWLS), implementation process, the characteristics of BWLS students

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยการได้รับความเมตตากรุณาและความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายท่าน ซึ่งบุคคลแรกที่ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง คือ ดร.อร่ามศรี อากาศกุล ที่เมตตารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และถ่ายทอดความรู้ ให้คำแนะนำปรึกษาที่มีคุณค่าด้วยความเสียสละ เหน็ดเหนื่อยและมีความอดทนเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนวิทยานิพนธ์ลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาและพระคุณในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ รศ.ดร.คำรณ ติระชนกุล ดร.อนันต์ เตียวต้อย ผศ.ดร.สุกัญญา แสงเดือน อาจารย์สุกัญญา บุญศรี ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำต่าง ๆ และให้คำปรึกษาตลอดจนให้ความช่วยเหลือแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.จำรูญ พริกบุญจันทร์ อาจารย์ชัยมี ช่างสุวรรณ นางสาวอนินทิตา โปชะกฤษณะ นายปรีชา ภาวโน พระครูปิยศีลคุณ (ชานาญ ปิยสีโล) ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ ตลอดจนให้คำแนะนำ แก้ไขเครื่องมือ ที่ใช้ในการวิจัย

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านคลองอุดม จังหวัดฉะเชิงเทราที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถานศึกษาในอำเภอปากพลี ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้ปกครองทุกท่าน ตัวแทนชุมชน พระอาจารย์ที่กรุณาตอบแบบสอบถาม เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณพระราชพิพัฒนาทร ประธานอุปถัมภ์มูลนิธิถาวร-จิตตถาวโร วงศ์มาลัย ที่ให้ความเมตตาทุนทรัพย์ในการศึกษา ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.เฉลิมศรี จันทร์อ่อน ผศ.ดร.กมลนัถ์ ธรรมรักจิตกุล ที่กรุณาช่วยเหลือในการทำทศด้อยฉบับภาษาอังกฤษ นายวิเชียร สิ้นรุชชัย ผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรนิมิตและผู้บริหารทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำต่าง ๆ ในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา บ่มเพาะจนผู้วิจัยสามารถนำเอาหลักการมาประยุกต์ใช้และอ้างอิงในงานวิจัยครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมอุทิศเพื่อบูชาพระพุทธศาสนา พระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ด้วยความกตัญญูกตเวที ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ตลอดจนอบรมสั่งสอนให้ผู้วิจัยประสบผลสำเร็จมาจนบัดนี้

ดวงธิดา พุทระกุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ	ฅ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	๗
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.5 คำจำกัดความในการวิจัย.....	6
1.6 กรอบแนวความคิดในการวิจัย.....	8
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
2.1 กระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA.....	11
2.2 การบริหารสถานศึกษา.....	16
2.2.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา.....	16
2.2.2 ภารกิจการบริหารสถานศึกษา.....	17
2.2.3 กระบวนการบริหารโรงเรียน.....	17
2.3 โรงเรียนวิถิพุทธ.....	20
2.3.1 นโยบายและแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถิพุทธ.....	20
2.3.2 ความเป็นมาของโรงเรียนวิถิพุทธ.....	21
2.3.3 ความหมายของโรงเรียนวิถิพุทธ.....	22
2.3.4 ความสำคัญของโรงเรียนวิถิพุทธ.....	23
2.3.5 แนวคิดหลักการของโรงเรียนวิถิพุทธ.....	26

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.3.6	27
2.3.7	34
2.3.8	35
2.3.9	36
2.3.10	44
2.4	45
2.4.1	47
2.4.2	49
2.4.3	51
2.4.4	51
2.4.5	52
2.4.6	53
2.5	
กับกระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA.....	54
2.6	59
2.7	62
2.7.1	65
2.7.2	68
2.8	69
2.8.1	70
2.8.2	71
2.9	72
2.9.1	78
2.9.2	78
2.9.3	79
2.9.4	79
2.10	81

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	96
2.11.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ.....	96
2.11.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ.....	101
2.11.3 งานวิจัยในต่างประเทศ.....	104
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	106
3.1 ประชากร.....	108
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	108
3.3 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัย.....	111
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	113
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	114
4 ผลการวิจัย.....	119
4.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	121
4.2 ระดับปฏิบัติการกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก.....	123
4.3 ระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก.....	131
4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธและคุณลักษณะ ของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครนายก.....	136
4.5 กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครนายก.....	139
5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	142
5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	142
5.2 ประชากร.....	142
5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	142

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	143
5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	144
5.6 สรุปผลการวิจัย.....	144
5.7 การอภิปรายผลการวิจัย.....	147
5.8 ข้อเสนอแนะ.....	156
5.8.1 ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย.....	156
5.8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	158
บรรณานุกรม.....	159
ภาคผนวก.....	167
ภาคผนวก ก.....	168
รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ.....	169
หนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	170
ภาคผนวก ข.....	175
ตารางแสดงผลการทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ.....	176
ภาคผนวก ค.....	180
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล.....	181
ภาคผนวก ง.....	189
หนังสือเชิญกรรมการสอบวิทยานิพนธ์.....	190
ภาคผนวก จ.....	199
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	200
ภาคผนวก ฉ.....	210
ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	211
ประวัติผู้เขียน.....	212

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย (Input).....	37
2.2 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process).....	39
2.3 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output).....	41
2.4 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact).....	42
2.5 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีสู่ทศกับกระบวนการ บริหารงานคุณภาพ PDCA.....	54
2.6 แสดงคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีสู่ทศ.....	80
3.1 แสดงจำนวนประชากร.....	108
4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ.....	121
4.2 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีสู่ทศ โดยภาพรวม.....	124
4.3 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีสู่ทศ ชั้นเตรียมการ.....	125
4.4 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีสู่ทศ ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ.....	126
4.5 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีสู่ทศ ชั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา.....	127
4.6 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีสู่ทศ ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด.....	128
4.7 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีสู่ทศ ชั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง	129
4.8 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีสู่ทศ ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ.....	130
4.9 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีสู่ทศ โดยภาพรวม.....	131
4.10 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีสู่ทศ ด้านกาย (กายภาพ).....	132

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.11 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ด้านศีล (สังคม).....	133
4.12 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ด้านจิต (จิตใจ/พฤติกรรม).....	134
4.13 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ด้านปัญญา.....	135
4.14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ และคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก.....	137
4.15 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ และคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยสรุป.....	138
4.16 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก..	139

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
2.1 วงจรการจัดการ.....	12
2.2 กระบวนการวางแผน (Planning) ลำดับ 4 ขั้นตอน.....	18
2.3 สรุปลักษณะระบบการพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา 3.....	27
2.4 กระบวนการของการศึกษา.....	30
2.5 ความเจริญงอกงามแห่งปัญญาตามหลักปัญญาวุฒิชรรม 4.....	34
2.6 ขั้นตอนการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถิปุทธ.....	47
3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	107
4.1 ภาพสรุป กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะ ของนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก.....	141

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในโลกปัจจุบันเป็นโลกแห่งยุคของข้อมูลข่าวสารที่เรียกว่า ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) และเป็นสังคมของความรู้ (Knowledge-Based Society) มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มนุษย์ต้องเพิ่มพูนศักยภาพของตนเองเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งศักยภาพเป็นสิ่งที่จะบ่งบอกว่าบุคคลจะสามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ดีเพียงใด การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ มีพัฒนาการที่สมดุลทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อเสริมสร้างในการพัฒนาความเจริญเติบโตทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (กรมวิชาการ, 2543: 4)

เนื่องจากสถานการณ์ในปัจจุบัน มีการปฏิรูปการเมืองอันเกิดจากปัญหาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วิถีประชาธิปไตย ความแตกแยก ซึ่งนำไปสู่การขาดความสามัคคีและความสมานฉันท์ การที่สามารถพัฒนาคนในประเทศนั้นต้องพัฒนาที่พื้นฐานเน้นที่การศึกษาและการพัฒนาของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่ดีถูกต้องตามครรลองของชีวิต การพัฒนาการศึกษาและแสวงหาความรู้จะง่ายขึ้น ดังคำกล่าวที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริว่า “ การปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวกันว่าสอดคล้องกับรากฐานสังคมไทยยังไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนครั้งนี้ว่ายึดหลักไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักของโรงเรียนวิสุทธิวิเทศ กล่าวได้ว่าเป็นการเปิดศักราชใหม่ขอให้มีความมั่นใจว่าเป็นหนทางที่ถูกต้องแล้ว ช่วยดำเนินไปให้ถึงที่สุด สุดกำลังของตน ”

ดังนั้นการเสริมสร้างคุณธรรม ความตระหนักรู้ในค่านิยมและวิถีประชาธิปไตย ความสมานฉันท์และสันติวิธีเพื่อนำมาซึ่งสันติสุขจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันส่งผลให้กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดทิศทางการปฏิรูปการศึกษาไทย ในปี พ.ศ. 2550 โดยเน้นนโยบาย “ คุณธรรมนำความรู้ ” ในการจัดการศึกษา เพื่อมุ่งสร้างความตระหนัก สำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ และเชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา และสถาบันทางการศึกษาที่เรียกว่า บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549 ข)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพื้นฐานวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่ได้รับการหล่อหลอมจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งด้านการอบรมเลี้ยงดู วัฏปฏิบัติตน รวมทั้งพื้นฐานทางคุณธรรมจริยธรรมในจิตใจ

และพระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเนื่องจากหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา นั่นคือว่าชีวิตคือการศึกษามุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ธรรมชาติของโลก ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสมตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวันทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง เพื่อให้มนุษย์ได้พัฒนาตนให้สมบูรณ์ตามศักยภาพของตนภายใต้กรอบการศึกษา 3 ด้าน ที่เรียกว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา หรือที่เรียกอย่างง่ายว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะของการศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ/พุทธศักราช 2542

โรงเรียนเป็นสถาบันทางการศึกษาและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และมีคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขตามความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ข: 5) จากสภาพปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมอุตสาหกรรม เทคโนโลยีทันสมัยมีบทบาทในชีวิตประจำวัน อารยธรรมต่างประเทศมีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย การดูแลเอาใจใส่และพึ่งพาอาศัยกันในครอบครัวปฐมภูมิลดน้อยลง การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือเป็นคนดี มีคุณธรรมนำความรู้และอยู่ในสังคมอย่างสมบูรณ์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้สังคมไทย ซึ่งเป็นเมืองพระพุทธศาสนามั่นคงและน่าอยู่สืบไป

ปีการศึกษา 2546 สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้พัฒนาโรงเรียนรูปแบบใหม่ 5 ลักษณะ โรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนรูปแบบใหม่ 1 ใน 5 ลักษณะที่กำหนดให้มีขึ้นในโรงเรียนปกติ โดยมีจุดเน้นที่การพัฒนาจิตวิญญาณเป็นการเรียนรู้รากเหง้าของภูมิปัญญาไทย คือ หลักธรรมพระพุทธศาสนาอันทรงคุณค่าให้ผสมผสานกับการปฏิรูปการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ก: 1) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 มาตรา 22 และ 23 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546ข: 11) ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้มุ่งสู่การพัฒนาผู้เรียนโดยยึดหลักธรรมชาติของมนุษย์ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามตามหลักแห่งปัญญาวิถีธรรม 4 ประการ คือ การอยู่ใกล้ชิดคนดี การเอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี การมีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดีอย่างถูกวิธี และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

จากความสำคัญข้างต้น โรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่น่าหลักพระพุทธธรรมให้ย้อนกลับมามีบทบาทในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวมโดยมีองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริงและฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถ

ดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ยังผลให้ผู้เรียนมีความสุขและช่วยให้ครอบครัว ตลอดจนสังคม มีความสุขพร้อมกันไปได้อย่างชัดเจน ดังนั้น โรงเรียนวิถิปุทธ จึงถือเป็นแกนหลักของการศึกษาที่จะ พัฒนามนุษย์ผู้ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถิปุทธ ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้รับผิดชอบ ย่อมตระหนักและประจักษ์ว่านักเรียนในโครงการโรงเรียน วิถิปุทธจะมีการพัฒนาทั้งด้านกาย สติ จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น ทุกวันทุกขณะ ชีวิตที่เป็นการศึกษาจึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาได้อย่างไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมาย ของการจัดการศึกษาที่ต้องการสืบต่อที่มีคุณลักษณะแห่งบุคคลที่มีการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประสานประโยชน์ให้กับสังคมได้อย่างร่วมเย็นสันติสุข

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีนโยบายให้สถานศึกษาในสังกัดที่มีความพร้อมได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถิปุทธ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ซึ่งสถานศึกษาอันประกอบด้วยผู้บริหาร ครูอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เป็นกลไกสำคัญที่จะผลักดันให้การจัดการศึกษาตามแนวทาง โรงเรียนวิถิปุทธเดินหน้าต่อไป ดังนั้นทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายกจึงได้เริ่ม ดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถิปุทธตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 และดำเนินการต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน มีจำนวน สถานศึกษาเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 70 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก, 2548) โดยมีการขยายความร่วมมือกับกรมศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อให้ผู้บริหาร สถานศึกษา ครูและบุคลากรในสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนในระบบ ไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอนและผู้จัดการเรียนรู้ในพื้นที่ โดยมีที่ปรึกษาทางวิชาการ และมีแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้โรงเรียน เพื่อที่จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน พร้อมทั้งจะช่วยให้ ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี และเพื่อพัฒนาสภาพโรงเรียนวิถิปุทธทั้ง 5 ด้าน ให้เป็นวิถีชีวิตซึ่งเป้าหมาย สำคัญของการพัฒนาสภาพโรงเรียนวิถิปุทธแต่ละด้าน เพื่อให้นักเรียนตามโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ เป็นคนดี มีคุณธรรม จิตใจงดงาม เอื้ออาทรต่อบุคคลรอบข้าง

จากการดำเนินการดังกล่าวมาแล้วนั้น โรงเรียนวิถิปุทธได้ดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวทาง โรงเรียนวิถิปุทธมาเป็นระยะเวลาพอสมควรและยังไม่มีการติดตามประเมินผลโครงการดังกล่าว เพื่อจะ ได้ทราบปัญหาจากการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ และผลผลิตที่เกิดขึ้น คือนักเรียนที่ได้รับการฝึก ตามหลักไตรสิกขามีคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธเป็นที่น่าพอใจเพียงใด

จากสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญ ของปัญหาเพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติและพัฒนากระบวนการดำเนินงานโรงเรียน

วิถีพุทธให้บรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
2. เพื่อศึกษาระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
4. เพื่อศึกษากระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1. กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก
2. คุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีระดับคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก
3. กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธมีความสัมพันธ์กันกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
4. กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ประชากร

การศึกษากระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะผู้เรียน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยมีประชากรประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน ผู้ปกครองตัวแทนชุมชน

และพระผู้สอนศีลธรรมของโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี จำนวน 9 แห่ง รวมทั้งหมด 279 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน
2. ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 9 คน
3. ครูผู้สอน จำนวน 118 คน
4. ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 122 คน
5. ตัวแทนชุมชน จำนวน 15 คน
6. พระผู้สอนศีลธรรม จำนวน 6 รูป

1.4.2 ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. ตัวแปรต้น ได้แก่ กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ โดยใช้กรอบแนวความคิด กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 18) กำหนดไว้ และอาศัยกรอบตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ (ด้านผลผลิต - output) ของกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 18) กำหนดไว้ มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

- 1.1 ขั้นเตรียมการ
- 1.2 ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ
- 1.3 ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา
- 1.4 ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด
- 1.5 ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง
- 1.6 ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

2. ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณลักษณะของนักเรียน ผู้วิจัยอาศัยกรอบของตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ (ด้านผลผลิต -output) ของกระทรวงศึกษาธิการ (2548: 5) มี 4 ด้าน ดังนี้

- 2.1 กาย (กายภาพ)
- 2.2 ศีล (สังคม)
- 2.3 จิต (จิตใจ/อารมณ์)
- 2.4 ปัญญา

1.5 คำจำกัดความในการวิจัย

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายกที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง กระบวนการหรือองค์ประกอบที่เป็นระบบ ในการพัฒนาสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ที่ผู้บริหารจะต้องนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ จำแนกเป็น 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการ จัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นการดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

สำหรับขั้นตอนทั้ง 6 ขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธนั้น มีคำอธิบายเฉพาะ ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ หมายถึง ขั้นตอนของความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้งานดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญ คือ การแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ การจัดหาแหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่าง ๆ การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน การจัดแผนปฏิบัติการ เป็นต้น

2. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทางกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา ได้แก่ การจัดหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรม การเตรียมกิจกรรมพัฒนานักเรียน การจัดสภาพทางกายภาพสถานศึกษาที่สะอาด ร่มรื่น ตลอดจนจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการศึกษาตามแนววิถีพุทธ

3. ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา หมายถึง ขั้นตอนสำคัญที่สถานศึกษาดำเนินการพัฒนานักเรียนและบุคลากรของสถานศึกษาตามระบบไตรสิกขาอย่างบูรณาการ โดยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริมความเป็นวิถีพุทธ มีเป้าหมายการพัฒนาอยู่ที่การพัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิต อันจะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

4. ขั้นการดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด หมายถึง ขั้นตอนของการดูแล สนับสนุนที่มีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน ซึ่งกิจกรรมที่สำคัญ คือ การนิเทศ ติดตาม การให้คำปรึกษา และชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การสนับสนุนทั้งทรัพยากร ข้อมูล และเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินงาน เป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

5. **ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง** หมายถึง ขั้นตอนที่ระบบกระบวนการที่กำหนดเพื่อนำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต่าง ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุง หรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินอยู่ให้ดียิ่งขึ้น

6. **ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ** หมายถึง ขั้นตอนที่สะท้อนให้ทราบผลของการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมโดยการประเมินผลจะเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ และมีความชัดเจน สามารถนำไปสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่น ๆ ต่อไป

คุณลักษณะของนักเรียน หมายถึงคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธ ที่กิน อยู่ ดู ฟังเป็นอันเป็นผลจากการได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน (ภาวนา 4) คือ ด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และด้านปัญญา ตามระบบไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่สถานศึกษานำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถิปุทธ

สำหรับคุณลักษณะของนักเรียนที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย ศีล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการ (ภาวนา 4) ตามหลักไตรสิกขานั้นแต่ละด้านมีคำอธิบายเฉพาะ ดังนี้

1. **กาย (กายภาพ)** หมายถึง นักเรียนรู้จักใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้ คุณค่าแท้ ดูแลร่างกายและแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม

2. **ศีล (สังคม)** หมายถึง นักเรียนมีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา สามารถพึ่งพาตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

3. **จิต (จิตใจ/อารมณ์)** หมายถึง นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนคุณ มีจิตใจเมตตากรุณา (เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน) ต่อกัน ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อุดหนุน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน

4. **ปัญญา** หมายถึง นักเรียนมีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ใฝ่รู้-ใฝ่ศึกษา ใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ แก้ไขปัญหาชีวิต และการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

ครู หมายถึง ครูที่ปฏิบัติการสอนและได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

ผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายกหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เช่น กรรมการสถานศึกษา

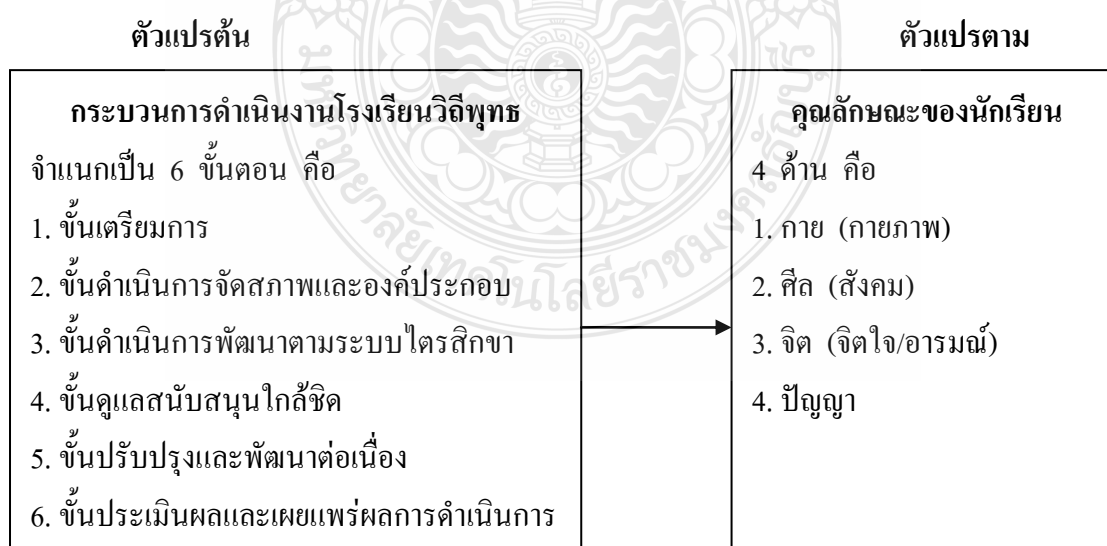
ผู้แทนชุมชน หมายถึง นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นักการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล นายเทศมนตรี นักการศึกษาของเทศบาล ในอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

พระผู้สอนศีลธรรม หมายถึง พระที่เป็นครูสอนศีลธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

1.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยกรอบแนวคิดกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ ของกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 18) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

ส่วนคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของกรอบของตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ (ด้านผลผลิต - output) ของกระทรวงศึกษาธิการ (2548: 5) ได้แก่ กาย (กายภาพ) ศีล (สังคม) จิต (จิตใจ/อารมณ์) และปัญญา แสดงดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้

1. ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
2. แนวทางในการวางแผนการดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
3. แนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
4. แนวทางการจัดตั้งกลุ่มภาคร่วมมือพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาการประถมศึกษา นครนายกครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งได้ ดังนี้

- 2.1 กระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA
- 2.2 การบริหารสถานศึกษา
 - 2.2.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา
 - 2.2.2 ภารกิจการบริหารสถานศึกษา
 - 2.2.3 กระบวนการบริหารโรงเรียน
- 2.3 โรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.1 นโยบายและแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.2 ความเป็นมาของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.3 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.4 ความสำคัญของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.5 แนวคิดหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.6 หลักธรรมสำคัญสู่กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.7 ลักษณะและรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.8 แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.9 ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3.10 ประโยชน์ของโรงเรียนวิถีพุทธ
- 2.4 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.4.1 ^๖ขั้นเตรียมการ
 - 2.4.2 ^๖ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ
 - 2.4.3 ^๖ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา
 - 2.4.4 ^๖ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

2.4.5 ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง

2.4.6 ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

2.5 การเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธกับกระบวนการ
บริหารงานคุณภาพ PDCA

2.6 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

2.7 คุณลักษณะของนักเรียน

2.7.1 หลักการของคุณลักษณะศึกษา

2.7.2 องค์ประกอบพื้นฐานของคุณลักษณะ

2.8 การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

2.8.1 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

2.8.2 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.9 คุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ

2.9.1 กาย (กายภาพ)

2.9.2 คีล (สังคม)

2.9.3 จิต(จิตใจ/อารมณ์)

2.9.4 ปัญญา

2.10 คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของแต่ละประเทศ

2.11 โรงเรียนวิถิพุทธในจังหวัดนครนายก

2.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.12.1 งานวิจัยในประเทศ

2.12.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

2.1 กระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA

กระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) ตามแนวคิดของเดมมิง ปัจจุบันจัดเป็นกระบวนการสากลที่ทุกคนทราบกันดีและถือเป็นเครื่องมือการบริหารที่จัดว่าเป็นแกนร่วมของการบริหารที่หลากหลายบนพื้นฐานเดียวกัน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดของเดมมิงและนักการศึกษาทั้งในและต่างประเทศที่ได้กล่าวถึงวงจรคุณภาพ (PDCA) ไว้ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับวงจร PDCA เริ่มขึ้นครั้งแรกโดยนักสถิติ วอลเตอร์ ชูว์ฮาร์ต (Walter Shewhart) ซึ่งพัฒนามาจากการควบคุมกระบวนการเชิงสถิติที่ในสหรัฐอเมริกา เมื่อทศวรรษ 1950 และได้ มีการ

เผยแพร่อย่างกว้างขวาง โดย คับเบิ้ลยู เอ็ดเวิร์ด เดมมิ่ง (W.Edwards Deming) หลายคนจึงเรียกวงจร นี้ว่า “วงจรเดมมิ่ง”

เมื่อเริ่มแรก เดมมิ่ง ได้เน้นความสัมพันธ์ 4 ฝ่ายในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้ได้มาซึ่งคุณภาพ และความพึงพอใจของลูกค้า ซึ่งจะต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพของสินค้าตามความต้องการของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

เดมมิ่ง (Deming in Mycoted, 2004) กล่าวว่า การจัดการอย่างมีคุณภาพเป็นกระบวนการ ที่ดำเนินการต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลผลิตและบริการที่มีคุณภาพขึ้น โดยหลักการที่เรียกว่า วงจรคุณภาพ (PDCA) หรือวงจรเดมมิ่ง ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนในการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผนการปฏิบัติ ตามแผน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข ดังนี้

P=Plan คือ กำหนดสาเหตุของปัญหา จากนั้นวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงหรือทดสอบ เพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้น

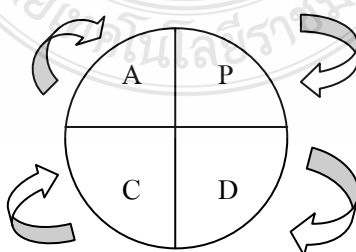
D=Do คือ การปฏิบัติตามหรือทดลองปฏิบัติเป็นการนำร่องในส่วนย่อย

C=Check คือ การตรวจสอบเพื่อทราบว่าบรรลุผลตามแผนหรือหากมีสิ่งใดที่ทำผิดพลาด หรือได้เรียนรู้อะไรมาแล้วบ้าง

A=Act คือ การยอมรับการเปลี่ยนแปลง หากบรรลุผลเป็นที่น่าพอใจหรือหากผลการปฏิบัติ ไม่เป็นไปตามแผน ให้ทำซ้ำวงจร โดยใช้การเรียนรู้จากการกระทำในวงจรที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว

แม้ว่าวงจรคุณภาพจะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง แต่สามารถเริ่มต้นจากขั้นตอนใดก็ได้ขึ้นอยู่กับ ปัญหาและขั้นตอนการทำงานหรือจะเริ่มจากการตรวจสอบสภาพความต้องการเปรียบเทียบกับสภาพที่เป็นจริงจำทำให้ได้ข้อสรุปว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนไป ตามเป้าหมายที่วางไว้

ปริทธรศน์ พันธุภรยงค์ (2545: 53-54) กล่าวว่า วงจรคุณภาพ (PDCA: plan do check act) คือ องค์ประกอบหลักของวงจรกิจการ ดังภาพที่ 2.1

หมุนให้เร็ว หมุนให้ถูกต้อง

ภาพที่ 2.1 วงจรการจัดการ

ที่มา: (ปริทธรศน์ พันธุภรยงค์, 2545: 53)

คำว่าหมุนให้เร็ว หมุนให้ถูกต้อง ที่อยู่ทางด้านขวาของวงจรจัดการนั้น คือ การหมุนวงจรอย่างถูกต้องตามขั้นตอน 1 รอบ จะส่งผลให้เกิดการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาได้ 1 ระดับ การหมุนให้เร็ว จะทำให้เกิดการปรับปรุงอย่างรวดเร็ว

โทซาวะ (Tozava, 2544: 117-122) กล่าวว่า วงจรคุณภาพ คือ กระบวนการทำงานที่เปรียบกับวงล้อที่เต็มไปด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การดำเนินการตามแผน การตรวจสอบ การปรับปรุงแก้ไข เมื่อวงล้อหมุนไป 1 รอบ จะทำให้งานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และหากการดำเนินงานนั้นเกิดการสะดุด แสดงว่ามีบางขั้นตอนนั้นหายไป

แนวคิดเกี่ยวกับวงจรเดมมิงได้ถูกดัดแปลงให้เข้ากับวงจรการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการวางแผน ขั้นตอนการปฏิบัติ ขั้นตอนการตรวจสอบ และขั้นตอนการดำเนินการให้เหมาะสม (ซึ่งในระยะเริ่มแรก หมายถึง การปรับปรุงแก้ไข) แต่ยังไม่สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะแต่ละขั้นตอนถูกมอบหมายให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละฝ่าย ขณะที่ฝ่ายบริหารกำหนดแผนงานและตั้งเป้าหมายสำหรับพนักงาน พนักงานก็ต้องลงมือปฏิบัติให้บรรลุตามเป้าหมายที่ฝ่ายบริหารได้กำหนดขึ้น ในขณะที่ผู้ตรวจสอบคอยตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของพนักงานเป็นระยะ ๆ และรายงานผลให้ผู้บริหารทราบ หากการปฏิบัติงานมีความผิดพลาดหรือเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมาย ก็จะแก้ไขได้ในทันที พนักงานที่สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายก็จะได้รับรางวัลเป็นการตอบแทน แต่ถ้าไม่สามารถทำได้ ตามเป้าหมาย ก็จะถูกประเมินผลการปฏิบัติงานที่ต่ำ การดำเนินงานในลักษณะนี้จะเห็นได้ว่าค่อนข้างแข็งกระด้าง นอกจากผู้บริหารจะไม่ประเมินศักยภาพของพนักงานซึ่งเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดเกี่ยวกับกระบวนการทำงานแล้ว ยังขาดวิสัยทัศน์ที่ดีในเรื่องของการประสานงานภายในหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้พนักงานมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนและแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม วงจรเดมมิง ได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับพื้นฐานการบริหารงาน 2 อย่าง นั่นก็คือ การสื่อสารและความร่วมมือร่วมใจจากทุกคนในหน่วยงาน โดยผู้บริหารยังคงเป็นผู้กำหนดแผนงาน แต่จะสื่อสารผ่านช่องทางหัวหน้างานและพนักงานตามลำดับขั้น เป้าหมายถูกกำหนดขึ้นตามความเหมาะสมและความเป็นไปได้

วงจร PDCA ใช้เพื่อการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง ทุกครั้งที่วงจรหมุนครบรอบก็จะเป็นแรงส่งให้หมุนในรอบต่อไป วิธีการใหม่ๆที่ทำให้เกิดการปรับปรุงก็จะถูกจัดทำเป็นมาตรฐานการทำงาน ซึ่งจะทำให้การทำงานมีการพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เราอาจเริ่มด้วยการปรับปรุงเล็กๆ น้อย ๆ ก่อนที่จะก้าวไปสู่การปรับปรุงที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542: 188-190) กล่าวถึง จุดหมายที่แท้ของวงจรคุณภาพที่แท้ของวงจรคุณภาพ (PDCA) ว่าเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพนั้นมีใช้เพียงแต่การปรับผลลัพธ์ที่

เบี่ยงเบนออกไปจากเกณฑ์มาตรฐานให้กลับมาอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องการเท่านั้น แต่เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

วงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ประกอบด้วยขั้นตอนในการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน (ธีระ รุญเจริญ, 2550: 81)

ขั้นที่ 1 การวางแผน (Plan-P)

ขั้นที่ 2 การดำเนินการตามแผน (Do-D)

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบ (Check-C)

ขั้นที่ 4 การแก้ไขปัญหา (Act-A)

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) คือ การวางแผนในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้เกิดรูปแบบความพร้อมที่เป็นจริงขึ้นมาเมื่อได้ปฏิบัติงานจริง ขั้นตอนการวางแผนนับเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะจะใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ผู้วางแผนจะต้องมีการวางแผนอย่างเหมาะสม โดยมีขั้นตอนการวางแผนดังต่อไปนี้

- เลือกเรื่องที่ต้องการวางแผน หรือต้องการแก้ไขปรับปรุง
- ศึกษาปัจจัยพื้นฐาน เช่น สภาพปัญหา สาเหตุของปัญหา
- กำหนดเป้าหมายที่ต้องการและตัวชี้วัดความสำเร็จ
- เขียนแผน

การวางแผนที่ดีนั้นนอกจากจะต้องมีขั้นตอนที่เหมาะสมแล้ว จะต้องเป็นแผนงานที่ดี ซึ่งมีลักษณะที่เรียกว่า SMART โดยมีรายละเอียด ดังนี้

S=Specific แผนที่ดีจะต้องมีความเฉพาะเจาะจง

M=Measurable แผนที่ดีต้องมีลักษณะที่จะประสบผลสำเร็จได้

R =Realistic แผนที่ดีจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง

T= Timely แผนที่ดีจะต้องมีกรอบระยะเวลาที่กำหนด

วิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการวางแผน มีดังนี้

- การระดมสมอง (Brainstorm) คือ การระดมความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันวางแผน

- ผังการดำเนินงาน (Flowchart) คือ ผังการดำเนินงานเพื่อให้เห็นถึงจุดเริ่มต้นกระบวนการลำดับขั้นและจุดสิ้นสุดของแผน

- การปฏิบัติตามแผน (Do) คือ การปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ ทำให้ทราบขั้นตอนวิธีการ และสามารถเตรียมงานล่วงหน้า หรือทราบอุปสรรคล่วงหน้าด้วย ดังนั้น การปฏิบัติงานก็จะเกิดความราบรื่นและเรียบร้อยนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

- การตรวจสอบ (Check) คือ การตรวจสอบ ทำให้ได้ผลที่เที่ยงตรงเชื่อถือได้เป็นการดำเนินการในการตรวจสอบซึ่งอาจจะดำเนินการควบคู่ไปกับการปฏิบัติ หรือตรวจสอบหลังการปฏิบัติในขั้นตอนนี้มีเครื่องมือที่ช่วยในการตรวจสอบ ดังนี้

ใบตรวจสอบ (Check Sheet) เป็นใบตรวจสอบที่ช่วยให้ทราบความถี่ของเหตุการณ์กิจกรรมหรือพฤติกรรมทั้งดีและไม่ดีเพื่อประกอบการตัดสินใจ

แผนภาพก้างปลา (Fish Bone Diagram) เป็นแผนภาพที่ใช้เป็นเครื่องมือหาสาเหตุของการเกิดปัญหา และนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา

พารโต (Pareto) เป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ง่ายที่สุดในรูปของกราฟแท่ง

- การดำเนินการให้เหมาะสม (Act) คือ การหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข การจัดทำมาตรฐานขั้นตอนการดำเนินการให้เหมาะสมนั้น มีกรณีที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 กรณี คือ

ในกรณีที่เกิดผลสำเร็จตามแผนที่ได้วางไว้ Act ก็คือ การจัดทำมาตรฐานไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในครั้งต่อ ๆ ไป และหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนายิ่งขึ้น

ในกรณีที่ไม่เกิดผลสำเร็จตามแผนที่ได้วางไว้ Act ก็คือ การเอาข้อมูลมาวิเคราะห์และพิจารณาหาข้อบกพร่องเพื่อดำเนินการแก้ไขปรับปรุงการทำงาน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการบริหารข้อต้นทั้งหมดนั้น มีความสัมพันธ์กับภารกิจหลักของผู้บริหารสถานศึกษา ที่จะปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย คือ โรงเรียนมีมาตรฐาน มีคุณภาพ นักเรียนเป็นคนดี เก่งและมีความสุข ซึ่งสามารถกำหนดเป็นกระบวนการทางการบริหารได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน/เสนอโครงการ
2. การจัดองค์การ
3. การประสานงาน/ควบคุมงาน
4. การนำเสนอรายงาน/การประเมินผลงาน

ซึ่งได้แก่ กระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA นั่นเอง กระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA สามารถที่จะนำมาดำเนินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ โดยแยกกระบวนการดำเนินงานออกเป็น ส่วน ๆ โดยที่บุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาร่วมกันวางแผน กำหนดเป้าหมายและวิธีการ ลงมือทำตามแผนในทุกขั้นตอน มีการบันทึกข้อมูลเพื่อร่วมกันตรวจสอบผลงาน หาจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแล้วร่วมกันปรับปรุงแผนงานนั้น ๆ โดยมุ่งหวังให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยกระบวนการที่ทุกฝ่ายร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างเป็นระบบนี้เอง ย่อมนำพาโรงเรียนไปสู่มาตรฐานคุณภาพ เพราะ โรงเรียนจะมีการตื่นตัวและปรับปรุงตัวเองโดยตลอด และพร้อมเสมอที่จะมีการตรวจสอบคุณภาพ โรงเรียน

2.2 การบริหารสถานศึกษา

การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศให้อยู่รอด ก้าวทันโลกที่เจริญและสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยที่เกื้อหนุนให้บุคคลได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เมื่อมีการจัดการศึกษาทำให้มีการจัดตั้งสถานศึกษาเพื่อเป็นแหล่งในการให้การศึกษา และจำเป็นต้องมีผู้บริหารและการบริหารการศึกษาเกิดขึ้น การบริหารการศึกษาจัดเป็นวิชาชีพชั้นสูง (Profession) และใช้บุคลากรมืออาชีพ (Professional) มาบริหาร (ธีระ รุญเจริญ, 2547: 22) จึงจะทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

2.2.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษาในทัศนะต่าง ๆ ดังนี้

เกษม วัฒนชัย (2546: 2) ได้ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษาว่า เป็นระบบการบริหารการออกแบบและจัดระบบการศึกษาทั้งระบบความคิดและรวมถึงการนำทรัพยากรเพื่อการศึกษาไปบริหารให้เกิดผลทางการศึกษา โดยผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญในการบริหารสถานศึกษา

กำพล ฤทธิรักษา (2545: 13) ได้ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง กิจกรรมที่บุคลากรทุกคนในโรงเรียน ชุมชนและสังคมร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการ เพื่อให้ภารกิจของโรงเรียนที่รับผิดชอบประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2548: 51) ได้ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษา คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่หลักการ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรมเพื่อให้มีค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

สอังก์ จงสวัสดิ์พัฒนา (2546: 11) ได้ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลที่จัดกิจกรรมทางการศึกษาทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไปของโรงเรียน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาแก่สมาชิกในสังคม

หวน พันธุ์พันธ์ (2550: 36) ได้ให้ความหมายการบริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี

จากการที่นักวิชาการ ได้ให้ทัศนะไว้ข้างต้น พอสรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มบุคคลในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้องภายนอกได้ร่วมกันในการบริหารจัดการศึกษาให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลาย โดยใช้เทคนิคในการประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ทางการบริหารมาใช้ในกิจการทางการศึกษา เพื่อให้เด็กเยาวชน ประชาชนให้ได้รับการพัฒนาทางด้านคุณธรรม สติปัญญา อารมณ์ สังคม ในการที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามเป้าหมายและนโยบายของประเทศ

2.2.2 การกิจการบริหารสถานศึกษา

สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีภารกิจหลัก คือ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในส่วนของการบริหารสถานศึกษาโดยรวม กระทรวงศึกษาธิการกำหนดภารกิจการบริหารสถานศึกษา ได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา ใน 4 งานหลัก คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547: 33-34)

1. การบริหารงานวิชาการ
2. การบริหารงานงบประมาณ
3. การบริหารงานบุคคล
4. การบริหารงานทั่วไป

ซึ่งก็คือ ภารกิจหลักที่ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้บริหารจำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในภารกิจดังกล่าวเป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องรู้จักนำกระบวนการบริหารมาประยุกต์ใช้ จึงจะสามารถพัฒนางานบริหารสถานศึกษาให้บรรลุตามที่ประสงค์ คือ โรงเรียนมีมาตรฐานคุณภาพได้ในที่สุด

2.2.3 กระบวนการบริหารโรงเรียน

เพื่อให้ผู้บริหารได้ทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติภารกิจหลักทั้ง 4 ด้านให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพ จึงขอเสนอกระบวนการบริหารโรงเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา (มานะ ทองรักษ์, 2549: 44-46) ได้เสนอไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กระบวนการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วยขั้นตอนการปฏิบัติที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ เป็นขั้นตอนขั้นพื้นฐานก่อนที่จะมีการวางแผนงานบริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารจะได้ข้อมูลที่แสดงถึงสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริงใน

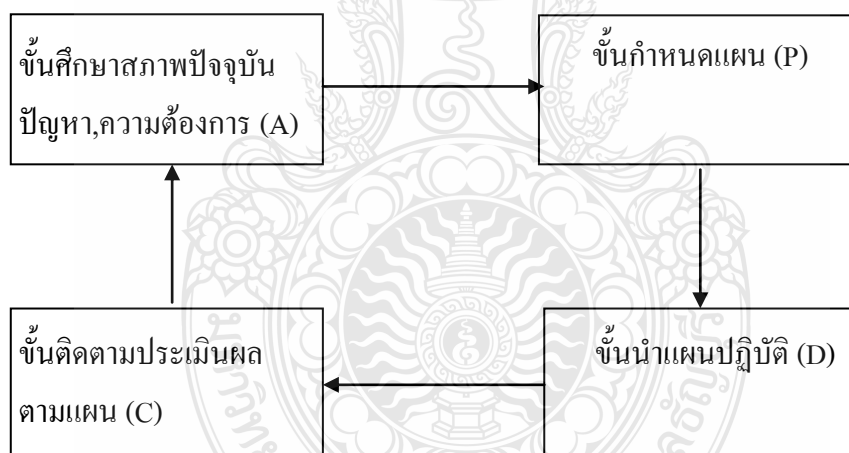
ปัจจุบันของโรงเรียน สภาพการปฏิบัติงานแสดงให้เห็นถึงปัญหาสำคัญของระบบงานการปฏิบัติงาน แสดงถึงความพร้อม ความสามารถของโรงเรียนเปรียบเทียบกับมาตรฐานและความคาดหวัง นั่นคือ แสดงความต้องการในอนาคตนั่นเอง

2. การวางแผน คือ การคิดและกำหนดสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ทำไมจึงทำ ทำอย่างไร จะให้ใครทำ จะทำที่ไหนและทำเมื่อไร

3. การดำเนินงานตามแผน เป็นขั้นตอนที่ประกอบด้วย การควบคุมกำกับติดตามและนิเทศงาน

4. การประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการบริหาร การประเมินผลช่วยให้ผู้บริหารทราบว่าผลการปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด แสดงข้อบกพร่องของการปฏิบัติงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขั้นตอนสำคัญของกระบวนการวางแผน (Planning) ถือเป็นกระบวนการ (Process) หนึ่งมีลำดับขั้นตอนของการดำเนินการตั้งแต่เริ่มต้นถึงสิ้นสุดเป็นวงจรต่อเนื่องหลายขั้นตอน ซึ่งสรุปเป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้ 4 ขั้นตอน ดังภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 แสดงกระบวนการวางแผน (Planning) ลำดับ 4 ขั้นตอน

ที่มา: มานะ ทองรักษ์ (2549: 46) “รายงานผลการบริหารจัดการโรงเรียน เพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ”

จากภาพข้างต้น ในแต่ละขั้นตอนของแผน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

1. ขั้นศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ คือ
 - 1.1 เตรียมการ
 - 1.2 ตั้งคณะทำงาน

- 1.3 เก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ
- 1.4 วิเคราะห์สารสนเทศ
- 1.5 กำหนดปัญหา ความต้องการและความสำคัญ กำหนดกรอบแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนา

2. **ขั้นจัดทำแผน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ คือ**
 - 2.1 กำหนดวัตถุประสงค์ของแผน
 - 2.2 กำหนดนโยบาย
 - 2.3 กำหนดเป้าหมาย
 - 2.4 กำหนดมาตรการ กลยุทธ์
 - 2.5 กำหนดกรอบโครงสร้างของแผนงานและวงเงินงบประมาณ
 - 2.6 จัดทำรายละเอียดโครงการ
3. **การนำแผนไปปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้**
 - 3.1 ตรวจสอบความพร้อม
 - 3.2 การมอบหมายงาน และกำกับงาน
 - 3.3 การอำนวยความสะดวก
 - 3.4 การจัดการ
4. **การติดตามประเมินผลแผน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้**
 - 4.1 ประเมินก่อนดำเนินการ (วิเคราะห์แผนหรือโครงการ)
 - 4.2 ประเมินระหว่างดำเนินการ (การติดตามนิเทศ กำกับงาน)
 - 4.3 ประเมินหลังดำเนินการ (ประเมินโครงการและแผนหลังสิ้นสุดโครงการ)

จากการศึกษาการบริหารงานโรงเรียนข้างต้น ผู้บริหารจะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้จะต้องมีกระบวนการวางแผน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงงานอยู่เสมอ โดยทำงานกันเป็นทีม โดยที่กรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกันพัฒนาและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยไม่หยุด ผู้บริหารและครูในสถานศึกษามีการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่าต้องการพัฒนานักเรียนให้มีคุณสมบัติเป็นอย่างไร และถ้าจะให้ให้นักเรียนมีคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ก็ต้องช่วยกันคิดและช่วยกันวางแผน (Plan) ว่าจะต้องทำอย่างไร และช่วยกันทำ (Do) ช่วยกันตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่อง (Act) เพื่อบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดอย่างต่อเนื่องและพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ

2.3 โรงเรียนวิถีพุทธ

2.3.1 นโยบายและแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนรูปแบบใหม่ ถือเป็นนวัตกรรมการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นแนวคิดการพัฒนาการจัดการศึกษาของนายกรัฐมนตรีในปีการศึกษา 2545 ที่ส่งเสริมการพัฒนาแก่ผู้เรียนได้มีการพัฒนาโรงเรียน 5 รูปแบบ (ทรงศักดิ์ แอ็ดสกุล, 2552.) คือ

1. โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขามีจุดเน้นให้โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “การกินอยู่คู่พึงเป็น” คือ มีปัญญาเข้าใจในคุณค่าแท้ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญาโรงเรียน 5 รูปแบบ ถือเป็นนวัตกรรมการปฏิรูปการศึกษาที่เป็นแนวคิดการพัฒนาการศึกษาที่ส่งเสริมการพัฒนาให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนา โดยเฉพาะโรงเรียนวิถีพุทธเป็นนวัตกรรมที่โรงเรียนสามารถนำเอาพุทธศาสนามาใช้ควบคู่กับการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างปกติทั่วไป ซึ่งส่งผลทำให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ที่ชัดเจนขึ้น ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคมและประเทศชาติ

2. โรงเรียนในกำกับของรัฐเป็นโรงเรียนที่เน้นความอิสระคล่องตัว มีระเบียบกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติเป็นการเฉพาะมีอำนาจในการตัดสินใจในการบริหารทุก ๆ ด้านมีแบบแผนการมีส่วนร่วม

3. โรงเรียนสองภาษาเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของกระทรวงศึกษาธิการ สอนโดยภาษาอังกฤษเป็นสื่อในการพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ความสามารถและทักษะทางภาษาอังกฤษของผู้เรียนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันดีงาม ตลอดจนการจัดการเรียนการสอนในบริบทของความเป็นไทยผสมผสานกับแบบสากล โดยการจัดการเรียนการสอนเป็น 2 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 โครงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อ (English Program : EP)

รูปแบบที่ 2 โครงการจัดการเรียนการสอนเตรียมความพร้อมโดยใช้ภาษาอังกฤษสื่อสาร (Mini English Program: MEP) ให้โรงเรียนเลือกสอนได้ 2-3 กลุ่มสาระ เช่น ภาษาต่างประเทศ ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี พลศึกษา หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ใช้เวลาประมาณ 12-15 ชั่วโมง/สัปดาห์

4. โรงเรียนสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษเป็นการจัดการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทั้งกลุ่มเด็กอัจฉริยะ (Gifted Child) ที่มีความสามารถพิเศษหลาย ๆ ด้านและเด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน (Talented Child) โดยพัฒนาโรงเรียนเฉพาะทางและการจัดหลักสูตรพิเศษในโรงเรียนและมีมาตรการตรวจสอบค้นพบนักเรียนที่มีแว้วความสามารถพิเศษด้วย

5. โรงเรียน ICT (Information Communication Technology) เป็นนวัตกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ซึ่งเป็นโรงเรียนที่นำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการศึกษาทั้งในด้านพัฒนาองค์ความรู้ กระบวนการจัดการศึกษาและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สร้างคนรุ่นใหม่ให้เป็นคนดีคนเก่งมีคุณธรรม

2.3.2 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

สืบเนื่องจากมหาเถรสมาคม ได้มีมติเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2544 มอบหมายให้พระธรรมวรมณี เลขานุการแม่กองทัพนครธรรมสนามหลวงและพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แทนไปพิจารณาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำลังจะประกาศใช้ในขณะนั้น ผลการเจรจากับกรมวิชาการในสมัยนั้น ปรากฏว่ากระทรวงศึกษาธิการพร้อมที่จะประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 ในหลักสูตรนี้มีเรื่องเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาพระพุทธศาสนาเพียงไม่กี่บรรทัด ดังต่อไปนี้

มาตรฐาน ส.1.1 เข้าใจในประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส.1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส.1.3 ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

เพื่อช่วยให้โรงเรียนทั่วประเทศมีรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเป็นแบบเดียวกันโดยไม่มีการบิดเบือนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา พระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้แกนกลางพระพุทธศาสนาสำหรับโรงเรียนทั่วประเทศ กระทรวงศึกษาธิการจึงมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าวมีพระเทพโสภณเป็นประธาน มีกรรมการ 63 รูป/คน เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2545 เหตุที่ทำให้มีการพูดถึงโรงเรียนวิถีพุทธ คือ การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลนั้นจะต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก ที่สำคัญคือ ต้องนิมนต์พระมาช่วยสอนในโรงเรียนเพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น

ดังนั้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 กำหนดให้มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริงอันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้วให้มีความชัดเจนขึ้นและจากพื้นฐานเดิมของสังคมไทยที่มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา กระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวคิดที่จะนำเอาหลักพระพุทธศาสนามาเป็นแก่นในการพัฒนาเด็กไทย “โรงเรียนวิถีพุทธ” อันจะเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่น ๆ ในวงกว้างต่อไปโรงเรียนวิถีพุทธ จึงเป็นหนึ่งในรูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข กระทรวงศึกษาธิการเรียกโรงเรียนที่สอนเน้นพระพุทธศาสนาว่า “โรงเรียนวิถีพุทธ” มีการระดมผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำเอกสาร “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” และเปิดรับสมัครโรงเรียนนำร่องเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ รุ่นที่ 1 ปี 2546 จำนวน 89 โรงเรียน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547: 26-29)

2.3.3 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

สมเด็จพระพุทธอาจารย์ ได้ให้ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือโรงเรียนที่นำวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่แต่เดิมมาที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจชีวิตที่แท้จริง และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยระบบการศึกษาตามหลักพุทธธรรม 3 ประการ คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้ในการฝึกอบรมให้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านสู่การพัฒนาที่สมบูรณ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547: 31)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยดำเนินตามมรรค ซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาที่แปลว่า ทางอันประเสริฐมีองค์ประกอบ 8 ประการ มีสัมมาทิฐิ เป็นต้นสรุปลงตรงกับไตรสิกขาอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547: 14)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภavana 4 คือ พัฒนาทางกาย สังคม จิตและปัญญา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547: 32)

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 3) ได้ให้ความหมายโรงเรียนวิถีพุทธว่า โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียน โดยองค์รวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนวิถิปุทธ จึงหมายถึง โรงเรียนระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรม ได้แก่ ไตรสิกขา 3 ประการ คือ สีล สมาธิ ปัญญา มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเพื่อให้ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน (ภาวนา 4) คือ กาย (พฤติกรรม) สีล (สังคม) จิต (จิตใจ/อารมณ์) และ ปัญญาอย่างบูรณาการ เพื่อเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ คู่ พังเป็นดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

2.3.4 ความสำคัญของโรงเรียนวิถิปุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546:8-9) กล่าวถึงโรงเรียนวิถิปุทธว่า เป็นการจัดโรงเรียนในระบบ ปกติที่ทำการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ได้นำเอาหลักสูตรพุทธธรรมมา บูรณาการกับหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อดำเนินชีวิตของผู้เรียนและคณะครูตามหลักพุทธธรรมจน หลักพุทธธรรม เป็นวิถีชีวิตของผู้เรียนและคณะครู ทั้งยังมีการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน โดยยึดมั่นในศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นระบบไตรสิกขา ผู้เรียนจะมีศีลหรือวินัยในการดำเนินชีวิต ที่ดีงาม มีการพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพและมีสมรรถภาพ มีจิตที่มั่นคงและมีความสุขจากกิเลสและ ตัณหา มีการใช้ปัญญาที่เป็นความรู้ถูกต้องในการคิดแก้ปัญหาที่แผนงาน มีครูและผู้บริหารเป็น กัลยาณมิตร ปรารถนาดีต่อผู้เรียน

เต็มใจ ศรีนิเวศ (2547: 14) กล่าวถึงความสำคัญของโรงเรียนวิถิปุทธว่า โรงเรียนวิถิปุทธ เน้นการจัดสภาพทุกด้าน ๆ เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ที่ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามลักษณะแห่งปัญญาวิถีธรรม 4 ประการ คือ

1. สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้มีครูอาจารย์ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
3. โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
4. ธัมมานุวัตรปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต) (2547ก: 21) ได้แสดงปาฐกถาพิเศษถึงความสำคัญของ โรงเรียนวิถิปุทธที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 8 ซึ่งกล่าวถึงหลักในการจัดการศึกษาไว้ว่า 1) เป็นการศึกษา ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนและ 2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2547: 4-5) ได้กล่าวถึงการสนับสนุนให้เห็น ความสำคัญของการดำเนินงานของ โรงเรียนวิถิปุทธของนายอดิษฐ์ โปธารามิก รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าการปฏิรูปการศึกษาเริ่มต้นมาไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยเฉพาะการปฏิรูปการ เรียนรู้ ซึ่งเป็นการปรับวิธีคิด ปรับวิธีการสอน เป็นการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การ เรียนรู้อย่างรอบด้าน สมดุลบูรณาการที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของโรงเรียนวิถิปุทธ

ที่ว่าการพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา จึงสร้างความมั่นใจได้ว่าโรงเรียนวิถิปุทธเป็นการเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาที่แท้ ดังที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษาสอดคล้องกับรากฐานของสังคมไทยอย่างไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนครั้งนี้ โดยยึดหลักไตรสิกขาเป็นหลักของโรงเรียนวิถิปุทธ

สำนักงานพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา (2548: 12-15) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโรงเรียนวิถิปุทธว่า วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถิปุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับพุทธธรรมหรือพุทธศาสนา เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง ฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มั่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์และในทุกระดับ ยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจและปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินการชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความง่ายยากตั้งแต่เบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ จนถึงเรื่องที่ละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ การศึกษาของกุลบุตรธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีรากฐานการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาบังคับอย่างในปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่ นำเอาระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยม โดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มเห็นห่างจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในคุณค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งก่อร่างสร้างฐานของวัฒนธรรมมาแต่อดีตด้วยคุณค่าอันนิตย์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาค้นคว้าผู้เรียนทุกวัย

กระทรวงศึกษาธิการ จึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมในสถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์กับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กำหนดคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี คนเก่ง และมีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมให้มีความชัดเจนขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิปุทธอันจะเป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่น ๆ ในวงกว้างต่อไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547: 20-25) กล่าวไว้ในพุทธศาสตร์ การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธว่า ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการปฏิรูปการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของชีวิต และสังคมให้คนมีคุณภาพ รอดพ้นจากความรุนแรงและสิ่งแวดล้อมแต่เนื่องจากการเบียดเบียนได้แผ่ขยายทั่วไปเชื่อมโยงถึงกันทั้งหมดจนกลายเป็นระบบ จึงต้องให้การศึกษามาแก้ไขให้ทั้งชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม เป็นระบบแห่งการประสานกลมกลืนและเกื้อกูลต่อกัน แต่การศึกษาที่จัดตามกัน อย่างตะวันตกไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงต้องมีการปฏิรูปการศึกษา (ครั้งใหม่) โดยมีโรงเรียนวิถีพุทธ ที่จัดการศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ทุกคนเป็นพุทธะ คือ วิถีสู่ความเป็นพุทธและเป็น การปฏิรูปการศึกษาอย่างบูรณาการได้จะต้องมีลักษณะ 6 ประการ คือ

1. การยอมรับและจัดดำเนินการให้การพัฒนาคนเป็นแกนและเป็นฐานการพัฒนาทุกอย่าง ทุกเรื่องและทุกรูปแบบ โดยการมองให้ชัดว่า ธรรมชาติของคนนั้นเป็นสัตว์ที่ฝึก ศึกษาพัฒนาได้ และการศึกษาต้องเป็นการพัฒนาตัวคนทั้งคน

2. การเน้นความสำคัญของชีวิตช่วงแรกแห่งการเรียนรู้ คือ การเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธจึงต้องเชื่อมต่อเกื้อกูลและเกี่ยวพันกับการศึกษาที่บ้าน โรงเรียน นอกจากนี้ จะให้การศึกษาแก่เด็กแล้วจะต้องให้การศึกษาแก่พ่อแม่ด้วย

3. การศึกษาวิถีพุทธเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย ด้วยมีการพัฒนาคนให้เป็นธรรมมาธิปไตย หมายถึง คนจะต้องมีความรักในธรรม ใฝ่ปรารถนาความชอบธรรม มีความเป็นธรรม ถือความเป็นจริง ความถูกต้องดีงามเป็นใหญ่ เคารพหลักการเป็นสำคัญ

4. โรงเรียนวิถีพุทธมีหน้าที่ต้องพัฒนาคนให้เข้าไปอยู่ในระบบแข่งขันได้อย่างดี ทั้งด้าน ส่วนตัวและสังคม ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศชาติ ต้องนำโลกสู่สันติสุข

5. การศึกษาจะต้องพัฒนาบุคคลให้มีการศึกษาที่ดี ซึ่งในด้านหนึ่งก็สามารถรักษา ชุมชนหรือท้องถิ่นไว้ได้และในขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งก็มีปัญหาที่จะปรับตัว รับข้อมูลข่าวสารและ ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้อยู่ร่วมกันได้อย่างประสานกลมกลืนและเกื้อกูล กันกับสังคมโลก

6. ให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะพัฒนามนุษย์ให้ประสานประโยชน์ของ 3 ด้าน ให้ดำรง อยู่ด้วยกันอย่างเชื่อมโยง กลมกลืน เกื้อกูลกันและสมดุล นั่นคือ ประโยชน์ของชีวิต สังคมและ สิ่งแวดล้อม โรงเรียนวิถีพุทธมีหลักเกณฑ์อันชัดเจนที่จะนำไปสู่จุดหมายนี้ กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมดี ย่อมหนุนให้สังคมอยู่ดี สังคมดีย่อมเป็นส่วนเกื้อกูลให้มนุษย์แต่ละคนมีชีวิตดี โดยมีโอกาสที่จะ พัฒนาตัวได้ดียิ่งขึ้น มีความสุขอย่างอิสรภาพ พึงพาสิ่งเสพติดหรือบริโภคน้อยลง เบียดเบียน สิ่งแวดล้อมน้อยลง รู้จักหาความสุขจากธรรมชาติได้มากขึ้น พร้อมกับเกื้อกูลสังคมมากขึ้น

สรุปได้ว่า โรงเรียนวิถิปุทธ เป็นโรงเรียนสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทย ใช้แนวทางของหลักพุทธธรรมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและนักเรียน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียนและวัด การจัดสภาพในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น มีวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขด้วยการยึดมั่นในหลักธรรมในการดำเนินชีวิต

2.3.5 แนวคิดหลักการของโรงเรียนวิถิปุทธ

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 14) ได้สรุปถึงหลักการ หลักคิด หลักทำ ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาตามแนวคิดของโรงเรียนวิถิปุทธ ดังนี้

1. ปัญญา ได้แก่ ปรีชาญาณ ความรู้ เข้าใจ เหตุผล การเข้าถึงความจริง รวมทั้งความเชื่อ ทศนคติ ก่านิยม และแนวความคิดต่าง ๆ เพื่อใช้ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาเป็นตัวปรับจัดทุกอย่าง ทั้งพฤติกรรมและจิตใจให้ลงตัวพอดี เป็นตัวนำสู่จุดหมายแห่งสันติสุข ความมีอิสรภาพ
2. จิตใจ ได้แก่ คุณธรรม ความรู้สึก แรงจูงใจ และสภาพจิตใจ โดยมีเจตจำนงเป็นตัวชี้นำพฤติกรรม มีผลต่อความมั่นคงในความคิด ความสดชื่นเบิกบานและความสุข
3. พฤติกรรม ได้แก่ การมุ่งสร้างพฤติกรรมความเคยชินที่ดี สัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกับสังคม สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งสร้างสรรค์ทั้งหลายจะส่งผลให้เกิดสภาพจิตใจที่ดีงาม มีความสุข พร้อมทั้งเอื้อต่อการแยกแยะและรับข้อมูลความรู้ การคิด การสร้างสรรค์ ทำให้ปัญญาเจริญออกมา ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 รูปแนวคิดระบบการพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขา 3
 ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2548: 14

2.3.6 ลักษณะธรรมสำคัญสู่กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (2547: 38) กำหนดหลักธรรมสำคัญสู่การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 4 ประการ ดังนี้

1. **ปรโตโมตะ** เป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ การรับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น
 พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อน หนังสือ สื่อมวลชนและวัฒนธรรม ซึ่งให้ข่าวสารที่ถูกต้อง การสั่งสอน
 อบรม แนะนำ ชักจูงไปในทางที่ดีงาม จากผู้ที่มีคุณสมบัติของการเป็นกัลยาณมิตรและม
 ความสามารถในการสั่งสอนด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นผู้มีความรู้จริงและมีความสามารถในการจัด

สภาพแวดล้อมและวัสดุต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาพร้อมที่จะรับการสั่งสอนอบรม ซึ่งช่องทางให้มีความคิดความเชื่อและความประพฤติถูกต้องที่ดำรง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2547: 34) กล่าวถึงลักษณะของกัลยาณมิตร 7 ประการ ดังนี้

1. น่ารัก เป็นที่วางใจและรู้สึกสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปใกล้
2. นำเคารพ ประพฤติตนสมควรแก่ฐานะทำให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้มใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย
3. นำยกย่อง มีความรู้และภูมิปัญญาที่แท้จริง เป็นผู้ที่ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยความซาบซึ้งใจ
4. รู้จักพูด คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนเป็นที่ปรึกษาที่ดี
5. อดทนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำชักถามต่าง ๆ อยู่เสมอ สามารถรับฟังได้ด้วยความอดทน ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว
6. สามารถชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกลับได้
7. ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียเหลวไหล

2. โยนิโสมนสิการ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543: 621) อธิบายว่า โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายในตัวบุคคลที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รู้จักการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี รู้จักพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง รู้จักคิดหาเหตุผล รู้จักแยกแยะให้เห็นตามสถานะและความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เออคความรู้สึกด้านดีหรือชั่ว อุปาทานของตนเข้าจับ

เพื่อให้ปรโตโมทนาไปสู่โยนิโสมนสิการ ทำให้คนรู้จักคิดอันเป็นจุดเริ่มต้นที่จำเป็นสำหรับการศึกษา จึงเสนอวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำไว้ 10 วิธี ดังนี้ (อภากัทร ไชยประสิทธิ์, 2551: 61-62)

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือ การคิดพิจารณาให้รู้จักสถานะที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ และผลกระทบที่อาจตามมาภายหลัง เป็นวิธีคิดขั้นพื้นฐานของโยนิโสมนสิการ
2. วิธีคิดแบบแยกส่วนประกอบ เป็นการคิดที่มุ่งให้มองเห็นถึงความเป็นจริง เมื่อพิจารณาถึงความ เป็นอนัตตา เป็นสิ่งไม่มีตัวตน ไม่มีความแน่นอน สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นจากองค์ประกอบหลายอย่างมารวมกัน
3. วิธีการคิดแบบสามัญลักษณะ เป็นวิธีการคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา มองทุกสิ่งตามความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หมายถึง สิ่งต่าง ๆ เมื่อเกิดขึ้นมาไม่สามารถตั้งอยู่ได้ตลอดไป มีการเปลี่ยนแปลงและแตกดับไปเป็นธรรมดา

4. วิธีคิดแบบแก้ปัญหหรือคิดแบบอริยสัจ วิธีคิดแบบนี้มีหลักการที่สำคัญ คือ การเริ่มต้นจากปัญหาหรือทุกข์โดยทำความเข้าใจปัญหาแล้วค้นหาสาเหตุ เพื่อเตรียมแก้ไขโดยกำหนดเป้าหมายให้แน่ชัด มีความเป็นไปได้ แล้วคิดวิธีที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย เป็นความคิดในระดับลงมือทำ คือการกระทำตามหลักการใด ๆ จะต้องเข้าใจหลักการและความมุ่งหมายของเรื่องนั้น ๆ ว่าจะดำเนินไปเพื่ออะไรและปฏิบัติให้ได้ผลตามความมุ่งหมายนั้น

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นความคิดที่มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง กล่าวคือ สิ่งทั้งหลายย่อมมีทั้งส่วนดีและส่วนเสียที่เป็นคุณและเป็นโทษ ดังนั้นการมองสิ่งทั้งหลายควรมองทั้ง 2 ด้าน และมองหาแนวทางที่จะปฏิบัติต่อสิ่งนั้นให้ได้ประโยชน์สูงสุด การคิดแบบนี้มีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ 1) มองตามที่เป็นจริง ทั้งด้านดีและด้านเสีย ทั้งคุณและโทษ ไม่ใช่มองแค่ด้านดีหรือด้านเสียเพียงด้านเดียว 2) เมื่อจะแก้ปัญหาก็ต้องมองเห็นทางออกมองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายนั้นคืออะไร ดีกว่าส่วนเสียของสิ่งหรือภาวะที่เป็นปัญหาอยู่อย่างไร

7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดแบบสกกดหรือบรรเทาค้นหา ตัดทอนไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจ วิธีการคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัย 4 และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีหลักว่า คนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เพราะมีความต้องการและเห็นว่าสิ่งนั้น จะสนองความต้องการของเราได้และมีคุณค่าแก่เรา คุณค่านี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

7.1 คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่าที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง อาศัยปัญญาเป็นเครื่องตีค่า เป็นคุณค่าที่สนองปัญญา

7.2 คุณค่าเทียม คือ คุณค่าพอกเสริม หมายถึง คุณค่าที่มนุษย์พอกเพิ่มให้เพื่อเสริมราคา คุณค่านี้อาศัยค้นหาเป็นเครื่องตีค่า วัตรราคา เรียกว่า คุณค่าที่สนองค้นหา

8. วิธีคิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม เป็นวิธีคิดที่นำเอาประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตมาปรุงแต่งให้เป็นประโยชน์ เพื่อปลุกเร้าให้เกิดกำลังใจในการทำความดี การคิดตามวิธีนี้ทำให้เกิดความคิดและการกระทำที่ดีงามเป็นประโยชน์ ช่วยแก้ไขนิสัยความเคยชินร้าย ๆ ของจิตที่ได้สั่งสมไว้แต่เดิมพร้อมกับสร้างนิสัยความเคยชินใหม่ ๆ ที่ดีงามให้แก่จิตไปในเวลาเดียวกัน

9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน เป็นการคิดในแนวทางของความรู้หรือคิดด้วยปัญญาไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เป็นอยู่ในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตก็จัดเป็นปัจจุบันทั้งสิ้น ดังนั้น การคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงเป็นการคิดในลักษณะของการมีสติสัมปชัญญะต่อสิ่งที่กำลังคิด

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาทหรือการคิดแบบแจกแจงหลายแง่มุม โดยพูดแยกแยะจำแนกแจกแจงหรือแถลงความแบบวิเคราะห์ หมายถึง การมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะให้เห็นแต่ละแง่แต่ละด้านครบทุกด้าน ทำให้ความคิดและการวินิจฉัยเรื่องราวต่าง ๆ ชัดเจนตรงตามความเป็นจริงตามธรรมชาติ

จะเห็นว่าการคิดแนวโยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิดอย่างมีระเบียบ รู้จักวิเคราะห์ ไม่มองสิ่งต่าง ๆ อย่างผิวเผิน เป็นการสร้างปัญญา ทำให้ทุกคนเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติมีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นและนำไปสู่จุดหมายของวิถีพุทธอย่างแท้จริง

3. ไตรสิกขา พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2544: 344-362) อธิบายหลักการพัฒนามนุษย์รูปแบบไตรสิกขาว่า เป็นการฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบ เรียนรู้ และพัฒนาตนเอง โดยต้องมีปัญญาอยู่ในระดับของความเชื่อในหลักการที่ถูกต้องหรือสัมมาทิฐิ เมื่อเชื่อแล้วจะนำไปสู่การศึกษา ดังนั้นในขั้นเตรียมความพร้อมก็คือ การเตรียมปัญญาและปัญญาจะพัฒนาได้ดีหรือไม่ต้องอาศัยอินทรีย์ เช่น คู ฟัง อาศัยการเคลื่อนไหว ใช้วาจาสื่อสารได้ดีโดยมีทักษะ(ศีล) ต้องอาศัยภาวะและคุณสมบัติของจิตใจ (สมาธิ) เช่น ความสนใจ ใฝ่ใจ ความมีใจเข้มแข็งสู้ปัญหา ความขยันอดทน มีใจแน่วแน่ มีสมาธิ จึงจะทำให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาได้อย่างบูรณาการ

สัมมาทิฐิ เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา ส่วนกระบวนการศึกษาที่เรียกว่า ไตรสิกขานั้น พระธรรมปิฎก (2543: 9) อธิบายว่า เพียงแต่รู้ เข้าใจไว้ เพื่อจัดสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนให้ เนื้อหาการศึกษาดำเนินไปตามกระบวนการ ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 กระบวนการของการศึกษา

เมื่อบุคคลมีความคิดความเชื่อที่ถูกต้องหรือมีสัมมาทิฐิแล้ว ก็พร้อมที่จะพัฒนาตนเองตนเองต่อไปในขั้นไตรสิกขา คือ การเรียนรู้ ฝึกฝน พัฒนาเพื่อให้มีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เช่น มีความประพฤติสุจริต มั่นคง มีศีลที่เป็นไปโดยปกติธรรมดา ไม่ต้องฝืนใจหรือตั้งใจคอยควบคุมรักษา คิดแก้ปัญหา และทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยปัญญา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546: 16) ได้อธิบายหลักการพัฒนามนุษย์รูปแบบไตรสิกขาว่า จะต้องฝึกตนเองในเรื่องต่อไปนี้

1. การฝึกฝนตนเองเรื่องศีล คือ การฝึกด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางวัตถุและการพัฒนาความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ในทางพุทธธรรม การรักษาศีลหรือการฝึกตนในทางความประพฤติ เริ่มจากเจตนาที่จะละเว้นความชั่วจนถึงประพฤติความดีงามต่าง ๆ โดยใช้วินัยเป็นเครื่องมือในการฝึกศีล ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคม มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมพร้อมที่จะพัฒนาชีวิตของเขาให้อยู่อย่างได้ประโยชน์สูงสุด

2. การฝึกอบรมตนเองเรื่องสมาธิ คือ เป็นการฝึกให้มีจิตมีภาวะแน่วแน่ต่อสิ่งที่กำหนด มีอารมณ์เป็นหนึ่ง ไม่ฟุ้งซ่าน การฝึกสมาธิมีผลดีหลายอย่าง เช่น ทำจิตใจสงบเย็น มีความสุขทำให้จิตใจใสมองเห็นอะไรชัดเจน สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้

3. การฝึกอบรมตนเองเรื่องปัญญา พุทธทาสภิกขุ (2548: 19) ให้ความหมายของปัญญาว่า หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในเหตุผล ดี-ชั่ว คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์และรู้ที่จะจัดแจงจัดสรร โดยปัญญาทำงานร่วมกับสติเรียกว่าสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สติกำหนดรู้และไม่เกิดความหลงหรือการเข้าใจผิดในสิ่งนั้น ๆ

กระบวนการพัฒนาปัญญาอาจเกิดจากการรับฟังจากผู้อื่นก่อน แล้วนำมาคิดปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้ หรือค้นคิดเองแล้วจึงแสวงหาความรู้เพิ่มเติม นำมาคิด ปฏิบัติจนเกิดปัญญาขึ้น บางครั้งผู้ที่มีสติปัญญาสูงอาจเริ่มต้นที่การทดลองปฏิบัติ แล้วคิดค้นหาเหตุผลด้วยตนเองแสวงหาความรู้เพิ่มเติม จนเกิดปัญญารู้แจ้งก็สามารถเป็นไปได้

ความจำเป็นอันเป็นเหตุผลสำคัญที่ควรจะนำเอาวิธีการศึกษามาผสมกับระบบการศึกษา ก็เพราะว่า การศึกษาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน สามารถพัฒนาชีวิตบุคคลได้ดีเฉพาะด้านวิชาการซึ่งเหมาะสมเฉพาะในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ปัจจุบันกลายเป็นระบบการศึกษาไม่สามารถตามเหตุการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบันได้ทัน จนสะท้อนออกทางผลผลิต คือ “สภาพบุคคลในสังคม” ต้องผจญกับปัญหาต่าง ๆ มากขึ้นทั้งปัญหาสุขภาพกาย ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาชีวิต รวมทั้งปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคมอื่น ๆ รุมเร้าเข้ามาครอบงำ เป็นการศึกษาที่หย่อนยานด้านวินัยด้านวินัยและคุณธรรมเพราะไม่สามารถพัฒนาให้สมดุลกับความรู้ได้ การพัฒนาด้าน

คุณธรรมของบุคคลจะทำให้เกิดผลดีนั้นจะต้องใช้วิธีการของศาสนาเข้ามาผสมผสาน เพราะหลักการของศาสนาทุกศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่ออบรมสั่งสอน ปลุกฝังคุณธรรมแก่บุคคลให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น แนวความคิดและคำสั่งสอนของทุกศาสนา จึงเป็นหลัก “ปรัชญาชีวิต” ที่ใช้เป็น “หลักการของชีวิต” ได้ดียิ่งเพราะได้วางกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติไว้อย่างละเอียดให้บุคคลได้ดำเนินชีวิตตามด้วยความราบรื่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีสันติสุข ซึ่งเป็นหลักการชีวิตที่มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชีวิตบุคคลไปในทิศทางเดียวกันกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาโดยทั่วไป ฉะนั้นเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือแห่งกระบวนการที่ใช้พัฒนาบุคคลได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นทั้งในด้านการพัฒนาจิตใจ การปลุกฝังวินัยคุณธรรม ให้เกิดความสำนึกรับผิดชอบต่อชีวิตตน สังคมเป็นบุคคลที่มีคุณภาพตามจุดมุ่งหมาย จึงควรนำหลักการศึกษาระบบ “ไตรสิกขา” ของศาสนาพุทธให้กลมกลืนเป็นกระบวนการเดียวกันกับระบบการศึกษาในปัจจุบัน เพื่อ “พัฒนานิสัยทำงานด้วยใจรัก” ให้มากขึ้น จุดประสงค์หลักของการนำหลักไตรสิกขามาผสมผสานเข้ากับระบบการศึกษา คือ

- เพิ่มเติมความสมบูรณ์ด้านวินัยคุณธรรมแก่บุคคลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- เพื่อพัฒนาจิตใจให้สงบ หนักแน่น เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่นสูงขึ้น
- เพื่อเตรียมพลังจิตใจไว้รับการเรียนรู้ทุกสภาพการณ์
- เพื่อพัฒนานิสัยให้เป็นนักสร้างสรรค์ สร้างงาน สร้างชีวิต
- เพื่อให้นำหลักวินัยคุณธรรมใช้เป็น หลักยึดในการดำรงชีวิต

เมื่อนักเรียนได้รับการพัฒนาจิตใจ ตามกระบวนการของหลัก “ไตรสิกขา” ได้มั่นคงดีแล้ว จึงให้เรียนความรู้ด้านวิชาการไว้เป็นพื้นฐานในการใฝ่เรียนวิชาชีพและใฝ่เรียนวิชาการขั้นสูงต่อไป อันเป็นการพัฒนาบุคคลด้วยความรู้ให้คู่กับคุณธรรม

4. ปัญญาคุณธรรม คือ คุณธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญอกงามทางสติปัญญาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 14) ประกอบด้วย

4.1 สัมปรีตสังเสาะ หมายถึง การอยู่ใกล้ซิคคนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547: 40) กำหนดคุณลักษณะผู้สอนในโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

4.1.1 เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ

4.1.2 เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทนอดกลั้นและ

สร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

4.2 สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง การมีหลักสูตรการสอนที่ดีดังนี้

หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนเพราะหลักสูตรเป็นเสมือนแม่บทที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกประเภท (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547: 39) กำหนดแนวการจัดหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธมีดังนี้

4.2.1 เพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

4.2.2 เพิ่มเติมคุณธรรม จริยธรรม ในตัวชี้วัดและคำอธิบายรายวิชา

4.2.3 มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ

4.2.4 สอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนบูรณาการไตรสิกขาเข้าในวิถีชีวิตประจำวันทั้งในและนอกห้องเรียน

4.3 โยนิโสมนสิการ หมายถึง กระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกวิธีมีความสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ถูกต้องเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 40) กำหนดให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดโยนิโสมนสิการและธัมมานุชัมมปฏิบัติ ดังนี้

4.3.1 พัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)

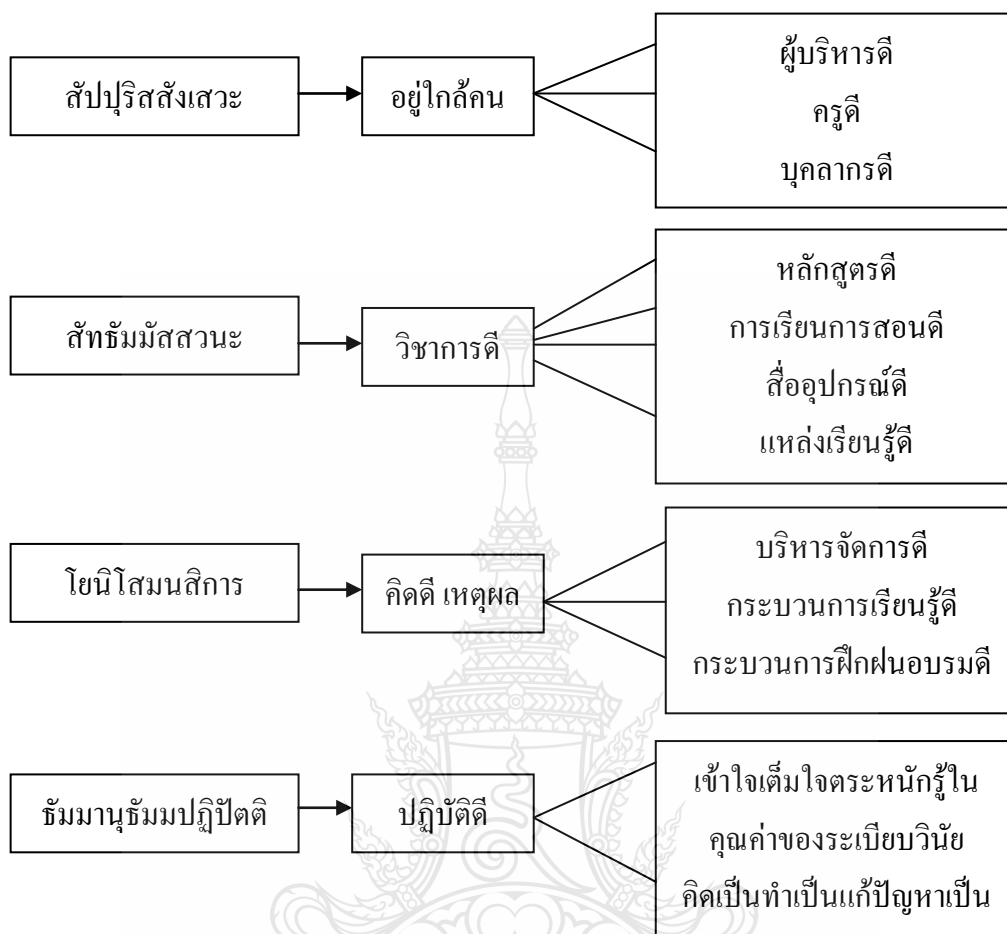
4.3.2 ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับชีวิต

4.3.3 สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา

4.3.4 เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้

การเรียนรู้ตามนัยแห่งพุทธธรรม เป็นการจัดกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมและกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมกับการฝึกหัดอบรมกาย วาจา ใจ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหาด้วยการรู้คิดอย่างถูกต้องแบบคาย กระบวนการเรียนรู้ที่แท้จริงจึงเกิดผลอย่างบูรณาการแก่ผู้เรียน คือ สร้างความรู้ ความคิด ความสามารถและความดี วิธีการเรียนรู้มีรากฐานที่สำคัญที่สุด คือ ความรักและความเข้าใจ

4.4 ธัมมานุชัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสมซึ่งก่อให้เกิดภาพแห่งความเจริญงอกงามแห่งปัญญา ตามที่ เมตตา ภิรมย์ภักดี (2548: 7) สรุปเป็นภาพดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 แสดงความเจริญงอกงามแห่งปัญญาตามหลักปัญญาวุฒิธรรม 4

ที่มา : เมตตา ภริมภักดี (2548: 7) “ การนำแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธสู่การปฏิบัติจริง
ในสถานศึกษา ”

2.3.7 ลักษณะของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นสถานศึกษาในระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาเน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ จุดเน้นโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษาผ่านหลักไตรสิกขาคือศีลสมาธิปัญญาอย่างบูรณาการ

ลักษณะของโรงเรียนวิถีพุทธเน้นการจัดสภาพทุกๆด้านเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาชีวิตในการกิน อยู่ คู่ ฟังเป็น มีวัฒนธรรมแสวงปัญญาเกิดความเจริญงอกงามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ

สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 10) กำหนดไว้แบ่งออกเป็น 5 ด้าน โดยสรุป ดังนี้

1. ด้านกายภาพ คือ การจัดอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขา คือ สีล สมาธิ ปัญญา

2. ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต คือ การจัดกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมประจำวันกิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมนักเรียนต่าง ๆ เป็นต้น ที่เน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น เช่น การสวดมนต์ นั่งสมาธิ กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน ฯลฯ

3. ด้านการเรียนการสอน คือ การจัดหลักสูตรสถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้อันถึงกระบวนการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเข้าในทุกกลุ่มสาระ

4. ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ คือ การส่งเสริมบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรในการปฏิบัติต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน หรือครูกับครู เช่น การเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเมตตากรุณาต่อกัน เป็นต้น

5. ด้านการบริหารจัดการ คือ การที่สถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครอง ชุมชนสร้างความเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ จุดเน้น การกำหนดแผนปฏิบัติการ การสนับสนุน ติดตาม ประเมินผล และพัฒนาต่อเนื่อง

ซึ่งการจัดสภาพในแต่ละด้านจะมุ่งเน้นเพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขาดำเนินได้อย่างชัดเจนมีประสิทธิภาพ ดังเช่น การจัดด้านกายภาพ ควรเป็นธรรมชาติ สภาพแวดล้อมที่ชวนให้มีจิตใจสงบส่งเสริมปัญญา กระตุ้นการพัฒนาศรัทธา และศีลธรรม กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต กระตุ้นให้เกิดการกินอยู่ ดู ฟัง เป็น ดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะเป็นไปตามคุณค่าแท้ ด้านการเรียนการสอนบูรณาการพุทธธรรมในการจัดการเรียนรู้ชัดเจนด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์เอื้ออาทรเป็นกัลยาณมิตรต่อกันส่งเสริมทั้งวัฒนธรรมเมตตาและวัฒนธรรมแสวงปัญญา เป็นต้น

2.3.8 แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนจะสังเกตได้ถึง ความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547: 23-26)

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดีเก่งและมีความสุขพร้อม ๆ กันที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครองครู อาจารย์และชุมชนที่ได้รับทราบอีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีลสมาธิและปัญญาผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตร แก่กันและกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

4. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตทำให้สภาพการทำงาน มีความสุขมีคุณค่าเพิ่มชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาดสว่างสงบชัดเจนเพราะความเป็นวิถีพุทธ ช่วยกล่อมเกล่า

5. โรงเรียนโดยครู ผู้บริหาร บุคลากรและนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลัง การพัฒนาสังคมวงกว้างให้ตั้งมียิ่ง ๆ ขึ้นได้แนวทางดำเนินการและจังหวะก้าวแห่งการพัฒนาของ โรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าว่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากการพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญาควบคู่กันไปอย่างบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” คือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในเบื้องต้น โรงเรียน สามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมต่อไป ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 16)

1. การบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ
2. การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้
3. กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา
4. การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง
5. การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน

2.3.9 ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Output) และด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact)

1. ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า กำหนดปัจจัยที่สำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลัก ๆ และส่งผล อย่างชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียนและงาน โรงเรียนวิถีพุทธตามระบบไตรสิกขา ตัวชี้วัดด้านปัจจัย นำเข้านี้เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุและผลของการดำเนินการพัฒนาซึ่งมีจุดเน้นใน

การพัฒนาทั้งระบบโรงเรียนมาตรฐานด้านปัจจัยนำเข้าที่ต้องการ คือ โรงเรียนมีบุคลากรที่มีลักษณะที่ดี มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

รายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย (Input) สามารถแสดงได้ด้วยตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย (Input)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1.บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี	1.ผู้บริหาร	1.มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล 5 และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2.มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ 3.มีความซื่อสัตย์จริงใจในการทำงาน 4.มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา
	2.ครู	1.มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรมและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี 2.มีพรหมวิหารธรรมมีความเป็นกัลยาณมิตรมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามตามหลักไตรสิกขา 3.รู้เข้าใจหลักการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา
2.การบริหารจัดการดำเนินการอย่างมีระบบ	1.ระบบบริหาร	1.มีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมเนียมปฏิบัติหรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ 2.แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธและบริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บวร) มีส่วนร่วม

ตารางที่ 2.1 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านปัจจัย (Input) (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
		<p>3.ปลูกฝังศรัทธาสร้างเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนา ให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง</p> <p>4.ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน เพื่อพัฒนา ผู้เรียนและชุมชน</p> <p>5.มีการนิเทศ กำกับติดตามการดำเนินงาน โรงเรียน วิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง</p> <p>6.มีระบบตรวจสอบประเมินผลและเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง</p>
	2.ระบบหลักสูตรสถานศึกษา	หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
3.กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ	สภาพแวดล้อม	จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนเหมาะสม มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

2. ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process)

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ กำหนดโดยใช้เอกสาร “แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” เป็นกรอบในการกำหนด ซึ่งเป็นเอกสารเชิงหลักการและแนวทางกลางของกระทรวงศึกษาธิการที่ใช้เป็นหลักทั่วประเทศ การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ และมีประสิทธิภาพ ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขา

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด คือ โรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีพุทธ

รายละเอียดตัวชี้วัดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) สามารถแสดงได้ด้วยตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1.การเรียนการสอนที่บูรณาการไตรสิกขา	1.กระบวนการจัดการเรียนรู้	1.จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน 2.ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา 3.จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 4.จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน
	2.การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้	1.ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ 2.นิมนต์พระสงฆ์หรือเชษฐภคินีปัญญาทองพระพุทธศาสนา มาสอนนักเรียนสม่ำเสมอ 3.จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
	3.การวัดประเมินผล	มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายครอบคลุมตามหลักภavana 4 โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนต่อเนื่อง
2.บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร	บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ส่งเสริม“การสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น”	1.ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อม ถ่อมตนเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อผู้ปกครอง

ตารางที่ 2.2 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
		2. ส่งเสริมบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ 3. ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น 4. ส่งเสริม ยกย่อง เชิดชูผู้ทำดีเป็นประจำ
3. กิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต	1. กิจกรรมพื้นฐานประจำวัน	1. ฝึกอบรมให้เกิดการกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา) 2. ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษาพัฒนาอาคารเรียนสถานที่ และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
	2. กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	1. ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่ารู้เข้าใจเหตุผล 2. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำและในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต 3. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา

3. ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากภาวนา 4 คือ องค์ประกอบด้านกาย สีล จิต ปัญญา ซึ่งเป็นการที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การกำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษา มีเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างชัดเจนและครอบคลุม

มาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิด คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น (ครอบคลุมภาวนา 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output) สามารถแสดงได้ด้วยตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.3 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Output)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1.พัฒนากาย สติจิตและ ปัญญาอย่างบูรณาการ (ภาวนา 4)	1.กาย (กายภาพ)	1.บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ 2.การดูแลร่างกาย และการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย 3.การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม
	2.ศีล (สังคม)	1.มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 2.มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา 3.สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
	3.จิต (จิตใจ/อารมณ์)	1.มีความกตัญญู ตอบแทนคุณ 2.มีจิตใจเมตตากรุณา (เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน) ต่อกัน 3.ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจอดทน ขยันหมั่นเพียร 4.มีสุขภาพดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน

4. ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact)

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ กำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ที่สถานศึกษาดำเนินการ ทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วย บ้าน ผู้ปกครอง ชุมชน วัด และหน่วยราชการอื่น ๆ การกำหนดปัจจัยด้วยผลกระทบเพื่อให้เกิดความตระหนัก ถึงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ จะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและเป็นผลดีต่อสังคมในวงกว้าง

มาตรฐานด้านผลกระทบที่พึงประสงค์ให้เกิด คือ บ้าน วัด โรงเรียนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง

รายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact) สามารถแสดงได้ด้วยตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.4 แสดงรายละเอียดตัวชี้วัดด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
บวรได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ	1.บ้าน(ผู้ปกครองและชุมชน)	1. บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น 2. ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น
	2.วัด	วัดได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น
	3.โรงเรียน	โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น สรัทธา และได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 14-15) ได้เสนอแนวทางการใช้ตัวชี้วัดเพื่อการประเมินการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบไว้ สำหรับเป็นแนวทางในการประเมินผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา ซึ่งผู้เกี่ยวข้องสามารถพิจารณานำไปใช้หรือปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อมุ่งประโยชน์สูงสุดในการดำเนินงานให้เกิดขึ้น อันจะทำให้สามารถนำหลักการวิถีพุทธที่ดั่งนามีสู่การปฏิบัติให้เกิดผลดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ตามเหตุปัจจัยที่มีในแต่ละส่วนงาน โดยประเด็นต่าง ๆ ของแนวทางการใช้ตัวชี้วัด มีข้อเสนอดังต่อไปนี้

1. การใช้ตัวชี้วัด ซึ่งประกอบด้วย มาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้น องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบย่อย ข้อบ่งชี้คุณภาพ และคำอธิบายข้อบ่งชี้คุณภาพ ที่จะนำไปสู่การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีเป้าหมายลำดับแรก คือ ใช้เครื่องมือของสถานศึกษาเองในการตรวจสอบทบทวนการดำเนินงานเพื่อให้ได้ข้อมูลสู่การพัฒนาตนเองได้ชัดเจน และสถานศึกษานำผลจากการตรวจสอบทบทวนนี้ประชาสัมพันธ์ หรือแจ้งผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงาน เพื่อเป็นฐานสู่ความร่วมมือการพัฒนาที่ต่อเนื่องต่อไป

2. ต้นสังกัดระดับต่าง ๆ หรือผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ใช้เป็นเครื่องมือในการนิเทศติดตามผลและการร่วมมือ ช่วยเหลือ ตลอดจนเป็นการใช้เครื่องมือประกอบในการเรียนรู้คัดกรองติดตามพัฒนาการหรือการประกายก่อกองในลักษณะต่าง ๆ เป็นต้น

3. วิธีการใช้ตัวชี้วัดสู่การประเมินการดำเนินงาน ทำได้หลายระดับ ทั้งระดับละเอียด ที่ต้องการวิธีการและเครื่องมือที่ละเอียด มีความเชื่อมั่นสูง หรือการประเมินระดับภาพรวมที่ใช้วิธีการและเครื่องมือที่ไม่ละเอียดซับซ้อน แต่แหล่งข้อมูลการประเมินควรน่าเชื่อถือได้

4. การประเมินตนเองและการประเมินผู้เกี่ยวข้อง ในระยะแรกสามารถดำเนินในลักษณะประเมินระดับภาพรวม พิจารณาประเมินจากข้อบ่งชี้คุณภาพแต่ละตัว โดยคู่มืออธิบายข้อบ่งชี้คุณภาพประกอบการประเมิน มีเกณฑ์ 2 ระดับ คือ นำพึงพอใจและยังไม่นำพึงพอใจ

5. การพิจารณาตัดสินตามเกณฑ์ นำพึงพอใจและยังไม่นำพึงพอใจของข้อบ่งชี้คุณภาพแต่ละตัว เป็นการประเมินในภาพรวม ซึ่งถ้าเกี่ยวข้องกับปริมาณ เช่น จำนวนครูหรือนักเรียน การตัดสินใจว่านำพึงพอใจ พิจารณาจากจำนวนที่ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ถ้าเป็นส่วนของการประเมินเชิงคุณลักษณะคุณธรรมที่เป็นนามธรรม ให้พิจารณาเทียบเคียงจากพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องหรือการยอมรับของผู้ใกล้ชิดในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งจะได้ข้อมูลจากการสอบถามหรือสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น

6. เกณฑ์การตัดสินการประเมิน รายองค์ประกอบหลัก หรือรายองค์ประกอบย่อย กำหนดไว้ 2 ระดับเช่นกัน คือ

6.1 นำพึงพอใจ หมายถึง ผลการประเมินข้อบ่งชี้คุณภาพย่อย ๆ ขององค์ประกอบนั้นมีจำนวนตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป ที่อยู่ในระดับนำพอใจ

6.2 ยังไม่นำพอใจ หมายถึง ผลการประเมินข้อบ่งชี้คุณภาพย่อย ๆ นั้นจำนวนน้อยกว่าร้อยละ 50 ที่อยู่ในระดับที่นำพอใจ

เกณฑ์สรุปผลการประเมินการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธภาพรวมทั้งหมตกำหนดไว้ 3 ระดับ คือ

1. ระดับกำลังพัฒนา หมายถึง ผลการประเมินตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้งหมดอยู่ในระดับนำพึงพอใจ จำนวนไม่ถึงร้อยละ 50 (27 ข้อ) ของตัวบ่งชี้คุณภาพทั้งหมด (54ข้อ)

2. ระดับพัฒนาได้ดี หมายถึง ผลการประเมินตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้งหมดอยู่ในระดับนำพึงพอใจ จำนวนร้อยละ 50-70 หรือ 27-38 ข้อ ของตัวบ่งชี้คุณภาพทั้งหมด (54ข้อ)

3. ระดับพัฒนาได้ดีมาก หมายถึง ผลการประเมินตามข้อบ่งชี้คุณภาพทั้งหมดอยู่ในระดับนำพึงพอใจ จำนวนร้อยละ 71-100 หรือ 39-54ข้อ ของตัวบ่งชี้คุณภาพทั้งหมด (54ข้อ)

สำหรับการประเมินการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในระดับสถานศึกษามีกระบวนการปฏิบัติตามที่กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 15) เสนอไว้ ดังนี้

1. ศึกษารายละเอียดตัวชี้วัด และแนวทางการใช้ตัวชี้วัด
2. จัดทำรายละเอียดการประเมินและเครื่องมือการประเมินการดำเนินงานตามตัวชี้วัด
3. สถานศึกษาดำเนินการประเมินตนเอง โดยผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตามความเหมาะสม

4. นำผลการประเมิน สู่การพัฒนาต่อเนื่องเผยแพร่แก่สาธารณะ และเสนอต้นสังกัด
5. การเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

สถานศึกษาสามารถนำเอาผลของการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ และผ่านการประเมินผล แล้วนั้นออกเผยแพร่ให้บุคลากร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ โดยการประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดทำหนังสือหรือวารสารของโรงเรียนเผยแพร่แก่ผู้ปกครอง และในระบบประกันคุณภาพ ซึ่งในขั้นตอนนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

2.3.10 ประโยชน์ของโรงเรียนวิถีพุทธ

จากภาพของหลักพุทธธรรม คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นกระบวนการจัดการศึกษาแบบพุทธ นำไปสู่หลักปฏิบัติจริงตามแนวทางการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขา มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาอย่างชัดเจน โดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2548: 33) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของโรงเรียนวิถีพุทธไว้โดยสรุปว่า โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยภavana 4 คือ

1. พัฒนาการทางกาย (กายภavana)
2. พัฒนาการทางสังคม (ศีลภavana)
3. พัฒนาการทางจิต (จิตภavana)
4. พัฒนาการทางปัญญา (ปัญญาภavana)

ผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านนี้จะเป็นคนเก่ง ดีและมีความสุข ด้วยเหตุผลคือจากการศึกษาวิชาชีพและพัฒนาทางปัญญา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาการจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง จากการศึกษาในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัยและจรรยาบรรณจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดีและจากการบริหารจิตให้มีสติ สมาธิ และคุณธรรมอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนที่มีความสุข สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 15) ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของโรงเรียนวิถีพุทธไว้ว่าเมื่อโรงเรียนได้รับการพัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กัน ที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธ

2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

4. โรงเรียน โดยครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลังในการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีขึ้นได้

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนวิถิพุทธ เมื่อได้รับการบริหารจัดการด้วยดี ย่อมอำนวยประโยชน์เป็นอเนกประการ กล่าวคือ ทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธดังนี้ คือ

1. สมาชิกในบ้านและชุมชน เป็นคนดี มีศีล 5 เป็นหลักปฏิบัติ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขและสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. วัดได้ศาสนทายาทที่ดีและเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากขึ้น

3. โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่นและได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นอย่างดี

2.4 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ มีขั้นตอนในการปฏิบัติตามที่กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 17) ได้กำหนดไว้ 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** คือ การจัดโรงเรียนวิถิพุทธให้ดำเนินไปได้โดยสะดวกด้วยความเชื่อมั่นและพึงพอใจร่วมกันระหว่างผู้บริหารครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

2. **ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ** คือ การจัดสิ่งที่เป็นปัจจัย เป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขาได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งความเจริญงอกงามแห่งปัญญาตามหลักกุตติธรรม

3. **ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา** คือ ขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง

4. **ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด** คือ ขั้นตอนของการดำเนินการทุกส่วนให้เป็นที่ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยทำทีของความเป็นกัลยาณมิตร

5. **ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง** คือ ขั้นตอนของการเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้นด้วยหลักอิทธิบาท 4 และด้วยอุปปีฎญาธรรม 2

6. **ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ** คือ ขั้นตอนของการนำข้อมูลการดำเนินงานที่ผ่านมาเข้าสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไปและนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

สำหรับขั้นตอนการบริหารจัดการที่เป็นระบบในการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแสดงได้ด้วยภาพดังภาพที่ 2.6

ภาพที่ 2.6 ขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ

ที่มา: แนวทางในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2548: 37-46)

2.4.1 ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวกซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการดังนี้

2.4.1.1 การหาที่ปรึกษา สถานศึกษาต้องหาที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรเป็นผู้ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและมีความรู้ชัดในพุทธธรรมการหาแหล่งศึกษาและเอกสารข้อมูลต่าง ๆ สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้คือ ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอจัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด ซึ่งจะต้องได้รับความร่วมมือ สนับสนุนและช่วยเหลือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2.4.1.2 การเตรียมบุคลากร ครูซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะเป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนกับผู้เรียนโดยตรง ดังนั้นการจัดครูผู้สอนจะต้องคัดเลือกให้เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และประสบการณ์ก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ผู้รับผิดชอบต้องเตรียมครูให้พร้อมทั้งในด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนโยบาย จุดมุ่งหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของหลักสูตรตลอดถึงโครงสร้างและสาระสำคัญของหลักสูตร การเตรียมคณะกรรมการสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 19) ได้เสนอแนวทางในการจัดเตรียมไว้ดังนี้ ให้สถานศึกษาทั้งนี้อาจเป็นผู้บริหารสถานศึกษาหรือบุคลากรผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดหลักสูตรตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ เตรียมความพร้อม ความรู้ความเข้าใจ ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้เกิดความเชื่อมั่นและพึงพอใจในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาการเตรียมนักเรียน กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 19) ได้กล่าวเน้นถึงหลักการเตรียมการว่า ควรพิจารณาโดยคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของนักเรียน การมีส่วนร่วมของนักเรียนที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับความรู้ใหม่ การเตรียมผู้ปกครอง สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้ คือ การประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ ความตระหนักในประโยชน์ของโรงเรียนวิถีพุทธให้เกิดขึ้นแก่ผู้ปกครองและชุมชน โดยการประชุมหรืออบรมสัมมนา เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียน โดยเน้นการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาและร่วมกันพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดสาธารณประโยชน์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548: 8) การเตรียมผู้เกี่ยวข้องก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือชี้แจงต่อสาธารณชนให้มีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงการ แนวการจัดการ การประชุมชี้แจง การฝึกอบรม การประชุม สัมมนา การเผยแพร่เอกสาร และสื่อมวลชนต่าง ๆ ให้ทราบทั่วถึงกัน

2.4.1.3 การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้นหรือวิสัยทัศน์กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 19) ได้เสนอแนวทางเอาไว้ว่า ให้สถานศึกษากำหนดวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ หรือเป้าหมายหรือแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนที่ชัดเจนและเป็นจุดเน้นไว้ในธรรมนูญสถานศึกษาในการที่จะดำเนินการตามเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษา โดยใช้พระพุทธศาสนาเป็นฐานการเข้ากับวิถีการเรียนรู้และวิถีชีวิตได้จริงตาม

แนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

2.4.2 ขั้นตอนการ จัดสภาพและองค์ประกอบ หมายถึง การจัดสิ่งที่เป็นปัจจัย เป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนตามระบบไตรสิกขาได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งความเจริญงอกงามแห่งปัญญาตามหลักคุณธรรม 4 ประการ คือ

1. การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้มีครูอาจารย์ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
3. มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาเหตุผลที่ดีและถูกต้อง
4. ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้องเหมาะสม

5. หลักสูตรสถานศึกษาหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ โรงเรียน มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรม คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งที่เป็นความรู้ (Knowledge) ศรัทธาค่านิยมคุณธรรม (Attitude) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (Process) ในการเรียนการสอน โดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษาหรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2.4.2.1 การเตรียมกิจกรรมนักเรียนในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดเตรียมกิจกรรมนักเรียนและพัฒนาได้ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 24-27) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ

1) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ประกวดมารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา/สอนธรรมศึกษา บรรพชาสามเณรฤดูร้อน ฯลฯ

2) กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์

- กิจกรรมหน้าเสาธง เช่น กิจกรรมที่กระทำเพื่อระลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบั้ง กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที

- กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน เช่น กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวบทพิจารณาก่อนรับประทานอาหารกลางวัน กิจกรรมรับประทานอาหารกลางวันอย่างมีสติ กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหารกิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาทีก่อนเข้าห้องเรียน กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมรำลึกพระคุณผู้มีพระคุณ กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ

- กิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์ กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์

4) กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ดังนี้

- กิจกรรมวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา สถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรมดังนี้ เช่น ทำบุญ ตักบาตร ฟังพระเทศน์ เวียนเทียนที่วัดหล่อเทียนพรรษา โดยร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียนพรรษา สถานศึกษาจัดบรรยากาศวันสำคัญทางศาสนา

5) กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมประเมินผลการทำความดี กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

2.4.2.2 การจัดสภาพทางกายภาพของสถานศึกษา ในการจัดสภาพทางกายภาพของสถานศึกษานั้น ต้องครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมอาณาบริเวณของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟัง” ในชีวิตประจำวัน

ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 28) จึงวางแนวปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดทำหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ ในการจัดเตรียมอาคารสถานที่ที่มีความหลากหลาย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนในด้านอาคารสถานที่เป็นอย่างดีเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และสอดคล้องกับการจัดหลักสูตรตามแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธให้มากที่สุด เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่น เหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอมีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญปัญญา เหมาะสมหรือมากพอที่จะบริการแก่นักเรียน มีการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติ ชวนให้จิตสงบมีสวนพุทธธรรม ประกอบด้วย ต้นไม้สำคัญในพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคารสถานที่ที่สะอาด เป็นระเบียบเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตรเพื่อฝึกฝนคุณธรรมเพื่อการประกอบสัมมาอาชีพ

2.4.2.3 การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาสามารถจัดได้โดยผ่านการเตรียมการการมอบหมายความรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริมหรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อ

กระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดีการปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
ต่อผู้อื่น

โรงเรียนส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาหรือการ
ส่งเสริมมีวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ยึดเข้มแข็งใฝ่เมตตากรุณา
ต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครูและส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี
แก่ผู้อื่น เช่นการลด ละ เลิกอบายมุข มีการเสียสละ เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 18) และ
นอกจากนี้ สถานศึกษาต้องมีจุดเน้นในการจัดกิจกรรมส่งเสริมหรือดูแลให้เกิดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์
ภายในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ ดังนี้

1. การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาบูรณาการเข้ากับวิถีปฏิบัติภายใน โรงเรียนนั้น
มุ่งเน้นที่การ “ การรับรู้ ” หมายความว่า นักเรียนได้เรียนโดยใช้ประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น
กาย อารมณ์

2. การสอนโดยสอดแทรกหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มุ่งให้เกิดศรัทธาควบคู่กับการรู้
คิดอย่างมีเหตุผล ครูผู้สอนเป็นตัวอย่างที่ดีมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการและให้
สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทย ด้วยการส่งเสริมสร้างศรัทธาความเชื่อมั่นที่เกิดจากการสอน
หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

กล่าวโดยสรุปการจัดบรรยากาศทางกายภาพและองค์ประกอบที่สำคัญ ควรมีลักษณะดังนี้
โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่สะอาด สงบ ปลอดภัย ใกล้เคียงธรรมชาติ จัดวัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์
การเรียนการสอนสามารถเคลื่อนย้าย ปรับเปลี่ยนใช้ได้ประโยชน์คุ้มค่าและส่งเสริมการเรียนรู้มีความ
เมตตา กรุณา และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างเพื่อนนักเรียน ครูจัดกระบวนการ
จัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์มีความร่าเริงเบิกบาน
นักเรียนได้เห็นและยอมรับความรู้ความจริงในพุทธธรรมด้วยการเห็นตัวอย่าง

2.4.3 ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา คือ ขั้นตอนที่เป็นหัวใจของ
การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบ
ไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง สถานศึกษากำหนดจุดเน้นสำหรับการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียน โดยมุ่ง
พัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร
และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “ การกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ” เป้าหมายของการพัฒนาจัดให้มีความ
ชัดเจนที่ต้องพัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตอันจะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

2.4.4 ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด หมายถึง ขั้นตอนของการดำเนินการทุกส่วนให้เป็นไปอย่าง
มีประสิทธิภาพด้วยท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตร การให้ความสนับสนุนทั้งงบประมาณและวัสดุ

อุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเพียงพอ เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ลักษณะของการดูแลและสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของการเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือทีมงาน

กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือการนิเทศ ติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ การให้การสนับสนุนทั้งทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปอย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างการดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป

2.4.5 ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง คือ ขั้นตอนของการเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลักอิทธิบาท 4 คือ มีความพอใจ มีความเพียรไม่ทอดย เอาใจใส่ใฝ่และหมั่นใช้ปัญญาพิจารณา และด้วยอุปนิสัยธรรม 2 ได้แก่ ความไม่รู้ลืม ไม่รู้พอ ในการสร้างความดีและความเพียรพยายาม ก้าวหน้าเรื่อยไปไม่ถอยหลัง เป็นขั้นตอนที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จหรือคุณธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย 4 ประการ คือ

1. ฉันทะ คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำในสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดี ๆ ยิ่งขึ้นไป

2. วิริยะ คือ ความเพียรขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทนไม่ทอดย

3. จิตตะ คือ ความคิด ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตใฝ่ใฝ่ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

4. วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หรือทคลอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิถีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น และอุปนิสัยธรรม คือ ธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงปฏิบัติเห็นคุณประจักษ์กับพระองค์เอง คือ พระองค์ได้ทรงอาศัยธรรม 2 อย่างนี้ ดำเนินอริยมรรคจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ สัมโพธิญาณธรรม 2 ประการนี้ คือ

1. อสังตภูจิตตา กุสเลสุขัมเมสุ ความไม่สันโดษในกุศลธรรม ความไม่รู้ลืมไม่รู้จักพอในการสร้างความดีและสิ่งที่ดี

2. อับปฏิวาณิตา ปธานัสมิง ความไม่ระย่อในการพากเพียร การเพียรพยายามก้าวหน้า
 เรื่อยไปไม่ยอมท้อถอย

2.4.6 ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน หมายถึง ขั้นตอนของการนำข้อมูลการ
 ดำเนินงานที่ผ่านมาเข้าสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อ ๆ ไป เช่นในปีต่อ ๆ ไป หรือใช้กับ
 โครงการต่อเนื่องอื่น ๆ และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ
 การติดตามประเมินผลการดำเนินงานของการบริหารจัดการมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบว่าโรงเรียนได้
 มีการปฏิบัติหรือไม่ ใครเป็นผู้ดำเนินการและใช้ชีวิตดำเนินการอย่างไรในด้านการจัดหลักสูตร
 สถานศึกษา การจัดหน่วยการเรียนรู้ การกำหนดกิจกรรมนักเรียน การจัดสภาพกายภาพของ
 สถานศึกษา การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร การพัฒนาบุคลากร
 และผู้เกี่ยวข้อง การนิเทศ ติดตาม การสนับสนุนทรัพยากร เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาต่าง ๆ
 ของการดำเนินงาน เพื่อจะได้นำผลที่ได้มาวางแผนเพื่อปรับปรุง และพัฒนาการจัดหลักสูตรให้
 มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ
 อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็น
 เชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผล
 การดำเนินงานนั้นและนำไปสู่การวางแผนดำเนินการอื่น ๆ ต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 29-21)

กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธเป็นกระบวนการที่จะจัด โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไป
 โดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับ
 ลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรมและการดำเนินงานทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความเป็น
 กัลยาณมิตร โดยการเน้นย้ำการพัฒนาด้วยหลักอิทธิบาท 4 และหลักอภิปญญาธรรม 2 มีขั้นตอนสำคัญ
 เช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง แผนงานทรัพยากรที่มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะ
 ในการพัฒนา การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญ
 งอกงามหรือปัญญาคุณธรรม ในการพัฒนาตัวผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่องโดย
 ใช้สภาพและองค์ประกอบที่จัดไว้ข้างต้น ขึ้นต่อมา คือ การดูแลสนับสนุนใกล้ชิดด้วยท่าทีของความเป็น
 กัลยาณมิตรต่อกัน ที่จะทำให้การพัฒนานักเรียนและงาน ดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อจากนั้นมีการ
 ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยอิทธิบาท 4 และหลักอภิปญญาธรรม 2 คือ ความไม่สันโดษใน
 กุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร เป็นต้นขั้นสุดท้าย ประเมินผลและเผยแพร่ผลการ
 ดำเนินงานร่วมกันลักษณะการเกื้อกูลสัมพันธ์ โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชนจะมีลักษณะของการร่วมมือ
 ทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนด้วยศรัทธาและฉันทะ ที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและ
 สังคมตามวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

2.5 การเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธกับกระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA

สำหรับขั้นตอนที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธอย่างมีประสิทธิภาพทั้ง 6 ขั้นตอนนี้ เมื่อนำเปรียบเทียบกับกระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกัน ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ดังตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธกับกระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน	กระบวนการบริหาร PDCA 4 ขั้นตอน
1. การเตรียมการ - หาที่ปรึกษาแหล่งศึกษา เอกสารข้อมูล - เตรียมบุคลากรกรรมการสถานศึกษา - เตรียมนักเรียนผู้ปกครอง ชุมชน - กำหนดธรรมเนียมสถานศึกษา/จัดแผนปฏิบัติการ	P = การวางแผน - การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ - การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย - การกำหนดระยะเวลาดำเนินงาน - การกำหนดผู้รับผิดชอบและงบประมาณ
2. ดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ (ปัญญาคุณธรรม) - จัดหลักสูตรสถานศึกษา/หน่วยการเรียนรู้/แนวการจัดการเรียนรู้ - เตรียมกิจกรรมนักเรียน/จัดสภาพกายภาพสถานศึกษา - จัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์	D = การนำแผนไปปฏิบัติ - มีโครงสร้างรองรับการดำเนินการ - มีวิธีการดำเนินการ - และผลของการดำเนินการ
3. ดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา - นักเรียน - บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง	

ตารางที่ 2.5 แสดงการเปรียบเทียบระหว่างการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถิพุทธกับกระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA (ต่อ)

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ 6 ขั้นตอน	กระบวนการบริหาร PDCA 4 ขั้นตอน
4.ดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด - นิเทศ ติดตาม สนับสนุน - รวบรวมข้อมูลและประเมินผลระหว่างดำเนินงาน	C = การตรวจสอบ -การประเมินโครงสร้างที่รองรับ - การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน -การประเมินผลของการดำเนินงานตามแผนที่ได้ตั้งไว้
5.ปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง 6.ประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ	A = การดำเนินการที่เหมาะสม -การนำผลการดำเนินการมาวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานใหม่ให้เหมาะสม

ที่มา : สมบัติ บุญทะลา (2551: 36)

จากตารางที่ 2.5 มีขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** เป็นขั้นตอนที่อยู่ในขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะดำเนินการ ซึ่งได้แก่ การเตรียมบุคลากรคณะกรรมการสถานศึกษานักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธด้วยปัญญา ฐึ้เข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกันความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจงการสัมมนาจนถึงการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายการร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น ประการสุดท้ายคือการเตรียมแผนปฏิบัติการ การกำหนดเป้าหมายจุดเน้นหรือวิสัยทัศน์และแผนงานที่ชัดเจนทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธได้อย่างดีอันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับการเตรียมการในทุกเรื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการบริหารงานคุณภาพ PDCA แล้ว ก็คือการวางแผน ซึ่งได้แก่ การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การจัดอันดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดระยะเวลาดำเนินงาน การกำหนดผู้รับผิดชอบและงบประมาณ

2. **ขั้นตอนการ จัดสภาพและองค์ประกอบ** เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาภิธรรม 4 ประการ คือ

การอยู่ใกล้คนดีใกล้ผู้รู้มีข้อมูลมีสื่อที่ดี (สัพฺปรีสสังเสวะ)

การใส่ใจศึกษาเล่าเรียนโดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ)

การมีกระบวนการคิดที่คิดถูกต้องวิธีโดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)

ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมหรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม(ชัมมานุชัมมปฏิบัติ)

สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการ ได้แก่

- หลักสูตรสถานศึกษาหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่งแนวคิดหนึ่งของการจัดการ ก็คือ

การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (Knowledge) ศรัทธาค่านิยมคุณธรรม (Attitude)

และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (Process) ในการเรียนการสอน โดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษาหรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

- การเตรียมกิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุดซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆและกิจกรรมวิถีชีวิตซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้าจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า“การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่คู่ฟุ้งเป็น”

- การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้อตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกินอยู่คู่ฟุ้งเป็น” ในชีวิตประจำวัน

- การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมาย การรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริมหรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธา ค่านิยม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

3. **ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา** จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกินอยู่คู่พึงเป็น” เป้าหมายการพัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วยเพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบและขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการ ได้อย่างดีเพราะต่างเป็นเหตุเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

จากขั้นตอนสำคัญ 2 ประการข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนถึงผู้เกี่ยวข้องตามระบบไตรสิกขา การจัดสภาพทางกายภาพของสถานศึกษาและองค์ประกอบเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งการดำเนินงานในขั้นตอนนี้เป็นหน้าที่ของผู้ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการบริหารคุณภาพ PDCA จึงได้แก่ การนำแผนไปปฏิบัติอันเป็นกระบวนการสืบเนื่องจากขั้นตอนที่ 1 คือการวางแผน ซึ่งก็ได้แก่ การมีโครงสร้างรองรับการดำเนินการ มีวิธีดำเนินการและผลของการดำเนินการ เป็นต้น

4. **ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด** เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือต่องาน กิจกรรมสำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุนทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการอันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเมื่อเทียบกับกระบวนการบริหารคุณภาพ PDCA ก็คือ การตรวจสอบนั่นเอง กระบวนการตรวจสอบเป็นกระบวนการสำคัญที่จะชี้ให้เห็นว่าการดำเนินงานมีข้อบกพร่องต้องแก้ไขอย่างไรบ้าง จะสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้มากหรือน้อยแค่ไหน ซึ่งสามารถจะกระทำได้นี้ คือ การประเมินโครงสร้าง

ที่รองรับการดำเนินงาน การประเมินขั้นตอนการดำเนินงาน และการประเมินผลของการดำเนินงาน ตามแผนที่ได้ตั้งไว้

5. **ขั้นปรับปรุงและการพัฒนาต่อเนื่อง** เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อนำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาทำให้เป็นไปอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และ อุปัญญาธรรม 2 (ความไม่สั่นโดยในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

6. **ขั้นประเมินผลและการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน** เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น 1 ปีหรือ 3 ปีหรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เชิงประจักษ์เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่น ๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ เมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการบริหารคุณภาพ PDCA ก็ได้แก่ ขั้นตอนของการดำเนินการให้เหมาะสม ซึ่งหมายถึง การนำผลการประเมินมาวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบเพื่อให้ได้รูปแบบของการดำเนินงานใหม่ให้เหมาะสมต่อไป

กล่าวโดยสรุป กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นกระบวนการที่จะจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินงานไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาภิธรรม และการดำเนินงานทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความเป็นกัลยาณมิตร โดยการเน้นย้ำการพัฒนาด้วยหลักอิทธิบาท 4 และหลักอุปัญญาธรรม 2 มีขั้นตอนสำคัญ เช่น การเตรียมการ เตรียมทั้งบุคลากร ผู้เกี่ยวข้อง การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามหรือปัญญาภิธรรม ในการพัฒนาตัวผู้เรียนตามระบบไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง ขั้นต่อมา คือ การดูแลสนับสนุน ใกล้ชิดด้วยท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ต่อจากนั้นมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยอิทธิบาท 4 และหลักอุปัญญาธรรม 2 คือ ความไม่สั่นโดยในกุศลธรรมและความไม่ระย่อในการพากเพียร ขั้นสุดท้าย คือ การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงานร่วมกันในลักษณะเกื้อกูลสัมพันธ์ โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน จะมีลักษณะของการร่วมมือทั้งสถานศึกษา บ้าน วัด และสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน ด้วยศรัทธาและฉันทะที่จะพัฒนาทั้งนักเรียนและสังคมตามวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

2.6 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

ในการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น นักทฤษฎีจริยธรรมส่วนใหญ่เชื่อว่าจริยธรรมมีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่วัยเด็กถึงวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ นักทฤษฎีจริยธรรมส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคม แต่อย่างไรก็ตาม แนวคิดการพัฒนาทางจริยธรรมก็ยังมีแตกต่างกันดังต่อไปนี้

ทฤษฎีพัฒนาการเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969: 405) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมโดยอาศัยทฤษฎีของเพียเจต์เป็นพื้นฐาน กลุ่มตัวอย่างเป็นทั้งเด็กวัยรุ่นและผู้ใหญ่ การศึกษาใช้ทั้งวิธีการสัมภาษณ์และการเขียนตอบ โคลเบอร์กได้จัดลำดับเหตุผลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างเป็น 6 พวก แล้วทำการตรวจสอบหลายครั้ง จึงสรุปว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของคนมี 6 ขั้นตอน ขั้นตอนของพัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุและพัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์กกำหนดขั้นของจริยธรรมโดยถือจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ว่าอยู่ในระดับอายุนี้ให้เหตุผลมีลักษณะแบบนี้แต่ละขั้นจะแทนระบบความคิดซึ่งได้จากส่วนใหญ่ว่ามีกระบวนการความคิดทางจริยธรรมอย่างไร แต่ละขั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของขั้นที่สูงขึ้นไป ขั้นที่สูงกว่าจะแสดงถึงความเข้าใจที่เหนือกว่ามีการรับรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้งและเป็นนามธรรมมากกว่าการแก้ปัญหา มีหลักเกณฑ์มีเหตุผลมากกว่าพัฒนาการทั้ง 6 ขั้นจัดเป็น 3 ระดับแต่ละระดับมี 2 ขั้นดังนี้

ระดับที่ 1 คือ ก่อนกฎเกณฑ์หรือระดับเริ่มมีจริยธรรม (Preconventional Level) หมายถึงการตัดสินใจกระทำสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่นเป็นระดับที่มีในเด็กส่วนมากที่อายุต่ำกว่า 9 ปีและวัยรุ่นบางคนหรือวัยรุ่นผู้ใหญ่ส่วนมากที่ประกอบอาชญากรรมระดับนี้เป็นระดับที่รางวัลและการลงโทษเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญ

ขั้นที่ 1 ใช้หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ (The Punishment and Obedience Orientation) เด็กเล็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษเป็นเหตุผลในการกระทำหรือเขาจะเลือกกระทำในทางที่จะเกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่าจึงมีความจำเป็นต้องเชื่อฟังคำสั่งเด็กในระยะนี้เข้าใจคำว่าความดีไปในความหมายว่าเป็นสิ่งที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษเช่นเด็กยอมสปีนหลังอาหารเพราะกลัวแม่ดุ ฉะนั้นการกระทำที่ถูกต้องจึงหมายถึงการเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่าเหตุผลในการกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดขึ้นอยู่กับไม่ถูกลงโทษเป็นเรื่องสำคัญ

ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัล (The Instrumental Relativist Orientation) เด็กเล็ก ๆ นั้นจะถูกผู้ใหญ่ดูว่าหรือเขี่ยยตี เพื่อที่จะทำให้เขาทำให้อุถูกหรือกระทำตนเป็นคนดีเมื่อเด็กอายุมากขึ้นระหว่าง 7 ขวบถึง 10 ขวบจะมีความรู้สึกว่าเป็นของธรรมดาสำหรับการกระทำของผู้ใหญ่เด็กจะ

ค่อย ๆ เห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัลเป็นแรงจูงใจให้เขากระทำความดีได้มากกว่าการคุกคามหรือขู่ว่าจะลงโทษ กล่าวคือเด็กจะมีความพอใจของตัวเองเป็นหลักเป็นการตัดสินใจกระทำตามใจตัวเองมักเป็นไปในรูปที่ต้องการรางวัลจากผู้อื่นการที่ทุกคนทำในสิ่งที่เขาต้องการเป็นสิ่งที่จะต้อง แม้การกระทำนั้นจะขัดกับผู้อื่นก็ตามนับเป็นเหตุผลส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม ชอบการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกันแสดงออกในลักษณะตาต่อตาหรือหมูปู่ไปไก่อมาเขาทำมาฉันต้องทำไปเขาให้ฉันฉันก็ให้เขาเป็นต้น

ระดับที่ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามสังคมและประเพณีนิยม (Conventional Level) อายุ 10-16 ปีหมายถึงการกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของคนหรือทำตามกฎหมายและศาสนานุคลที่มีจริยธรรมในระดับที่ 2 นี้ยังต้องการควบคุมจากภายนอก แต่ก็มีความสามารถในการเอาใจใส่เข้ามาใส่ใจเราและความสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation) เด็กที่เข้าสู่วัยรุ่นจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมากเด็กในวัยนี้ส่วนมากจะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าคนอื่นจะเห็นด้วยเพื่อให้เป็นที่ชอบพอของเพื่อนฝูงและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน หลักการขั้นนี้จะใช้มากในเด็กอายุประมาณ 13 ปี ซึ่งใช้หลักการไฝหหารยอมรับและความพอใจมีความสำนึกในความเป็นเด็กดี (Good boy) กระทำสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดีโดยดูจากตัวอย่างเฉพาะในหมู่คณะของตนซึ่งอาจไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไปก็ได้

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามสังคม (The Law and Order Orientation) วัยรุ่นเป็นผู้ที่มีความรู้มีประสบการณ์มากพอที่จะทราบว่าสังคมประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ แต่ละกลุ่มมีกฎเกณฑ์ให้สมาชิกยึดถือบางกลุ่มมีเจ้าหน้าที่รักษากฎเกณฑ์เหล่านี้ด้วยและเข้าเข้าใจหน้าที่ของตนในกลุ่มต่าง ๆ และมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มมากพอสมควร เขามีความเข้าใจบทบาทของคนอื่นด้วยว่าคนนั้นมีตำแหน่งอย่างนั้นจึงปฏิบัติอย่างนั้นการกระทำที่ถูกต้องนั้นจะพิจารณาเพื่อกลุ่มเพื่อนร่วมด้วยโดยใช้หลักการกระทำตามหน้าที่เป็นการตัดสินใจกระทำตามระเบียบของสังคมและเพื่อคงไว้ซึ่งคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจจะมีอิทธิพลต่อจริยธรรมความรู้สึกลึกซึ้งเกิดขึ้นถ้าถูกลงโทษหรือไม่ได้รับการยอมรับจากผู้มีอำนาจทางกฎหมายความถูกต้องขึ้นอยู่กับสังคมหรือสถาบันรับบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของสังคม

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์หรือระดับทำตามจริยธรรมของตัวเอง (Post conventional Level) หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิดหรือตรึกตรองซึ่งใจโดยตนเองแล้วตัดสินใจตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน วัยผู้ใหญ่เพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่มีจริยธรรมในระดับนี้และมักจะเป็นอายุ 20 ปีขึ้นไป

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (The Social Contract, Legalistic Orientation) บุคคลที่ใช้หลักการในขั้นนี้จะมีการกระทำที่หลบหลีกมิให้ถูกตราหน้าว่าเป็นคนขาดเหตุผลเป็นคนไม่แน่นอนใจ โลกไม่มีหลักยึด ไม่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนคำว่า “หน้าที่” ของบุคคลในขั้นนี้หมายถึงการทำตามที่ดีกลงหรือสัญญาไว้กับผู้อื่นโดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนมีความเคารพตนเองและต้องการให้คนอื่นเคารพตนเองด้วยจริยธรรมขั้นนี้พบมากในผู้ใหญ่หรือวัยรุ่นตอนปลายบางคนผู้ใช้หลักการเคารพของตนเองหรือการกระทำตามสัญญาเป็นการตัดสินใจที่กระทำตามกฎเกณฑ์ และสัญญาเป็นจริยธรรมที่ผูกพันกับกฎหมายและหลักประชาธิปไตย แรงจูงใจที่สำคัญคือประโยชน์สุขของสังคมไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่นความคิดเกี่ยวกับความถูกต้องของมนุษยชาติเริ่มมีขึ้น

ขั้นที่ 6 ใช้หลักอุดมคติสากล (The Universal Ethical Principle Orientation) พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้จะพบในผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาในขั้นสูงมีประสบการณ์และมีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของตนเองและของสังคมอื่น ๆ ในโลกบุคคลที่ใช้หลักการ ในขั้นนี้จะเป็นผู้ที่รับเอาความคิดเห็นที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้วมีสายตาหรือความคิดเห็นที่กว้างไกลกว่ากลุ่มหรือสังคมของตนที่เป็นสมาชิกอยู่ บุคคลประเภทนี้จะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจเช่นยึดหลักโลกบาลธรรม 2 ประการคือหิริความละอายแก่ใจตนเองในการที่จะกระทำชั่ว และมีโอตตัปปะ คือ ความเกรงต่อบาปเพราะมีความเชื่อในหลักสากลที่ว่าความเลวนั้นถ้าบุคคลกระทำแล้วถึงแม้จะรอดพ้นไม่ถูกผู้ใดลงโทษแต่โทษที่ได้รับคือผู้กระทำความเลวจะมีจิตใจต่ำลงเป็นการตัดสินใจที่กระทำตามความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตน เป็นจริยธรรมที่มีหลักมโนธรรมของตนเอง แรงจูงใจที่ก่อให้เกิดความรู้สึกถูกต้องขึ้นอยู่กับตัวเองความคิดเกี่ยวกับความถูกต้องนั้นยึดหลักประชาธิปไตยและเคารพในคุณค่าของความสำคัญของชีวิตมนุษย์ทุก ๆ คน

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับทุกคนเพราะเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการคิดพิจารณาตัดสินใจในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่งตามปกติบุคคลจะมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นตามวัยและประสบการณ์ที่ได้รับจากสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลก็มีโอกาสที่จะหยุดชะงักอยู่ในขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นใดขั้นหนึ่งซึ่งไม่เหมาะสมกับวัยในขณะนั้นได้ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของเด็กให้มีพัฒนาการของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเหมาะสมกับวัยในช่วงเวลาเหล่านั้น

2.7 คุณลักษณะของนักเรียน

การจัดการศึกษา โดยผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญา หรือการสร้างผู้เรียนให้เป็นคนดีคนเก่ง และคนมีความสุขนั้น ผู้ที่มีภารกิจในการจัดกระบวนการเรียนรู้มีความจำเป็นจะต้องรู้และเข้าใจองค์ประกอบความเป็นคนดี คนเก่ง และคนมีความสุข ซึ่งอาจนิยามความหมายดังนี้

ความหมายของคุณลักษณะ

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะพบว่ามีการกล่าวถึงความหมายคุณลักษณะในหลายแนวทาง ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 (2546: 253) ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีหรือลักษณะประจำตัว

พรชัย ภาพันธ์ (2546: 21) ได้ให้ความหมายคุณลักษณะว่า หมายถึงสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความดีหรือลักษณะประจำตัวบุคคล กล่าวคือเป็นพฤติกรรม ลักษณะท่าที อุปนิสัย คุณสมบัติ ความสามารถ ความรู้ ทักษะและทัศนคติ

สวัสดิ์ เพชรบูรณ์ (2550: 74) ได้ให้ความหมาย คุณลักษณะว่าเป็นความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้เด็กมีคุณลักษณะที่ดีหรือกล่าวง่าย ๆ อีกนัยหนึ่งก็คือ การสอนให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องไม่กระทำผิดอย่างที่ได้กระทำอยู่โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นไปตามมาตรฐานทางศีลธรรม ได้แก่ ความเคารพความรับผิดชอบความซื่อสัตย์และความยุติธรรม

สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ (2543: 38) ได้ให้ความหมายดังนี้

คนดี คือ ผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านพฤติกรรมที่แสดงออกและด้านจิตใจ เช่น เป็นคนที่มีคุณธรรม มีเหตุผล รู้หน้าที่ รับผิดชอบ มีวินัย ขยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ มีค่านิยมประชาธิปไตย ประกอบด้วยการเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น การเคารพความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่น ทำหน้าที่ของตนเองอย่างสมบูรณ์ เคารพกติกาสังคมและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คนเก่ง คือ คนที่มีความสามารถด้านหนึ่งด้านใดหรือหลาย ๆ ด้าน หรือมีความสามารถพิเศษเฉพาะทางที่แสดงออกถึงความสามารถได้อย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ๆ เช่น ความสามารถด้านการคิด ภาษา คณิตศาสตร์ ศิลปะ กีฬา ดนตรี กีฬา ความเป็นผู้นำ การรู้จักตนเอง เป็นต้น

มีความสุข คือ ผู้ที่มีความสมดุลในวิถีชีวิต เช่น มีร่างกายที่แข็งแรง สมบูรณ์ มีจิตใจร่าเริง แจ่มใส มีความรัก ความอบอุ่น มีความสงบสุข สันติ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ใช้สติปัญญาในการวางแผนและคิดแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และสามารถดำรงตนเองอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 1-2) ได้กล่าวถึงคนที่มีคุณภาพไว้ว่าคนที่มีคุณภาพ หมายถึง คนที่มีทั้งความดี ความเก่งและความสุข

คนดี คือ คนที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีค่านิยมที่สอดคล้องกับค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ คนดีย่อมเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนและประเทศ คนดีย่อมมั่นใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข คนดีย่อมมีส่วนเข้าไปอนุรักษ์ฟื้นฟูพลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คนเก่ง คือ คนที่มีความรู้และทักษะตรงตามมาตรฐานของหลักสูตร คือ คนที่มีความรู้และทักษะตรงตามหลักสูตรภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขภาพและอนามัย อาชีพและเทคโนโลยี ศิลปะ ดนตรี การแสดงและภาษาต่างประเทศ คนเก่งต้องนำความรู้และทักษะข้างต้นไปใช้เป็นเครื่องมือในการหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาที่ตนเองสนใจ และถนัดด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง อาจค้นคว้าจากห้องสมุด เว็บไซต์ สื่อสารมวลชนชนิดต่าง ๆ คนเก่งต้องนำความรู้ที่ได้จากห้องเรียนและการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไปอภิปรายผลแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากำหนดทางเลือกในการประกอบอาชีพหรือการดำรงตำแหน่งของตนเองในอนาคต คนเก่งย่อมมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีบุคลิกภาพที่ดี คนเก่งทำงานร่วมกับคนอื่นได้ รักการทำงาน ขยันอดทน รักอาชีพสุจริต คนเก่งย่อมสามารถวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง ของครอบครัว ของชุมชนและประเทศ นำแนวทางแก้ปัญหาที่สังเคราะห์ขึ้นไปทดลองแก้ปัญหา วิเคราะห์ผลการแก้ปัญหา และสรุปเป็นความรู้ใหม่ที่ได้จากการทดลองแก้ปัญหา คนเก่งจึงสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จิตใจร่าเริง เบิกบานแจ่มใส คนมีความสุขไม่หมกมุ่นกับสิ่งเสพติดมอมเมาอบายมุข คนมีความสุขย่อมมีสุนทรียทางดนตรี กีฬาหรือศิลปะ

คนสมบูรณ์แบบหรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคนเต็มคน ผู้สามารถนำหมู่มชนและสังคมไปสู่สันติสุขและความสวัสดิ มีธรรมหรือคุณสมบัติ 7 ประการ ดังต่อไปนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2547: 18-20)

1. รัชมัญญตา รู้จักหลักและรู้จักเหตุ คือ รู้จักหลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ อาชีพการงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบ

อย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไร จึงเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุด คือ การรู้เท่าทันกฎธรรมชาหรือหลักความเป็นจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

2. อุตัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะการงาน อย่างนั้นเขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้เมื่อทำไปแล้วจะเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุด คือ รู้ความหมายของคติธรรมคาและประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต

3. อุตัญญตา รู้ตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัดความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ ทำไร อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมและทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้องถูกต้อง ที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญงอกงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. มัตตัญญตา รู้ประมาณ คือ รู้พอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานร่าเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจ ชอบใจหรือเอาแต่ใจตนเอง แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลาย ที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

5. กาลัญญตา รู้กาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร อย่างไรและทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

6. ปริสัจญตา รู้ชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชนและชุมชน รู้กาลอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชน และต่อชุมชนนั้นว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกิจอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ควรเกี่ยวข้องกับควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

7. ปุคคลัญญตา รู้บุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่าโดยอัชฌาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไรและรู้จักที่จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

ธรรมทั้ง 7 ข้อนี้ เรียกว่า สัปปริสธรรม แปลว่า ธรรมของสัปปริสชน คือ คนดีหรือคนที่แท้ ซึ่งคุณสมบัตินี้ของความเป็นคนที่สมบูรณ์

จากความหมายคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า คุณลักษณะหมายถึงลักษณะทางกายภาพ นิสัยใจคอ กริยา ท่าทาง พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็น หรือลักษณะประจำของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นการแสดงออกที่สามารถสังเกตและเห็นได้

2.7.1 หลักการของคุณลักษณะศึกษา

แนวความคิดของคุณลักษณะมีการให้คำจำกัดความไว้หลากหลายดังนี้

สวัสดี เพชรบูรณ์ (2550: 77) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะด้วยการกำหนดกรอบความคิดค่านิยม พื้นฐาน 6 ประการสำคัญ (the Six Pillars of Character) คือ ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ความเคารพ (Respect) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความยุติธรรม (Fairness) ความเอื้ออาทร (Caring) และหน้าที่พลเมืองดี (Citizenship) ซึ่งเป็นค่านิยมพื้นฐานเบื้องต้นสำหรับเป็นทางเลือกให้นำไปใช้พัฒนาเยาวชนค่านิยมพื้นฐานอาจจะมีจำนวนเท่าใดก็ได้ไม่จำเป็นต้องมี 6 คุณลักษณะนี้เท่านั้น ขึ้นอยู่กับความหลากหลายและปัญหาของสังคมนั้น ๆ แต่ให้นำไปใช้พัฒนาผู้เรียนคุณลักษณะอาจประกอบไปด้วยความเชื่อและยอมรับในค่านิยมจริยธรรมพื้นฐาน 5 ประการ คือ ความเอื้ออาทร (Caring) ความเคารพ (Respect) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความน่าไว้วางใจ (Trust) และครอบครัว (Family) ซึ่งเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและแสดงออกทางพฤติกรรมค่านิยมจริยธรรมพื้นฐานดังกล่าว นำไปใช้ในชีวิตจริงทุก ๆ ส่วนของโรงเรียนโดยเฉพาะในหลักสูตรของโรงเรียน คุณลักษณะที่จะเสนอ เพื่อให้ครูและผู้ปกครองได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิรูปการศึกษานั้นประกอบด้วยหลักการคำแนะนำที่สำคัญ 7 ประการคือ

หลักการที่ 1 การศึกษาไม่อาจหลีกเลี่ยงในเรื่องของการสอนศีลธรรม ต้องสอนให้เด็กได้มีความรู้ความเข้าใจและประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและมีคุณธรรม

หลักการที่ 2 บิดามารดาต้องเป็นครูคนแรกที่สอนศีลธรรมของลูก โดยมีโรงเรียนคอยช่วยเหลือสนับสนุน

หลักการที่ 3 คุณลักษณะเป็นเรื่องของการเสริมสร้างคุณงามความดี

หลักการที่ 4 ครูผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรของสถานศึกษามีส่วนสำคัญยิ่งในการดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จอีกทั้งต้องเชิญชวนให้บิดามารดาผู้ปกครองและชุมชนได้มีส่วนร่วมด้วย

หลักการที่ 5 ชุมชนและสภาพแวดล้อมต้องมีความเหมาะสมคุณลักษณะจึงมิใช่เป็นเพียงการสอนแค่รายวิชาเดียวหรือ โปรแกรมสำเร็จรูปหรือสไลด์แกนที่เขียนไว้บนโปสเตอร์ที่กำแพงเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วจะเป็นการบูรณาการทุกสิ่งทุกอย่างในโรงเรียน

หลักการที่ 6 กำหนดไว้ในหลักสูตรสังคมของมนุษย์ได้มีการสะสมคุณธรรมดงามไว้แล้ว สามารถพบได้มากมายในเรื่องสำคัญ ๆ งานศิลปะ วรรณกรรม ประวัติศาสตร์และชีวประวัติบุคคลสำคัญครูและนักเรียนจะต้องร่วมกันกำหนดไว้ทั้งในและนอกเหนือจากหลักสูตรของสถานศึกษา

หลักการที่ 7 นักเรียนต้องมีความตระหนักและมุ่งมั่นปรารถนาที่จะพัฒนาตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับลิกโคนา, สเตฟและเลวิส (Lickona, Schapsand Lewis, 1992.) ที่ได้เสนอไว้ว่า ไม่ได้ทำเพียงหลักการเดียวแล้วคุณลักษณะจะเกิดประสิทธิผลได้แต่จะต้องมีหลักการพื้นฐานที่เป็นมาตรฐานที่สำคัญ 11 หลักการ (Eleven Principles of Effective Character Education) ซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลได้คือ

หลักการที่ 1 ส่งเสริมสนับสนุนให้ค่านิยมจริยธรรมที่สำคัญ ๆ เป็นพื้นฐานของผู้ที่มีคุณลักษณะที่ดี

หลักการที่ 2 กำหนดให้คุณลักษณะที่ดีผสมผสานรวมอยู่ในความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรม

หลักการที่ 3 การพัฒนาคุณลักษณะที่ดีใช้แนวทางการผสมผสานการกำหนดจุดมุ่งหมาย บทบาทการมีส่วนร่วมและประสิทธิผล

หลักการที่ 4 สร้างสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้มีความเอื้ออาทร

หลักการที่ 5 จัดให้เด็กได้มีโอกาสจัดกิจกรรมเกี่ยวกับศีลธรรม

หลักการที่ 6 หลักสูตรสถานศึกษามีคุณภาพและท้าทายให้ความสำคัญกับผู้เรียนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้และช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จ

หลักการที่ 7 กำหนดแนวทางที่จะดึงแรงจูงใจของกลุ่มนักเรียนที่มีปัญหา

หลักการที่ 8 กำหนดให้บุคลากรของโรงเรียนมีบทบาททั้งในฐานะผู้ให้ความรู้และมีสภาพแวดล้อมทางศีลธรรมโดยให้มีส่วนร่วมในความรับผิดชอบในการจัดการคุณลักษณะโดยกำหนดไว้เหมือนค่านิยมจริยธรรมที่กำหนดให้นักศึกษาได้ศึกษา

หลักการที่ 9 เริ่มต้นการศึกษาคุณลักษณะด้วยการให้เวลาสนับสนุนให้กลุ่มนักเรียนที่มีปัญหาได้มีส่วนร่วมแสดงออกถึงความเป็นผู้นำทางด้านศีลธรรม

หลักการที่ 10 กำหนดให้ครอบครัวและสมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างคุณลักษณะที่ดีให้สำเร็จ

หลักการที่ 11 การประเมินผลต้องพิจารณาจากคุณลักษณะ โรงเรียนพัฒนาการของบุคลากรของสถานศึกษาเกี่ยวกับการเป็นนักการศึกษา ด้านคุณลักษณะศึกษาและคุณลักษณะของผู้เรียน

นาตยา ปีลันชานนท์, มธุรส จงชัยกิจ, และศิริรัตน์ นีละคุปต์ (2542: 133-134) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การเรียนการสอนหลักสูตรตามการศึกษามาตรฐานนั้น สิ่งที่นักเรียนควรเรียนรู้ก็คือ

ความรู้ความสามารถที่ปรากฏอยู่ในมาตรฐานแต่สิ่งอื่น ๆ ที่นักเรียนควรเรียนรู้อีกอย่างหนึ่ง คือ คุณลักษณะผู้เรียน ทั้งนี้หากจะเน้นให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีหลักสูตรต้องสอนในเรื่องค่านิยม จริยธรรมและการตัดสินใจต่าง ๆ โดยถือว่าโรงเรียนมิได้เป็นสถานที่ที่ให้แต่ความรู้ ความเก่ง ความฉลาด เท่านั้น แต่ต้องมีความรับผิดชอบที่จะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม เพื่อเป็นแนวทางความประพฤติสำหรับการดำเนินชีวิตด้วยและคุณลักษณะควรประกอบด้วย

1. เน้นให้ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
2. ให้นักเรียนได้มีความชัดเจนในค่านิยมจริยธรรมที่เขาประพฤติปฏิบัติอยู่และแสดงความรับผิดชอบต่อในการกระทำของตนและที่กระทำต่อผู้อื่น
3. ใช้หลักสูตรที่มีอยู่เป็นช่องทางในการสอนและให้นักเรียนตรวจสอบค่านิยมและจริยธรรมเหล่านี้
4. ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายในพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

5. ส่งเสริมให้นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนและท้องถิ่น และ Center for the Advancement of Ethics and Character (2002) ยังระบุไว้อีกว่าที่ควรตระหนัก คือ การจัดการศึกษาตามหลักการของคุณลักษณะ มิใช่เป็นเพียงแค่การจัดการศึกษาตามกระแสหรือให้เกิดการนิยมแบบคลั่งไคล้แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานการสอนที่ดีเพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับรู้และเข้าใจในสิ่งที่ดี รักดีและทำแต่สิ่งดี (to know the good, love the good, and do the good) โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า คุณลักษณะเป็นการจัดการศึกษาที่สอนนักเรียนให้มีความเข้าใจยอมรับและปฏิบัติตามคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันดีงามที่เป็นที่ยอมรับในสังคมเพื่อให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดี (Good character) โดยใช้แนวทางการดำเนินงานแบบประสม (Comprehensive approach) ที่สำคัญ ๆ คือ

1. กำหนดคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมอันดีงามที่พึงประสงค์ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. ออกแบบและพัฒนาหลักสูตรหรือใช้หลักสูตรที่มีอยู่สำหรับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันดีงามของนักเรียน
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและอภิปรายในพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและได้ฝึกปฏิบัติด้วยการมีส่วนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชน
4. จัดสถานศึกษาให้มีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศส่งเสริมการจัดการศึกษา
5. พ่อแม่ผู้ปกครองชุมชนครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่าง

6. ให้นักเรียนมีความตระหนักและปรารถนาที่จะพัฒนาตนเอง

2.7.2 องค์ประกอบพื้นฐานของคุณลักษณะ

คุณลักษณะมีองค์ประกอบพื้นฐานคือ

1. คุณลักษณะมีความเชื่อพื้นฐานว่าโรงเรียนไม่ควรมุ่งที่จะทำให้ผู้เรียนมีแต่ความรู้เท่านั้น แต่ต้องมีส่วนรับผิดชอบช่วยปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานเพื่อใช้เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริงได้

2. การเน้นย้ำเรื่องคุณลักษณะจากสถาบันครอบครัวปัจจุบันลดน้อยลงทำให้คุณลักษณะดี ๆ ของตัวเด็กลดลงรวมทั้งการส่งเสริมด้านค่านิยมจริยธรรม

3. คุณลักษณะต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจถือเป็นเรื่องขี้เหนียวและนำไปปฏิบัติร่วมกับค่านิยมจริยธรรมตามคำกล่าวที่ว่า "มีความรู้เรื่องความดีมีความต้องการความดีและทำในสิ่งดี" โดยมีค่านิยมหลัก ๆ ประกอบด้วย การเคารพนับถือ (Respect) ความรับผิดชอบ (Responsibility) ความไว้วางใจ (Trust worthiness) ความยุติธรรม (Fairness) ความเอื้ออาทร (Caring) และการมีส่วนร่วมในสังคม (Community participation)

ที่สำคัญ โรงเรียนควรดำเนินการบริหารจัดการและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ส่งเสริมคุณลักษณะดังนี้

1. กำหนดให้ผู้มีส่วนได้เสียได้แก่ครูลูกจ้างประจำนักเรียนผู้ปกครองกรรมการสถานศึกษา และชุมชนได้มีส่วนร่วมกันกำหนดคุณลักษณะที่ดีที่จะใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2. จัดให้มีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่ดี เช่น ประกาศ จดหมายข่าว คำขวัญ ป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรมเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดี

3. สนับสนุนให้นักเรียนได้มีกิจกรรมที่เป็นการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีเช่น

- ให้จำแนกค่านิยมเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ดีและไม่ดีจากพฤติกรรมที่นักเรียนพบเห็นทั้งในตัวบุคคลสำคัญ นักการเมือง ละครและภาพยนตร์ เป็นต้น

- จัดกิจกรรมให้นักเรียน เช่น ได้อาชีพ เขียนบทความหรือการร่วมอภิปราย

4. ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติเรื่องค่านิยมอย่างแท้จริงด้วยการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสไปช่วยเหลือชุมชนหรือมีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ของชุมชน

5. แก่ไขปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจ แล้วประกาศให้ทราบโดยทั่วกันว่าโรงเรียนมีจุดเน้นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่ดีอะไรบ้าง อย่างไรบ้าง

6. ปรับปรุงหลักสูตรให้มีการสอดแทรกและบูรณาการโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดี

7. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการฝึกปฏิบัติเพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดีสามารถนำไปใช้ในการมีชีวิตรอยู่ได้

8. วัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยการประเมินการปฏิบัติว่าผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดีแท้จริงหรือไม่

2.8 การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุขบนพื้นฐานของความเป็นไทย ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้จึงเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่ดีงามให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนควบคู่ไปกับความรู้ ความสามารถในด้านอื่น ๆ

การกำหนดสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรสถานศึกษา ดำเนินการโดยนำสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้มากำหนดเป็นสาระการเรียนรู้แกนกลางที่สะท้อนความเป็นไทยและความเป็นสากล และนำสภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดเป็นสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยสถานศึกษาจะนำสาระการเรียนรู้แกนกลางและสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปจัดทำรายละเอียดในส่วนที่เป็นสาระการเรียนรู้พื้นฐาน สาระการเรียนรู้เพิ่มเติมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 93)

สถานศึกษาจะต้องกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อเป็นจุดหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ (โรจนะ กฤษเจริญ, 2546: 10)

1. มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เข้มข้นตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เป็นคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างค่านิยมที่ดีให้แก่ผู้เรียนตามจุดเน้นของหลักสูตรและ/หรือตามนโยบายของหน่วยเหนือ ประกอบด้วยตัวชี้วัด ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 108)

1. กำหนดคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาด้านคุณภาพ จริยธรรมและค่านิยม
2. กำหนดคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาไว้ชัดเจนทุกช่วงชั้น
3. กำหนดตัวบ่งชี้ในการพัฒนาที่นำไปปฏิบัติได้จริง
4. มีการกำหนดผู้รับผิดชอบการประเมินไว้ชัดเจน
5. มีการกำหนดวิธีการประเมิน

ซึ่งกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้นนั้น ต้องสามารถวัดได้ว่าเป็นรูปธรรมและมีลักษณะดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 120)

1. กำหนดคุณลักษณะที่ต้องการครอบคลุมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
2. ตัวบ่งชี้การพัฒนานำไปปฏิบัติได้จริง
3. สามารถกำหนดวิธีการประเมิน
4. สอดคล้องกับสภาพปัญหาความเป็นและความต้องการของชุมชนและคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม
5. สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

สถานศึกษาต้องกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ได้แก่คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่สถานศึกษาต้องการปลูกฝังให้แก่ผู้เรียนเป็นกรณีพิเศษ และนอกเหนือหรือเพิ่มเติมจากที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามสภาพปัญหาและความต้องการ

คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ที่สถานศึกษาจะพิจารณากำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษานี้ สามารถพิจารณากำหนดจากสภาพปัญหาและความต้องการหรือความจำเป็นของท้องถิ่น ชุมชน สังคม ทั้งนี้ อาจพิจารณาจากคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่มีอยู่ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ หรือพิจารณากำหนดขึ้นมาใหม่ก็ได้

2.8.1 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลกไว้ ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต

3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

กล่าวโดยสรุป คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจึงหมายถึง ความเป็นผู้รู้จักดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักปรับตัวในกระแสโลกาภิวัตน์ ภาควุมิใจในความเป็นคนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักคิดวิเคราะห์และมีสุขภาพกายและจิตที่ดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติดให้โทษทุกชนิด

2.8.2 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

เมื่อสถานศึกษาได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเรียบร้อยแล้วก็ต้องมีการประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งเป็นการประเมินเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เพื่อแก้ปัญหาหรือการสร้างค่านิยมอันดีให้แก่ผู้เรียนตามจุดเน้นของหลักสูตร ภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 290)

1. กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของสถานศึกษา
2. กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละรายการ
3. กำหนดแนวทางและวิธีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา
4. ดำเนินการประเมินการแสดงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวทางและวิธีการที่สถานศึกษากำหนด
5. ประเมินตัดสินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปีหรือรายภาค
6. ประเมินตัดสินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ช่วงชั้น

สถานศึกษาต้องจัดให้มีการวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ควบคู่ไปกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมตามมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค

ในแต่ละปี/ภาคเรียนสถานศึกษาต้องจัดให้มีการประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โดยครูผู้สอนทุกคน ผู้เรียน ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมินและให้การประเมินในลักษณะของการวินิจฉัย ไม่ใช่การประเมินเพื่อตัดสินให้ระดับผลการเรียน รวมทั้งให้มีการนำเอาผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาผู้เรียนในปีต่อ ๆ ไปด้วย ทั้งนี้สถานศึกษาต้อง

กำหนดวิธีการ เครื่องมือและเกณฑ์การประเมินผลให้ชัดเจน จะเห็นได้ว่าสถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนด และสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังต้องมีการประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ทั้งนี้เพื่อเป็นการวินิจฉัย ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่คาดหวังไว้ต่อไป

2.9 คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ

คุณภาพผู้เรียนถือเป็นผลผลิตโดยตรงของการจัดการศึกษา จากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจากนักวิชาการและหน่วยงานทางการศึกษาดังกล่าวข้างต้น พบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ล้วนแล้วแต่มีความต้องการให้นักเรียนมีลักษณะอันพึงประสงค์ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้มีศีล สมาธิ ปัญญา สรุปได้ดังนี้ (2548ก: 10,13-17,40-44; 2548ข: 23-30)

1. คุณลักษณะผู้มีศีล ได้แก่

1.1 ประพฤติ ปฏิบัติตนตามวินัยแม่บทของชุมชน เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขของคนในสังคม ดังนี้

1.1.1 ยึดถือศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

1.1.2 ประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งกฎหมาย กฎระเบียบของสังคม

1.1.3 มีจรรยาบรรณหรือคุณธรรมในการประกอบอาชีพ

1.2 รู้จักใช้ตา หู จมูก ลิ้น กายให้เป็น ดังนี้

1.2.1 รู้จักพิจารณารับรู้ ดู ฟังแต่สิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์

1.2.2 รับรู้ ดู ฟังอย่างมีสติ ควบคุมตนเองได้ รู้จักประมาณ รู้พอดี ไม่ปล่อยตัวให้ลุ่มหลง มัวเมา ตกเป็นทาสของสิ่งเหล่านั้น

1.2.3 รับรู้ ดู ฟังให้ได้คุณค่าที่ดีงาม ให้ได้ปัญญาและคติที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชีวิตและสังคม

1.3 เสพบริโภคอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ปัจจัยเครื่องใช้สอย อุปกรณ์เทคโนโลยี ด้วยความรู้ความเข้าใจ มองเห็นคุณค่าประโยชน์ที่แท้จริง ดังนี้

1.3.1 บริโภคด้วยความรู้ตระหนักรู้ว่า สิ่งเหล่านี้มิใช่เป็นจุดหมายของชีวิตแต่เป็นปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนให้เราสามารถพัฒนาชีวิตและทำการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขที่สูงยิ่งขึ้นไป

1.3.2 บริโภคด้วยความรู้เท่าทันต่อวัตถุประสงค์ที่แท้จริง ที่มุ่งให้เกิดคุณประโยชน์ มิใช่เพื่ออวดโก้ แสดงฐานะหรือทำตามค่านิยมที่เลื่อนลอย

1.3.3 บริโภคโดยพิจารณาจัดสรรควบคุมปริมาณ ประเภทและคุณสมบัติของสิ่งเหล่านั้นให้เหมาะสมพอดีกับวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการบริโภค

1.3.4 ละเว้น ลด เลิก เสพบริโภคสิ่งที่ไม่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนชีวิตหรือสิ่งที่บั่นทอนทำลายสุขภาพต่าง ๆ

1.4 ประกอบอาชีพสุจริตด้วยกำลังกาย สติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถ และฝีมือด้วยความเพียรพยายามและตั้งใจ ดังนี้

1.4.1 ประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อเวรภัยหรือสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม

1.4.2 ประกอบอาชีพที่ช่วยแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์ชีวิตและสังคมในทางใดทางหนึ่ง

1.4.3 ประกอบอาชีพที่ช่วยให้ผู้ทำได้พัฒนาชีวิตของตนให้องงามยิ่งขึ้น ทั้งในด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านปัญญา

1.4.4 ประกอบอาชีพที่ไม่ทำลายคุณค่าของชีวิตและไม่เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต แต่ทำให้ชีวิตของผู้ประกอบอาชีพนั้นมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ

1.4.5 ประกอบอาชีพที่ทำให้ได้ปัจจัยเลี้ยงชีพมาด้วยกำลังกาย สติปัญญา ความเพียรพยายาม ความสามารถ ฝีมือของผู้ประกอบอาชีพนั้นและทำให้ได้ฝึกฝนพัฒนาความเชี่ยวชาญชัดเจน หรือฝึกปรือฝีมือในทางสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นไป

1.4.6 เด็กซึ่งยังไม่มีอาชีพ ต้องปฏิบัติตัวและทำหน้าที่ของตนให้สมกับการที่จะได้ของกินของใช้นั้นมาเสพบริโภค

2. คุณสมบัติผู้มีสมาธิ ได้แก่

2.1 มีจิตใจที่ตั้งงาม ดังนี้

2.1.1 มีความเมตตา เป็นมิตร รัก ปราบถนองดี อยากให้ผู้อื่นมีความสุข

2.1.2 มีความกรุณา สงสาร อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

2.1.3 มีความยินดีกับผู้ที่ประสบความสำเร็จ มีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ตั้งงาม รวมทั้งพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จ มีความสุขหรือก้าวหน้าในการทำสิ่งที่ตั้งงาม

2.1.4 วางตัววางใจเป็นกลางเพื่อรักษารธรรม เมื่อผู้อื่นควรจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล

2.1.5 มีน้ำใจ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว

2.1.6 มีความกตัญญูกตเวทิตา รู้จักคุณค่าแห่งการกระทำของผู้อื่นและแสดงออกให้เห็นถึงการรู้คุณค่านั้น

2.1.7 มีความละเอียดรอบาป และละเอียดใจต่อการทำความชั่ว

2.1.8 มีความเกรงกลัวต่อบาป ความชั่ว และการทุจริต

2.1.9 มีความเคารพ ใส่ใจ รู้จักให้ความสำคัญอย่างถูกต้องเหมาะสม

2.1.10 มีความอ่อนโยน สุภาพ นุ่มนวล

2.2 มีจิตใจที่เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้า สามารถทำกิจหน้าที่ได้ผลดี โดย

2.2.1 มีความใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ และใฝ่ที่จะทำสิ่งที่ดีงามให้สำเร็จ อยากรู้ถึงภาวะดีงามอันเลิศสูงสุด

2.2.2 มีความเพียร เอาธุระรับผิดชอบ ไม่ยอมทอดทิ้งกิจหน้าที่

2.2.3 มีความขยัน ไม่ทอดทิ้ง

2.2.4 มีความอดทน เข้มแข็ง ทนทาน หนักแน่น มั่นคง

2.2.5 มีใจจดจ่อ ใส่ใจ อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่กิจหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ

2.2.6 มีความตั้งใจจริง เอาจริงเอาจัง มุ่งมั่นต่อสิ่งที่ทำ

2.2.7 มีความตั้งใจเด็ดเดี่ยว ความมุ่งมั่นแน่วแน่ต่อจุดหมาย

2.2.8 มีความเข้มแข็งพากเพียรในการทำกิจหน้าที่ให้สำเร็จ สามารถระงับยับยั้งกิเลสตัณหาได้ ไม่ยอมแก่การทุจริต และไม่เห็นแก่ความสุขสำราญปรนเปรอ

2.2.9 มีสติ ระลึกรู้ได้ ไม่เผลอเผลอ ไม่เลื่อนลอย ทนต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปซึ่งจะต้องเกี่ยวข้องกับทุกอย่าง กำหนดจิตไว้กับหน้าที่หรือสิ่งที่ทำ ยิ่งใจจากสิ่งที่เสื่อมเสียเป็นโทษและไม่ปล่อยให้ประโยชน์หรือความดีงามความเจริญสูญเสียไป

2.2.10 มีสมาธิ จิตตั้งมั่น แน่วแน่ สงบอยู่กับสิ่งที่ต้องการทำ ไม่มีอะไรมารบกวนได้

2.3 มีความสุขและมีสุขภาพจิตที่ดี

2.3.1 มีความร่าเริง สดชื่น เบิกบาน แจ่มใส

2.3.2 มีความอímใจ ปลานปลímใจ

2.3.3 มีความสงบเย็น ผ่อนคลายกายใจ ไม่เครียด

2.3.4 มีความสุข ชínใจ สบายใจ สมใจ ไม่มีอะไรบีบคั้น

- 2.3.5 มีความสงบ ปราศจากความเร่าร้อนกระวนกระวาย
- 2.3.6 มีความปลอดโปร่ง ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ไร้กังวล
- 2.3.7 มีความเย็นสบาย ไม่มีอะไรแผดเผาใจ ไม่ตรอมตรม
- 2.3.8 มีเสรีภาพ มีใจเป็นอิสระ ไม่ถูกผูกมัดติดข้อง
- 2.3.9 มีจิตใจ่องใส ผุดผ่อง ไม่มีความขุ่นมัว เศร้าหมอง
- 2.3.10 มีใจไร้พรมแดน หรือหมกมุ่นติดค้าง

3. คุณลักษณะผู้มีปัญญา ได้แก่

3.1 ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จ โดย

3.1.1 มีความรู้ความเข้าใจในข้อมูลความรู้ รวมทั้งศิลปะวิทยาการต่าง ๆ สามารถเข้าถึงเนื้อหาความหมายได้ถูกต้องชัดเจน

3.1.2 สามารถรับรู้ เรียนรู้ได้อย่างถูกต้องตามเป็นจริง ตรงตามสถานะของสิ่งนั้นๆ หรือตามที่มันเป็น

3.1.3 รู้จักจับสาระของความรู้หรือเรื่องราวต่าง ๆ รู้จุด รู้ประเด็น สามารถยกขึ้นมาชี้แสดงหรือวางเป็นหลักได้

3.1.4 รู้จักสื่อสารถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจและความต้องการของคนให้ผู้อื่นรู้เห็นตามได้

3.1.5 มีการคิด การวินิจฉัยที่ถูกต้องชัดเจนและเที่ยงตรง

3.1.6 รู้จักแยกแยะวิเคราะห์ วิจัย สืบสาวเหตุปัจจัยของเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถแก้ปัญหา และทำการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ได้

3.1.7 รู้จักจัดทำดำเนินการ หรือบริหารจัดการกิจการต่าง ๆ ให้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

3.1.8 รู้จักเชื่อมสัมพันธ์ประสบการณ์ข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ โยงเข้ามาประสานเป็นภาพองค์รวมที่ชัดเจน หรือโยงออกไปสู่ความหยั่งรู้ หยั่งเห็นใหม่ ๆ ได้

3.2 ดำเนินชีวิตเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม โดยมีความรู้ ความเข้าใจในระบบแห่งความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งหลายที่อิงอาศัยสืบเนื่องส่งผลต่อกันตามเหตุปัจจัย มองเห็นภาวะกระบวนการที่ชีวิต สังคมโลกมีความเป็นมาและจะเป็นไปตามกระแสแห่งเจตจำนง เหตุปัจจัยที่ประกอบสร้างสม จัดสรรและมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นทั้งหลาย

3.3 บรรลุดุจดมุงหมายสูงสุดของชีวิตที่ดิงาม โดยมีความรู้ เข้าใจในความจริงของสังขาร คือ โลกและชีวิตที่เปลี่ยนแปลงเป็นไปตามกฎกรรมคาของธรรมชาติ จนสามารถวางใจถูกต้องต่อสิ่งทั้งหลาย ทำจิตใจให้หลุดพ้นเป็นอิสระได้โดยสมบูรณ์และมีชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2545: 142-145) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่ได้รับการพัฒนาตามแนวทางของไตรสิกขาว่า จะต้องมีการพัฒนาการ 4 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาทางกาย ต้องรู้จักการรับประทานอาหารที่มีคุณค่า ในปริมาณที่พอเหมาะด้วยความรู้จักประมาณให้มีสุขภาพกายดี (เติบโต แข็งแรง มีสุขภาพดี) ระบบภายในร่างกายทำงานได้เป็นปกติ รู้จักการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพโดยใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้เป็นไปด้วยดี มีผลในทางส่งเสริมคุณภาพชีวิต เช่น พัฒนาการใช้ตาให้ดูเป็น พัฒนาการใช้หูให้ฟังเป็นหรือการพัฒนาให้ใช้อินทรีย์เป็นและรู้จักพัฒนาทักษะต่าง ๆ ในทางอาชีพ

2. การพัฒนาทางสังคม อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดีโดยไม่เบียดเบียนกัน ฝึกอบรมให้รู้จักควบคุมตนในเรื่องกาย วาจา ไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่น ให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี เป็นไปในทางที่เกื้อกูลต่อกันในสังคม และเป็นฐานต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะส่งผลต่อกันตามหลักปัจจัยสัมพันธ์

3. การพัฒนาจิตใจ เมื่อพัฒนาจิตใจดี ก็ส่งผลดีต่อร่างกาย เช่น ใจไม่โกรธ ไม่เครียด ช่วยให้มีสุขภาพดีและมีผลในการสัมพันธ์หรือในการอยู่ร่วมในสังคมด้วย ทำให้การสัมพันธ์กับโลกและสภาพแวดล้อมภายนอกพลอยดีไปด้วย

4. การพัฒนาปัญญาปัญญาในพระพุทธศาสนามีหลายขั้น เริ่มตั้งแต่การรู้จักรับรู้ประสบการณ์ให้ตรงตามเป็นจริง การคิดตามเป็นจริงโดยไม่ถูกครอบงำด้วยอคติหรือโลภะโทสะ โมหะ จนถึงความรู้ความเข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง ที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระเพราะรู้ว่าจะทำ จะปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไร แก้ไขปัญหาได้ รู้เท่าทันชีวิตและโลกตามความเป็นจริง รู้เท่าทันเหตุปัจจัย มองสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย

พระเทพโศภณ (ประยูร ฐมฺมจิตโต) (2547: 33) ซึ่งให้เห็นถึงผลที่มุ่งให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อได้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือพัฒนาการทางกาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาวิชาชีพ พัฒนาการทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัย และจรรยาบรรณ พัฒนาการทางจิต ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการให้มีสติ สมาธิและคุณธรรมอื่น ๆ พัฒนาการทางปัญญาซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาวิชาการ พัฒนาการทางกายและทางปัญญา จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง พัฒนาการทางศีลจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี พัฒนาการทางจิตจะทำให้ผู้เรียนมีความสุข

ชยสาโร ภิกขุ (2548: ออนไลน์) กล่าวถึงคุณธรรมตามหลักศาสนาที่นักเรียนควรมี 12 ประการ ประกอบด้วย

1. สำรวมระวังอินทรีย์ ระวังรักษาดตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
2. รู้จักพอ รู้จักพอดี (มัตตัญญูตา)
3. ไม่เบียดเบียน (อวิหิงสา)
4. อคทน (ขันติ)
5. ใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ความจริง (ฉันทะ)
6. พุคฺจฺริง ทำจริง จริ่งใจ (สัจจะ)
7. ขยัน ไม่เกียจคร้าน (วิริยะ ซาการิยานุโยค)
8. เสียสละ (จาคะ)
9. มีน้ำใจ (พรหมวิหาร : คุณธรรมภายใน ,สังกหัตถุ : คุณธรรมภายนอก)
10. มีสติ
11. มีจิตแน่วแน่ (สมาธิ)
12. คิดเป็น (โยนิโสมนสิการ)

เมตตา ภริมย์ภักดี (2548: 154) กล่าวว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะพัฒนานักเรียนอย่างเป็นองค์รวม ตามแนวทางของภาวนา 4 คือ

1. กายภาวนา การพัฒนากาย โดยฝึกอบรมกายให้สามารถติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทั้งหลายด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ให้กุศลธรรมงอกงาม อกุศลธรรมเสื่อมสูญเบื้องต้น คือ การกินเป็น อยู่เป็น ดูแลเป็น พังเป็น

2. สីลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ ฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย กฎเกณฑ์และกติกาสังคม ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่สังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

3. จิตตภาวนา การพัฒนาจิตฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีความเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อคทน มีสมาธิ สดชื่น เบิกบาน ผ่องใส เป็นต้น

4. ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา ฝึกอบรมทางปัญญาให้รู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกและชีวิตตามสภาวะที่เป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ไม่ลุ่มหลงไปตามกระแสนิยม สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 5) ได้กำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธเกี่ยวกับด้านผลผลิตไว้ อันหมายถึงคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ต้องได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน

(ภาวนา 4) คือ ด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และด้านปัญญาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้มีคุณลักษณะที่กิน อยู่ คู่ ฟังเป็นและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

การพัฒนาผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย ศีล จิต และปัญญาอย่างบูรณาการ (ภาวนา 4) นั้น มีคำอธิบายดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 12-13) ได้เสนอไว้ดังนี้

2.9.1 กาย (กายภาพ)

2.9.1.1 บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ หมายถึง นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการบริโภคใช้สอยปัจจัยสี่ (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยา รักษาโรค) หรือการกินการบริโภคในชีวิตประจำวันในปริมาณที่เหมาะสม และรู้จักเลือกกินเลือกใช้สิ่งที่มีคุณภาพเหมาะสม ได้ประโยชน์ ได้คุณค่าต่อชีวิต เช่น การเลือกรับประทานอาหารที่สะอาด มีคุณค่าทางโภชนาการเป็นหลัก มิใช่เลือกรับประทานอาหารที่ดูสวยงาม รสชาติถูกปากและมีการโฆษณาเป็นหลัก

2.9.1.2 การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย หมายถึง นักเรียนดูแลรักษาร่างกายให้มีคุณภาพดีและแต่งกายสะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ (ตามกาลเทศะ)

2.9.1.3 ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินชีวิตประจำวันของนักเรียนมีลักษณะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่มีลักษณะช่วยดูแลสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพที่ดี

2.9.2 ศีล (สังคม)

2.9.2.1 มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต หมายถึง นักเรียนปฏิบัติศีล 5 เป็นปกติของชีวิต

2.9.2.2 มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ตรงต่อเวลา หมายถึง นักเรียนมีวินัยหรือมีการปฏิบัติตามกฎกติกา ข้อตกลงของส่วนรวมมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จและตรงต่อเวลาที่นัดหมาย หรือที่ตกลงกันไว้ มีความซื่อสัตย์หรือจริงใจไม่หลอกลวง

2.9.2.3 สามารถพึ่งพาตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต หมายถึง นักเรียนสามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพ ด้วยความสุจริตตามวุฒิภาวะของตนเอง เช่น เด็กระดับอนุบาลและประถมศึกษาสามารถดูแลในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง โดยพึ่งผู้อื่นน้อย หรือนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่สามารถทำงานให้ได้มาซึ่งเงินทอง หรือปัจจัยในการดำรงชีวิตประจำวัน ให้เป็นการทำงานโดยสุจริต

2.9.3 จิต (จิตใจ/อารมณ์)

2.9.3.1 มีความกตัญญูรู้คุณตอบแทน หมายถึง นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนผู้มีพระคุณ โดยการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติให้เห็น เช่น การแสดงความเคารพต่อพ่อแม่ ผู้ปกครองและการมีน้ำใจช่วยเหลืองานของพ่อแม่ ผู้ปกครองหรือผู้ที่มีพระคุณ

2.9.3.2 มีจิตใจเมตตา กรุณา (เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปัน) ต่อกัน หมายถึง นักเรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา เช่น มีน้ำใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อผู้อื่นเดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือ หรือมีน้ำใจแบ่งปันความรู้ สิ่งของให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์

2.9.3.3 ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อุตุน ขยันหมั่นเพียร หมายถึง นักเรียนทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความขยันหมั่นเพียรและอุตุนที่จะทำงาน หรือเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนสำเร็จผลของการทำงานและการเรียนรู้ นั้น ๆ

2.9.3.4 มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริง เบิกบาน หมายถึง นักเรียนมีสุขภาพจิตดีมีความร่าเริงแจ่มใสหรือมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ

2.9.4 ปัญญา (ปัญญา)

2.9.4.1 มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย หมายถึง นักเรียนมีศรัทธาหรือมีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่ามีคุณต่อมนุษย์หรือสัตว์โลก เป็นที่เคารพบูชาและมีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย คือ มีความเข้าใจด้วยเหตุผลว่าพระรัตนตรัยมีคุณประโยชน์ต่อมนุษย์ ต่อสัตว์โลกอย่างไรบ้าง

2.9.4.2 ฐาปนาบุญคุณ – โทษ ประโยชน์ – มิใช่ประโยชน์ หมายถึง นักเรียนรู้ เข้าใจ หรืออธิบายได้ถึงการกระทำและผลของการกระทำที่จะเกิดขึ้นว่าการกระทำอย่างไร เป็นบุญหรือเป็นบาป เป็นคุณหรือเป็นโทษ การกระทำอะไรเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

2.9.4.3 ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริงและใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ หมายถึง นักเรียนมีลักษณะของการเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา กระตือรือร้นหาความรู้ หาความจริงและมีความต้องการหรือ ใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานของตนเองอยู่เสมอ เช่น เมื่อมีเวลาว่างมักชอบอ่านหนังสือหรือสื่อที่มีความรู้

2.9.4.4 รู้เท่าทันและแก้ปัญหาชีวิตการทำงานได้ด้วยสติปัญญา หมายถึง นักเรียนรู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตหรือการทำงานในชีวิตประจำวันได้เสมอ โดยมีการใช้สติปัญญาหรือแก้ปัญหาเหล่านั้น ด้วยความรู้ ด้วยหลักการ หลักธรรมที่เหมาะสมซึ่งจากรายละเอียดข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 แสดงคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

องค์ประกอบย่อย	ข้อบ่งชี้คุณภาพ
1.กาย (ภายนอก)	1.บริโภคใช้สอยปัจจัยสี่ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมได้คุณค่าแท้ 2.การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย 3.การดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม
2.ศีล (สังคัม)	1.มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต 2.มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา 3.สามารถพึ่งตนเองได้หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต
3.จิต (จิตใจ/อารมณ์)	1.มีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนบุญคุณ 2.มีจิตเมตตา กรุณาต่อกัน (เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน) 3.ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร 4.มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน
4.ปัญญา	1.มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย 2.รู้บาป – บุญ คุณ - โทษ ประโยชน์ – มิใช่ประโยชน์ 3.ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริงและใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ 4.รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานด้วยสติปัญญา

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 5) “ ตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ”

ผู้เรียนที่มีพัฒนาการทั้ง 4 ด้านนี้จะเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุขด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการร่างกายซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาชีพและพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากการศึกษาวิชาการจะทำให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง
2. พัฒนาการทางสังคัม ซึ่งเป็นผลจากการยึดมั่นในศีลธรรม รักษาระเบียบวินัยและจรรยาบรรณ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี
3. พัฒนาการทางจิต ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการให้มีสติ สมาธิและคุณธรรมอื่น ๆ จะทำให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตที่ดี เป็นคนมีความสุข

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เมื่อพัฒนาการทั้ง 4 ด้านถือเป็นเป้าหมายของโรงเรียนโดยปกติทั่วไปดังที่เรามักได้ยินกันมาเสมอ ๆ ว่าการศึกษาไทยมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง ดีและมีความสุข

โรงเรียนวิถีพุทธซึ่งกำหนดให้พัฒนาการทั้ง 4 ด้านถือเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาเช่นกัน โรงเรียนวิถีพุทธก็ไม่ต่างจากโรงเรียนปกติทั้งหลาย ดังนั้นโรงเรียนวิถีพุทธ จึงหมายถึง โรงเรียนระบบปกติทั่วไปเน้นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการทำให้ผู้เรียน กิน อยู่ และ ฟัง เป็น นั่นเอง

2.10 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดนครนายก

สืบเนื่องจากที่กระทรวงศึกษาธิการ จัดประชุมเรื่องหลักสูตรใหม่ เด็กไทยพัฒนา ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2545 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นประธาน ซึ่งที่ประชุมได้ปรึกษารื้อถึงโรงเรียนที่จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อเด็กและเยาวชนก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด และโรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในรูปแบบใหม่ ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่งของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มุ่งเน้นตามความสำคัญด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาการสอนให้มีความสมดุล โดยมุ่งเน้นจัดการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 22 ซึ่งได้กำหนดแนวทาง การจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษายึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ รวมทั้งต้องถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

ฉะนั้นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและครูผู้สอนจะต้องเปลี่ยนแปลง จากการเป็นผู้ที่ชี้แนะและผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้เป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้เพื่อให้โครงการโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดให้เขตพื้นที่การศึกษาทุกเขต ให้เป็นผู้รับสมัคร โรงเรียนเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก รับผิดชอบสถานศึกษาระดับประถมศึกษาใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอปากพลี อำเภอบ้านนาและอำเภอองครักษ์ มีสถานศึกษาในสังกัด จำนวนทั้งสิ้น 137 โรงเรียนและเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธตามที่สมัครเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธทั้งสิ้น 70 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2553) จำแนกตามอำเภอ ดังต่อไปนี้

1. อำเภอเมือง

โรงเรียนอนุบาลนครนายก	โรงเรียนวัดเกาะกระชาย
โรงเรียนหัวเขาแก้ว	โรงเรียนวัดสันตยาราม
โรงเรียนวัดกุศตะเคียน	โรงเรียนวัดคอนยอก
โรงเรียนวัดบางปรัง	โรงเรียนวัดตำหนัก
โรงเรียนวัดวังไทร	โรงเรียนวัดสันติวัฒนาราม
โรงเรียนวัดคลองโพธิ์	โรงเรียนชลนายกสงเคราะห์
โรงเรียนวัดโยธีราษฎร์ศรัทธาราม	โรงเรียนอนุบาลเมืองนครนายก
โรงเรียนวัดสบกเขียว	โรงเรียนวัดบางหอย
โรงเรียนนายกวัฒนากร วัดอุดมธานี	โรงเรียนนายกวัฒนากร วัดพราหมมณี

2. อำเภอบ้านนา

โรงเรียนวัดหนองเคี่ยม	โรงเรียนบ้านเขาหัวนา
โรงเรียนวัดทองหลาง	โรงเรียนวัดสะพาน
โรงเรียนวัดทองย้อย	โรงเรียนวัดพิบูลแก้ว
โรงเรียนวัดเลขธรรมกิตติ์	โรงเรียนวัดกุฎีเตี้ย
โรงเรียนบ้านเขาต่องล้อง	โรงเรียนวัดเกาะพิบูล
โรงเรียนบ้านเขาคิน	โรงเรียนวัดทางกระบือ
โรงเรียนวัดท่าทราย	โรงเรียนอนุบาลบ้านนา (วัดช้าง)
โรงเรียนชุมชนบ้านวังไทร	โรงเรียนวัดหนองรี
โรงเรียนไทยรัฐวิทยา	โรงเรียนนายกวัฒนากร บ้านนา

3. อำเภอองครักษ์

โรงเรียนอนุบาลองครักษ์	โรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม
โรงเรียนวัดอรุณรังสี	โรงเรียนบ้านปากคลอง 31
โรงเรียนวัดจันทร์เรือง	โรงเรียนชุมชนวัดเขี้ยวโอสถ
โรงเรียนวัดปากคลองพระอาจารย์	โรงเรียนวัดสุนทรพิชิตดาราม
โรงเรียนบ้านคลอง 1	โรงเรียนวัดใหม่พงษ์โสภณ
โรงเรียนวัดทวีพุทธรังสรรค์	โรงเรียนกลางคลอง 30
โรงเรียนวัดอภากาศิวิงส์	โรงเรียนวัดพลอยกระจ่างศรี
โรงเรียนบ้านคลอง 24	

4. อำเภอปากพลี

โรงเรียนอนุบาลอำเภอปากพลี	โรงเรียนบ้าน โคกสว่าง
โรงเรียนวัดเนินหินแร่	โรงเรียนบ้านดงแขวน
โรงเรียนวัดโพธิ์	โรงเรียนวันครู 2504
โรงเรียนวัดลำบัวลอย	โรงเรียนวัดพรหมเพชร
โรงเรียนถาวรนิมิต	

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ได้ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 5) จากความสำคัญดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนควบคู่กับการพัฒนาทุกด้านอย่างเป็นองค์รวม โดยส่งเสริมการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธและรับทุกโรงเรียนที่สมัครเข้าร่วมโครงการ ผลที่เกิดขึ้นมีสถานศึกษาจากทุกสังกัดจำนวนมากให้ความสนใจและสมัครเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศในขณะนั้นเป็นจุดรับสมัคร ประสานงาน และส่งเสริมพัฒนา โดยกระทรวงศึกษาธิการส่งเสริมการพัฒนาและสนับสนุนด้านวิชาการเป็นหลัก โดยได้จัดทำเอกสารแนวคิดหลักการต่าง ๆ ในลักษณะเป็นหลักการเป็นแนวทางกว้าง ๆ และมีตัวอย่างบางส่วนให้โรงเรียนเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้การพัฒนาตามความเหมาะสม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2548: 1)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตระหนักในความสำคัญของการจัดการศึกษาที่มุ่งมั่นให้เด็กและเยาวชนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ รู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รู้จักคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ มีเหตุผล มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการต่างๆ มีความสามารถในการสื่อสาร การจัดการและใช้เทคโนโลยีที่จำเป็นและเป็นบุคคลที่มีจิตใจงาม มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงงามในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา มุ่งมั่นพัฒนาตนเองและสังคม ประกอบอาชีพสุจริต และพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงได้เริ่มรับสมัครโรงเรียนเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธรุ่นที่ 1 ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา

จากการรับสมัครสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก จึงได้มีการจัดการให้ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธได้จัดสภาพสถานศึกษาแต่ละแห่งให้มีความ

เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพโรงเรียนวิถิปุทธที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดและมีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2548)

สภาพโรงเรียนวิถิปุทธด้วยกายภาพ

จากแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษาได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คือมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนภาพอันงดงามของโรงเรียนวิถิปุทธ เป็นอีกภาพหนึ่งที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขา มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดึงมาควบคู่กันไป

สภาพโรงเรียนวิถิปุทธด้านกายภาพสถานศึกษาดำเนินการดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2548: 7)

1. จัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนและประจำห้องเรียนอย่างเหมาะสม ได้แก่
 - 1.1 จัดสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียนอย่างเหมาะสม
 - 1.2 มีสัญลักษณ์ชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ประจำห้องเรียน
 - 1.3 มีห้องจริยธรรมหรือห้องพระพุทธศาสนา
2. มีป้ายนิเทศป้ายคติธรรมคำขวัญคุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน ได้แก่
 - 2.1 มีป้ายคติธรรมติดตามห้องเรียนหรืออาคารเรียน
 - 2.2 มีป้ายคำขวัญคุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไปในบริเวณโรงเรียน
 - 2.3 มีป้ายนิเทศให้ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ
3. สภาพโรงเรียนสะอาดปลอดภัยสงบร่มรื่นเรียบง่ายใกล้ชิดธรรมชาติ ได้แก่
 - 3.1 โรงเรียนมีสาธารณูปโภคเพียงพอตามความจำเป็น
 - 3.2 ห้องเรียนสะอาดเป็นระเบียบเหมาะสมต่อกิจกรรมการเรียนรู้โดยนักเรียนมีส่วนร่วม
 - 3.3 สภาพโรงเรียนสะอาดปลอดภัยร่มรื่นสวยงามถูกสุขลักษณะโดยการมีส่วนร่วมของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน
 - 3.4 โรงเรียนมีกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4. บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติดอบายมุขสิ่งมอมเมาทุกชนิด ได้แก่

4.1 โรงเรียนไม่มีมุมอับหรือแหล่งมั่วสุ่มมีบริเวณให้นักเรียนได้ออกกำลังกายอย่างเหมาะสมและปลอดภัย

4.2 โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ห่างไกลยาเสพติด

4.3 โรงเรียนมีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4.4 โรงเรียนมีมาตรการเพื่อให้โรงเรียนปลอดจากสิ่งเสพติดอบายมุขและสิ่งมอมเมาต่าง ๆ โดยผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมเมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนจะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า ได้แก่ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2548: 8-9)

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดีเก่งและมีความสุขพร้อม ๆ กันที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ

2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครองครูอาจารย์และชุมชนที่ได้รับทราบอีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีลสมาธิและปัญญาผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

4. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตทำให้สภาพการทำงานมีความสุขมีคุณค่าเพิ่มชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาดสว่างสงบชัดเจนเพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกล่า

5. โรงเรียนโดย ครู ผู้บริหาร บุคลากรและนักเรียนเป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ตั้งมั่งยัง ๆ ขึ้นได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกายภาพนั้นเป็นการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษา ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาดสงบร่มรื่นนักเรียนพักผ่อนได้อย่างปลอดภัย สถานศึกษาและชุมชนปราศจากสิ่งเสพติดอบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักเรียนรู้และเข้าใจเหตุผลตามหลักศีล สมาธิและปัญญา อาคารสถานที่จัดให้มีที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียนหรือประจำโรงเรียนและมีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้

ส่งเสริมนักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จัดกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนนั่นเอง

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต

สภาพปกติสถานศึกษาทุกแห่งจะมีกิจกรรมต่าง ๆ หลากหลายโดยมีเป้าหมาย คือ การพัฒนา นักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ซึ่งสรุปเป็นหลักการใหญ่ ๆ คือ ดี เก่ง มีความสุขและมีความเป็นไทยซึ่งสอดคล้องกันอยู่แล้วกับเป้าหมายการพัฒนาในพระพุทธศาสนา คือ ภาวนา 4 ดังนั้นในเบื้องต้นโรงเรียนวิถีพุทธจึงดำเนินการโดยเน้นคุณค่าของพระพุทธศาสนาซึ่งแฝงอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ให้โดดเด่นชัดเจนยิ่งขึ้น สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตนั้นเป็นการปฏิบัติอย่างบูรณาการทั้งศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต สถานศึกษาจึงจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้ซึมซับนำไปสู่การมีพฤติกรรมถาวรที่พึงประสงค์ กิจกรรมต่าง ๆ จัดอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและเป็นวิถีชีวิต สรุปสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิตที่สถานศึกษาปฏิบัติได้ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2548: 9)

1. ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกินอยู่ดูฟังเป็น (รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา) ดังนี้
 - 1.1 โรงเรียนมีโครงการ/กิจกรรมฝึกการกินอยู่ดูฟังของนักเรียน
 - 1.2 โรงเรียนฝึกอบรมให้นักเรียนกินอยู่ดูฟังอย่างมีสติและใช้ปัญญาจนเป็นนิสัย
 - 1.3 โรงเรียนฝึกอบรมให้นักเรียนบริโภคน้ำจืด 4 ด้วยปัญญาและอย่างพอดีไม่เกิดโทษหรือความเสียหายแก่ตนเองผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม
2. ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ดังนี้
 - 2.1 โรงเรียนกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของนักเรียนในการดูแลรักษาพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอย่างชัดเจน
 - 2.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์รักษาความสะอาดและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง
3. จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำและในโอกาสสำคัญอย่างต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิตดังนี้

3.1 โรงเรียนมีกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ ที่เตือนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย
เหมาะสมกับวัยของนักเรียน

3.2 โรงเรียนมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น แข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การสอนธรรม
ศึกษา ค่ายพุทธบุตร ฯลฯ

3.3 โรงเรียนนำนักเรียนร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่วัดจัดขึ้นเป็นประจำ

4. ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมและเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา ดังนี้

4.1 โรงเรียนจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยครูและ
นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมเสียดตามสาย จดหมายข่าว ฯลฯ

4.2 โรงเรียนมีโครงการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา เช่น การบรรพชาสามเณร
ฤดูร้อน กิจกรรมค่ายพุทธบุตร พุทธธรรม การสอบธรรมศึกษา ฯลฯ

4.3 โรงเรียนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อให้นักเรียนได้สำรวจค้นคว้า
ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาโบราณสถานประวัติพระสงฆ์ ฯลฯ ในท้องถิ่น

4.4 โรงเรียนจัดกิจกรรมประชุมสัมมนาหรือสนทนาธรรมโดยเชิญวิทยากรผู้รู้และร่วม
อภิปรายกับผู้บริหารครูและผู้ปกครองเป็นประจำ

4.5 โรงเรียนจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ผู้บริหารครูผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนมีจิตสำนึกใน
การปกป้องและสืบต่อพระพุทธศาสนา

กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตรที่ปฏิบัติ มีดังนี้

1. พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
2. ประกวดมารยาทชาวพุทธ
3. กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา)
4. กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา
5. เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา
6. บรรพชาสามเณรฤดูร้อน

กิจกรรมประจำวัน /ประจำสัปดาห์ที่ปฏิบัติ มีดังนี้

1. กิจกรรมหน้าเสาธง
 - 1.1 กิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ)
 - 1.2 กิจกรรมไหว้พระสาวกมนต์แผ่เมตตาและสงบนิ่ง (สมาธิ)
 - 1.3 กิจกรรมพุทธสุภาษิตวันละบท
 - 1.4 กิจกรรมน้อมใจไหว้พี่

- 1.5 กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติเช่นจงกรมขณะเข้าห้อง
2. กิจกรรมความดีระหว่างวัน
 - 2.1 กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร
 - 2.2 กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร
 - 2.3 กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติเช่นมีคิดว่าไม่ดั่ง ไม่หกไม่เหลือ
 - 2.4 กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร
 - 2.5 กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาทีก่อนเรียน
3. กิจกรรมก่อนเลิกเรียน
 - 3.1 กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์
 - 3.2 กิจกรรมรำลึกถึงพระคุณของผู้มีพระคุณ
 - 3.3 กิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ ฯลฯ
4. กิจกรรมประจำสัปดาห์
 - 4.1 กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์
 - 4.2 กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์

กิจกรรมเนื่องในโอกาสสำคัญทางพระพุทธศาสนาปฏิบัติ ดังนี้

โรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา ดังนี้

1. กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชาและวันเข้าพรรษา สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนร่วมกิจกรรม ดังเช่น
 - 1.1 ทำบุญตักบาตรบริเวณสนามของสถานศึกษา
 - 1.2 ฟังพระเทศน์ (โดยนักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม)
 - 1.3 เวียนเทียนที่วัดหรือในสถานศึกษา
2. หล่อเทียนพรรษาและร่วมกับชุมชนในการหล่อเทียนและแห่เทียนพรรษา
3. สถานศึกษาจัดบรรยายภาควินสำคัญทางศาสนาโดยประดับธงทิวสีเหลือง เชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสีและเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย)

กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น

1. กิจกรรมไปปัญหาธรรม
2. กิจกรรมวันสำคัญของชาติศาสนาและพระมหากษัตริย์
3. กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี

4. กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี
5. กิจกรรมอาสาพิเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม)
6. กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม
7. กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม)
8. กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา
9. กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต คือ การดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านการจัดกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมประจำสัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ได้แก่ กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การสอนธรรมศึกษา การเข้าค่ายพุทธบุตร การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำมาค้าขายระหว่างกัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรม การทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมด้วยตนเอง การส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นและจัดให้มีนิทรรศการผลงานทางด้านพระพุทธศาสนาของนักเรียนและสถานศึกษาร่วมกับชุมชน จัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเนื่องในโอกาสสำคัญต่าง ๆ จัดให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนและจัดกิจกรรมรณรงค์สร้างจิตสำนึกในการสืบต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่สนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาในทุกด้าน โดยการดำเนินงานนั้น เริ่มตั้งแต่กำหนดให้สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในการจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้น กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคม โดยไม่เบียดเบียนผู้ใดและเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรม แสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกินอยู่เป็น” เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือ “การดูฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

กระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อส่งเสริมสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2548: 12) ได้แก่

1. จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันดังนี้

1.1 ครูทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

1.2 ครูมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน

1.3 ครูที่มีแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมและเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันจัดการเรียนรู้ตามแผน

2. ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการวิเคราะห์และแก้ปัญหา ดังนี้

2.1 โรงเรียนมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมพัฒนาครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา

2.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาครูตามแผนงาน/โครงการที่กำหนด

2.3 ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำหลักพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา

3. จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองดังนี้

3.1 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อหลากหลายที่กระตุ้นให้เกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

3.2 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุดและแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน

3.3 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงที่สัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีเพื่อฝึกการสังเกตการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

4. จัดการเรียนรู้อย่างมีความสุขทั้งผู้เรียนรู้และผู้จัดการเรียนรู้

4.1 มีสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียนเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรม

4.2 สร้างปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนและนักเรียนกับกลุ่มเพื่อน

4.3 เชื่อมโยงสาระการเรียนรู้เข้ากับประสบการณ์และวิถีชีวิตของนักเรียน

4.4 จัดกิจกรรมการเรียนรู้และสถานการณ์การจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างอิสระและสร้างสรรค์

5. จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน

- 5.1 โรงเรียนบูรณาการเรื่องการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมวิถีชีวิตในโรงเรียน
- 5.2 ครูบูรณาการกิจกรรมการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน
- 5.3 ครูบูรณาการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม
 - การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ในการจัดสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน ได้แก่
 1. ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ ดังนี้
 - 1.1 โรงเรียนมีสื่อทั้งที่เป็นเอกสารหนังสือและสื่อเทคโนโลยีให้นักเรียนได้ใช้ศึกษาด้วยตนเอง
 - 1.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมจุดใจกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการใฝ่รู้และรักการแสวงหาความรู้
 - 1.3 ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อหลากหลายเพื่อส่งเสริมกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
 2. นิมนต์พระสงฆ์หรือเชลยวิทยากรภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนามาสอนนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ (ไม่รวมการสอนวิชาพระพุทธศาสนา)
 3. จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องดังนี้
 - 3.1 โรงเรียนมีวัดหรือศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียน
 - 3.2 โรงเรียนนำนักเรียนไปเรียนรู้ที่วัดหรือศาสนสถานเป็นประจำ
 - 3.3 โรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมที่วัดหรือศาสนสถานเป็นประจำทุกปี เช่น กิจกรรมค่ายพุทธบุตรพุทธธรรมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
 - การประเมินผลในโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อส่งเสริมสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอน ได้แก่
 1. มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายครอบคลุมหลักภavana 4 (กาย สีล สมาธิ ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่องดังนี้
 - 1.1 โรงเรียนมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคล
 - 1.2 โรงเรียนกำหนดวิธีการ/เครื่องมือที่หลากหลายในการประเมินพัฒนาการของนักเรียนตามหลักภavana 4
 - 1.3 โรงเรียนประเมินพัฒนาการของนักเรียนตามหลักภavana 4 อย่างต่อเนื่อง
 - 1.4 โรงเรียนนำผลการประเมินไปใช้ประกอบการพิจารณาปรับปรุงพัฒนาการของนักเรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าสภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการเรียนการสอนนั้นเป็นการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ในด้านการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ สถานศึกษานำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูมีแผนการจัดการเรียนที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม มีการใช้สื่อประกอบการสอนที่ใกล้ตัวและเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงให้นักเรียนมีการแก้ปัญหาโดยยึดหลักพุทธธรรม มีการจัดกิจกรรมฝึกจิตและสมาธิเพื่อเจริญปัญญานิมนต์พระสงฆ์หรือเชษฐาวิทยากรที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน นำหลักพระพุทธธรรมมาประกอบการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนและนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์

จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก้าวไปอย่างไม่หยุดยั้ง สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมเปิดมากขึ้นส่งผลให้มีการหลั่งไหลถ่ายเทวัฒนธรรมระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติความเชื่อค่านิยมของคนและทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมแนวทางแก้ปัญหาวิกฤตดังกล่าว การศึกษาจะต้องเร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้รู้ทันการเปลี่ยนแปลงเปลี่ยนแปลงวิกฤตให้เป็นโอกาสคุณภาพของโรงเรียนจะดีหรือไม่นั้น เกิดจากองค์ประกอบปัจจัยภายในโรงเรียนและปัจจัยภายนอกโรงเรียนที่มีส่วนเสริมกันและกันความร่วมมือของผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดคุณภาพโรงเรียนที่ได้เป็นผลลัพธ์ที่น่าพอใจ ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องมีการสร้างบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกันเกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียนและพัฒนาชุมชนในสังคมด้วยวิถีแห่งพุทธธรรม เพื่อประโยชน์สุขร่วมกันเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาจัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการเรียน

โรงเรียนต้องกำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถีพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่องจนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการด้านลักษณะทางกายภาพด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครูอาจารย์ นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน พร้อมกันนั้นโรงเรียนวิถีพุทธต้องมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคมพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นหรือเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการ

พัฒนาชุมชนสังคมด้วยความเกื้อกูลกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งโรงเรียนวิถิพุทธดำเนินการด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก, 2548: 13) ดังนี้

1. โรงเรียนบ้านวัดชุมชนดำเนินกิจกรรมร่วมกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ ฯลฯ
2. โรงเรียนร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัดซึ่งจัดในช่วงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ
3. โรงเรียนเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น
4. เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม ฯลฯ
5. เป็นศูนย์กลางชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่าง ๆ
6. ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่าง ๆ เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่าง ๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น
7. จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาบ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ
8. เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น เยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาคอครบครัว ฯลฯ
9. ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์หรือวารสารของสถานศึกษาเผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน ฯลฯ
10. ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดี ทั้งครูอาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชนเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สภาพโรงเรียนวิถิพุทธด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์นั้น คือการดำเนินงานตามแนวโรงเรียนวิถิพุทธในด้านส่งเสริมบรรยากาศของการเคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีเมตตากรุณาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครูและครูต่อครูด้วยกัน ได้แก่ สถานศึกษาจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนให้มีความอ่อนน้อมถ่อมตนส่งเสริมให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างรักสามัคคีและเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่นและจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำความดีต่อผู้อื่น จัดหา

แหล่งการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้พระพุทธศาสนาพร้อมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริม การทำความดีของเชิดชูและส่งเสริมบุคลากรที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

สภาพโรงเรียนวิถีพุทธด้านการบริหารจัดการ

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพนั้นยุทธศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือการพัฒนาโรงเรียน ทั้งระบบ (Whole School Approach: WSA) หมายถึง การดำเนินการเพื่อจัดตั้งปรับปรุงและ/หรือ เปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดผลที่คาดหวังตามเป้าหมายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องโดยดำเนินการ อย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบของโรงเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการและอาศัยการมีส่วนร่วม ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ คือ การปฏิรูปกระบวนการ เรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อส่งผลต่อผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและคนที่มีความสุข ซึ่งสภาพ โรงเรียนวิถีพุทธด้านการบริหารจัดการดำเนินการ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก, 2548: 14) ได้ดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญหรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการ พัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธดังนี้
 - 1.1 โรงเรียนมีปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่แสดงถึงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 1.2 โรงเรียนเผยแพร่ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ที่แสดงถึงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ให้บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนทราบ
 - 1.3 โรงเรียนมีแผนพัฒนาสถานศึกษาหรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียน วิถีพุทธสอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจของโรงเรียน
2. แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธและ บริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บวร) มีส่วนร่วม ดังนี้
 - 2.1 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ โดยบุคลากรจากทุก ๆ ฝ่าย ของโรงเรียนมีส่วนร่วม
 - 2.2 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนวิถีพุทธโดยผู้ปกครองวัดและชุมชน มีส่วนร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 2.3 มีการประชุมคณะกรรมการแต่ละคณะไม่น้อยกว่า 2 ครั้งต่อภาคเรียน
 - 2.4 มีการนำผลการประชุมไปดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม
3. ปลูกฝังศรัทธาสรางเสริมปัญญาในพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 3.1 โรงเรียนมีสื่อและแหล่งการเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสำหรับครูและบุคลากร
- 3.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตนตามหลักธรรมอย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง
- 3.3 ในโรงเรียนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาสำหรับครูและบุคลากรอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง
4. ร่วมมือกับผู้ปกครองวัดและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน ดังนี้
 - 4.1 โรงเรียนมีแผนงาน/โครงการที่เป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง วัด และชุมชนในการพัฒนานักเรียนและชุมชน
 - 4.2 ผู้ปกครองวัดและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน/โครงการพัฒนานักเรียนและชุมชน
 - 4.3 โรงเรียนจัดกิจกรรมตามแผนงาน/โครงการที่เป็นความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองวัดและชุมชนได้ร่วมกันกำหนดไว้
 - 4.4 โรงเรียนผู้ปกครองวัดและชุมชนมีความพึงพอใจในกิจกรรม
5. มีการนิเทศกำกับติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง ดังนี้
 - 5.1 โรงเรียนมีแผนการนิเทศ (นิเทศภายใน) และการกำกับติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 5.2 มีการนิเทศ (นิเทศภายใน) และการกำกับติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธตามแผนที่กำหนด
 - 5.3 โรงเรียนนำผลการนิเทศ (นิเทศภายใน) และการกำกับติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไปใช้พัฒนางานอย่างเป็นรูปธรรม
6. มีระบบตรวจสอบและประเมินผล โดยเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะอย่างเป็นกัลยาณมิตรเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องดังนี้

โรงเรียนกำหนดบทบาทหน้าที่และคณะบุคคลผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบและประเมินผลไว้อย่างชัดเจน โรงเรียนกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานตรวจสอบและประเมินผล การตรวจสอบและประเมินผลมีความเที่ยงตรงเป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โรงเรียนนำผลการตรวจสอบและประเมินผลไปใช้ในการพัฒนานักเรียนและโรงเรียน

2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.11.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

แก้ว จันทรเกษม และนฤมล จันทรเกษม (2554: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพสถานศึกษาตามแนววิถีพุทธกับพฤติกรรมของนักศึกษาพยาบาลตามแนววิถีพุทธ กรณีศึกษา: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พระพุทธบาท พบว่า

1. ค่าเฉลี่ยการจัดสภาพสถานศึกษาตามแนววิถีพุทธโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.28)
2. ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมของนักศึกษาพยาบาลตามแนววิถีพุทธโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.43)
3. การจัดสภาพสถานศึกษาตามแนววิถีพุทธกับพฤติกรรมของนักศึกษาพยาบาลตามแนววิถีพุทธมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r=.275$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ณัฐกิตติ์ ศรีสันต์ (2548: 107-112) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามแนวการดำเนินงาน 5 ด้าน คือ ด้านศักยภาพสภาพแวดล้อมด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านการเรียนการสอน ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์และด้านการบริหารจัดการและเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและ แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนวิถีพุทธจะประสบความสำเร็จต้องพัฒนาที่ตัวบุคลากร คือ ครูก่อน ครูต้องเป็นครูวิถีพุทธจริง ๆ หรือไม่ก็ต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันกับเด็กนักเรียน

นางเยาว์ อุทุมพร (2549: 46-47, 89-92) ได้ทำวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3 พบว่า โรงเรียนที่มีการดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ คือ การเตรียมการ การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ การดำเนินการพัฒนาระบบไตรสิกขา การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการประเมินผลและเผยแพร่ ในส่วนของปัจจัยที่ส่งเสริมการดำเนินงาน พบว่า ปัจจัยภายในด้านภาวะผู้นำมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยทุกข้อมีค่าเฉลี่ยมากเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ผู้บริหารให้การสนับสนุนและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต มีความมุ่งมั่นในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ มีทักษะในการวางแผน กำกับ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิไล วิทย์ประเสริฐกุล (2549: 98-114) ได้วิจัย เรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร พบว่า

1. ด้านการเตรียมการ การหาที่ปรึกษา การเตรียมบุคลากร และกำหนดเป้าหมายโดยที่มีปัญหาดังนี้ การที่นักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจแนวปฏิบัติตามแนววิถีพุทธ ผู้ปกครองมีภารกิจไม่ให้ความสำคัญกับวิถีพุทธ และบุคลากรยังขาดความเข้าใจในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

2. ด้านการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อเตรียมกิจกรรมนักเรียน คือ ครูยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้แนววิถีพุทธและขาดงบประมาณ

3. ด้านการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามระบบไตรสิกขา มีการจัดการพัฒนาครูตามระบบไตรสิกขา ปัญหา คือ การขาดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

4. ด้านการนิเทศดูแลใกล้ชิด มีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร ยังมีปัญหา คือ ขาดการนิเทศครูดูแลใกล้ชิดอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง มีการนำข้อมูลในการบริหารด้านต่าง ๆ มาใช้ในการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่องด้านการปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ด้านนี้ไม่พบปัญหา

6. ด้านการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มีการประเมินเมื่อสิ้นสุดแผนปฏิบัติ นำการเผยแพร่หรือรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ โดยการจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ด้านนี้ไม่พบปัญหา

สาลี ท่าเหล็ก ได้วิจัย เรื่องการศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี ได้พบว่า

1. สภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและเป็นรายชั้นตอนอยู่ในระดับมาก 5 ชั้น เรียงลำดับการปฏิบัติจากมากมาน้อยดังนี้ ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ชั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ชั้นเตรียมการและชั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง 1 ชั้น คือ ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามขนาดสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ โดยภาพรวมและรายชั้นตอนไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบสภาพการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาจำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 เขต 2 และเขต 3 โดยภาพรวมและรายชั้นตอนไม่แตกต่างกัน

4. ปัญหาที่พบมากที่สุดในแต่ละชั้นและแนวทางแก้ปัญหาในการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ 3 อันดับแรก คือ ปัญหาในขั้นเตรียมการ บุคลากรที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจ

แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีแนวทางแก้ปัญหาตามลำดับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและจัดทำเอกสารเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาดูงานหรือจัดสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดประชุมปรึกษาหารือ และวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดแนวทางปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ปัญหารองลงมา คือ ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา การกำหนดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนไม่หลากหลายและขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติมีแนวทางแก้ปัญหาตามลำดับ คือ มีการนิเทศกำกับ ติดตามการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ส่งคณะครู เข้ารับการอบรม ศึกษาดูงานการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นต้นแบบและปัญหาชั้นดูแลสนับสนุน ใกล้ชิด แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธไม่ชัดเจน มีแนวทางแก้ปัญหาตามลำดับ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้การนิเทศ กำกับ ติดตาม และให้คำแนะนำหรือศึกษาหาความรู้จากเอกสาร หรือคู่มือ แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

สมบัติ บุญทะลา (2551: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า

1. ครูมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก
2. นักเรียนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก
3. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนในภาพรวมและรายด้านพบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกระดับต่ำ

นิพนธ์ ภูงคงคา (2546: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหนองกุงศรี จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอยู่ในระดับมาก ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านคนดี คนมีความสุขและคนเก่ง ปัญหาการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอยู่ในระดับน้อย ยกเว้นด้านคนเก่งที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ข้อเสนอแนะการพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข พบว่าด้านคนดี กิจกรรมสำคัญที่ควรจัดเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี คือ ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ประหยัดและอดออม การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา ความมีระเบียบวินัย กตัญญูกตเวที การเคารพสิทธิหน้าที่และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้านคนเก่ง กิจกรรมสำคัญที่ควรจัดเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนเก่ง คือ กิจกรรมพัฒนาทักษะในการสื่อสารและการใช้ภาษาไทย เช่น ฟัง พูด อ่าน เขียน กิจกรรมการใฝ่รู้ใฝ่เรียน เช่น โครงงาน การทำงานกลุ่ม

การค้นคว้าด้วยตนเอง กิจกรรมพัฒนาการคิดคำนวณ การจัดการและการแก้ปัญหา กิจกรรมทางด้านกีฬา การแสดงละคร กิจกรรมการวาดภาพ การเขียนภาพ การวาดภาพประกอบเรื่อง และการแกะสลัก ด้านคนมีความสุข กิจกรรมที่สำคัญที่ควรจัดเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนมีความสุข คือ นักเรียนได้ทำกิจกรรมที่มีความสนุกสนานร่วมกับเพื่อน ๆ เช่น เล่นกีฬา การร้องเพลง

กวนัฐสรณ์ หนูมาก (2549: 104-150) ได้ทำวิจัยเรื่อง กระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่าการปฏิบัติในกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ปัญหาอุปสรรคในกระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากในขั้นเตรียมการ คือ การขาดข้อมูลข่าวสารที่ดีในการสื่อสารถึงกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนในขั้นดำเนินการ คือ เวลาแต่ละฝ่ายว่างไม่ตรงกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในขั้นการติดตามประเมินผลและการเผยแพร่ผลการดำเนินการ คือ การเผยแพร่ผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ

สมคิด โพธิ์จุ่มพล (2548: 78-79, 80-81,83) ได้ทำวิจัยเรื่องการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 1 พบว่า โรงเรียนเน้นการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 14 ประการ ได้แก่

1. บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้
2. ดูแลร่างกายและแต่งกายเรียบร้อย
3. ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อม
4. มีศีลห้าเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต
5. มีวินัย มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงเวลา
6. สามารถพึ่งตนเองได้
7. มีความกตัญญูและตอบแทนคุณ
8. มีจิตใจเมตตา กรุณา
9. ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร
10. มีสุขภาพจิตดี ร่าเริง แจ่มใส เบิกบาน
11. มีศรัทธาและมีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย
12. ฐึบปา-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์ – มิใช่ประโยชน์
13. ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ

14. รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานได้ด้วยสติปัญญา

อำไพ คำรอด (2549: 95-97, 102-108) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี พบว่า สภาพปัญหาการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสิงห์บุรี ในภาพรวมปัญหาอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากมีการปฏิบัติในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์มาก มีแนวทางส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ได้แก่

1. จัดการเรียนรู้ที่หลากหลายพร้อมกับสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม
2. ควรเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง โดยมีครูเป็นผู้สังเกตและให้คำแนะนำ
3. บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจด้านการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและควรมีการจัดอบรม

บุคลากร

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ สรุปได้ว่า กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธทั้ง 6 ชั้น คือ ชั้นเตรียมการ ชั้นการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ชั้นการดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ชั้นดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด ชั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง และชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ได้รับการปฏิบัติอยู่ในระดับเหมาะสมมาก คือ มีการเตรียมเอกสารต่าง ๆ มีการเตรียมความพร้อมทั้งบุคลากร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง มีการจัดเตรียมอาคารสถานที่ให้พร้อมเหมาะกับวิถิพุทธ จัดทำคู่มือแนวทางในการปฏิบัติตามแนวทางที่วางไว้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและประเมินผลการดำเนินงาน และประชาสัมพันธ์เผยแพร่อย่างกว้างขวาง ส่งผลให้นักเรียนใน โรงเรียนที่เข้าร่วม โครงการ โรงเรียนวิถิพุทธมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบมากขึ้นและมีสุขภาพจิตที่ดี ร่าเริงแจ่มใส ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธมีผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน นักเรียนสามารถกิน อยู่ คุ พึ่งเป็น และดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข โดยผ่านการพัฒนาผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย สีล สมาธิ และปัญญาอย่างบูรณาการ

ดังนั้น การที่จะให้กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูจะต้องมีวิสัยทัศน์ มีความศรัทธา ประพฤติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนอย่างบูรณาการตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาที่ทางวัดและชุมชนจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมสัมมนาร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องในโครงการ

โรงเรียนวิถิปุทธกับผู้บริหาร เพื่อทราบปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไข และพัฒนางานของโครงการโรงเรียนวิถิปุทธต่อไป

2.11.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธ

พระชูชาติ คงสีดา (2544: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัวความใกล้ชิดทางศาสนากับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาผู้ใหญ่ วิธีการเรียนทางไกลในจังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาผู้ใหญ่มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 อันเป็นขั้นที่ยึดหลักการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมซึ่งเป็นระดับที่พึงประสงค์ของสังคมระดับกลาง 2) เพศสถานภาพในการทำงานไม่มีผลทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาแตกต่างกันมีเพียงอายุ สถานภาพสมรส สถานภาพสมรสของบิดามารดา ที่ทำให้ระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) การอบรมเลี้ยงดูสัมพันธภาพในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษา มีเพียงความใกล้ชิดทางศาสนา คือ ความเชื่อทางพุทธการปฏิบัติแบบพุทธและวิถีชีวิตแบบพุทธที่มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมคือ วิถีชีวิตแบบพุทธสามารถทำนายเหตุผลเชิงจริยธรรมได้ที่ร้อยละ 6.10

ผกามาศย์ รัศม์นาค (2547: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้ไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทยศึกษากรณีโรงเรียนวิถิปุทธ ในจังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาศีลธรรม และพฤติกรรมของบุคลากรและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ โดยศึกษาจากทัศนคติของบุคลากรทางการศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ โดยใช้วิธีการวิจัย เป็น 2 ส่วน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์และการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัย พบว่า เนื้อหา และกิจกรรมการฝึกอบรมตามหลักสูตรในโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ เพื่อพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย แบ่งออกเป็น 5 ส่วน คือ ภาคพิธีกรรม ธรรมบรรยาย การฝึกปฏิบัติ การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการประเมินผล ผู้เข้ารับการอบรม ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาครอบครัว ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ทำให้คุณภาพชีวิตของเยาวชนเสื่อมลง ผู้เข้ารับการอบรมจึงมีความเห็นตรงกันในเรื่องของการนำประโยชน์ที่ได้รับจากการนำหลักไตรสิกขาและโยนิโสมนสิการไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไปถ่ายทอดแก่นักเรียนในสถานศึกษาของตน

สมคิด โพธิ์จุ่มพล (2548: 68-79) ได้ศึกษาการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธกรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 1 ใน 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยด้านกระบวนการและด้านวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธจะบรรลุตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพมีองค์ประกอบสำคัญ คือ

ด้านปัจจัยผู้บริหารสถานศึกษา ครูจะต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ มีความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะ ศีลห้า ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และชุมชน การบริหารจัดการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นโดยรวม ทั้งบ้าน วัด โรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์จัดทำหลักสูตรปรับปรุงภูมิทัศน์และปรับปรุงกายภาพและสิ่งแวดล้อม ด้านกระบวนการสถานศึกษาได้จัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการสอนตามหลักไตรสิกขาทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันทุกช่วงชั้น มีการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงด้วยวิธีที่หลากหลาย รวมทั้งการส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ชุมชนอย่างต่อเนื่องและด้านผลผลิตโรงเรียนเน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองคือ 14 ประการ

แสงทอง เรื่องศิลป์ (2548: 34-52) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธของโรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดโง้ง) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดโง้ง) ได้ดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธของกระทรวงศึกษาธิการ คือ ด้านการบริหารจัดการได้เตรียมการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ และปรึกษาพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ได้เตรียมความพร้อมทั้งบุคลากร นักเรียนและผู้ปกครอง จัดอาคารสถานที่ให้พร้อม สบายงามเหมาะสมกับวิถิพุทธแล้วดำเนินการจัดทำคู่มือแนวทางในการปฏิบัติและได้ปฏิบัติตามแนวทางที่วางไว้ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลประเมินผลการดำเนินงานแล้วประชาสัมพันธ์เผยแพร่ต่อไป ในด้านการจัดวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ได้จัดกิจกรรมสอดแทรกวิถิพุทธเข้าไปในกิจกรรมการเรียนการสอนครูผู้สอนปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ให้นักเรียนได้ปฏิบัติตนให้กิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น ส่วนด้านการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธ ได้จัดกิจกรรมวิถิพุทธรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือนและรายปี เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ในเรื่องของศีล สมาธิ ปัญญาและการปฏิบัติธรรม รักษาศีลในวันสำคัญทางพุทธศาสนา สำหรับด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะของบุคลากร ได้ให้บุคลากรได้รับการฝึกอบรม/ การฝึกปฏิบัติพัฒนาตนเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ด้านการเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธและชุมชนนั้น โรงเรียนได้ร่วมมือกันกับวัดและชุมชนเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน จัดกิจกรรมร่วมกันเนื่องในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

โสธรารักษ์ ชุนรักญาติ (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานและปัญหาการดำเนินการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนวิถิพุทธ จากสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นผู้ริเริ่มดำเนินการในการจัดการศึกษาแนวพุทธได้ดำเนินการและมีผลงานอย่างต่อเนื่องผลการศึกษาพบว่า ด้านการเตรียมการจัดหลักสูตรโรงเรียนวิถิพุทธ มีการจัดหาที่ปรึกษาจัดหาแหล่งศึกษา จัดหาเอกสารข้อมูลการจัดเตรียมบุคลากรการเตรียมคณะกรรมการสถานศึกษาการเตรียมนักเรียนการเตรียมผู้ปกครองและชุมชน

การกำหนดธรรมนูญสถานศึกษาและการจัดแผนปฏิบัติการ ไม่พบปัญหาในการเตรียมการจัดหลักสูตร ส่วนด้านการดำเนินงานการจัดหลักสูตร โรงเรียนวิถีพุทธมีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาโดยการเพิ่มเติม พุทธธรรมเป็นจุดเน้นของสถานศึกษาที่สะท้อนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีลสมาธิปัญญา) แบบ บูรณาการการจัดการเรียนรู้และในชีวิตประจำวัน มีการจัดหน่วยการเรียนรู้โดยการบูรณาการพุทธธรรม ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การจัดแผนการจัดการเรียนรู้เน้นการนำพุทธธรรมมาเป็นเกณฑ์ตรวจสอบ การเรียนรู้การปฏิบัติหรือการเชื่อมโยงการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระมีการกำหนดกิจกรรมนักเรียน โดยเน้น ส่งเสริมการ "กินอยู่คู่ฟังเป็น" การจัดสภาพกายภาพของสถานศึกษามีการจัดสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ที่ชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยการจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์เน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมการ "กิน อยู่ คู่ ฟังเป็น" การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรเน้นการประสานความร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์และชุมชนใน การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา)และปัญญา (ปัญญาภาวนา) มีการพัฒนาบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องโดยส่งเสริมการศึกษา และการปฏิบัติธรรมด้วยตนเองมีการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอและมีการสนับสนุนทรัพยากร โดย การจัดหาข้อมูลทางวิชาการเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนรู้ ไม่พบปัญหาในการดำเนินงานการจัด หลักสูตรและในด้านการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร โรงเรียนวิถีพุทธมีการดำเนินการติดตาม ประเมินผลการจัดหลักสูตรไม่พบปัญหาในการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร

วรินทร์า ปั่นงาม (2550: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนวิถีพุทธการศึกษาการปฏิบัติดีแบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธที่มีการปฏิบัติดี 2) เพื่อวิเคราะห์ ความแตกต่างของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนระหว่างโรงเรียนวิถีพุทธที่มีการปฏิบัติดี ผลการศึกษาพบว่า 1) การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนใน โรงเรียนกรณีศึกษามีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ คล้ายคลึงกันดังนี้ 1.1 การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะด้วยการจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมสอดแทรกธรรมะ เพื่อย้ำเตือน เช่น การติดตั้งป้ายคติธรรมรวมถึงป้ายนิเทศเกี่ยวกับวันสำคัญ ทางศาสนา 1.2 การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาด้วยการจัดกิจกรรมพานักเรียนทุกคนไปแสดงตนเป็นพุทธ มามกะเป็นประจำทุกปี กิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กิจกรรมอาราธนาศีล 5 ทุกวัน 1.3 การ จัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรมด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และสอบธรรม ศึกษาณิมนต์พระสงฆ์ในชุมชนมาสอนนักเรียนล่วงหน้าก่อนการสอบจริง กิจกรรมฟังบรรยายธรรมจาก พระสงฆ์ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร ค่ายพัฒนาคุณธรรมและความถนัดและความสนใจ 2) ผลการ เปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา พบว่า มีรูปแบบการพัฒนา คุณธรรมด้านสังคมและด้านจิตใจหรืออารมณ์ ด้วยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมที่คล้ายคลึงกันโดย

มีจุดเน้นเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้ รูปแบบที่ 1 การสร้างบรรยากาศที่สะอาด สงบ เน้นการสร้างบรรยากาศทางกายภาพที่สะอาด เพื่อนำไปสู่ความสงบและฝึกให้นักเรียนรู้จักรับผิดชอบ ดูแลรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม รูปแบบที่ 2 การพัฒนาแบบมุ่งเน้นพฤติกรรมทางสังคมโดย “ครู” เป็นแกนหลักเน้นการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีเป็นพฤติกรรมทางสังคม กิจกรรมส่วนใหญ่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนของครูที่ใช้แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขารูปแบบที่ 3 พัฒนาจิตใจโดยใช้การปฏิบัติตามกิจของพุทธศาสนาเป็นหลัก เน้นการจัดกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนเข้าถึงพระรัตนตรัย ใช้ธรรมะในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตจริง รวมถึงการฝึกสมาธิ

2.11.3 งานวิจัยในต่างประเทศ

บิสกินและฮอสกินสัน (Biskin; & Hoskinson, 1977: 407-415) ได้ทดลองสอนจริยธรรมโดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ตัดสินใจจากวรรณคดีและการอ่านเรื่องราวโดยใช้นักเรียนระดับเกรด 4-5 แบ่งออกเป็น กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แล้ววัดจริยธรรมโดยวิธีของโคลเบอร์ก จากนั้นทดลองโดยกลุ่มทดลองมีการจัดโครงการอภิปรายอย่างเป็นระบบ ครูใช้คำถาม 3 แบบคือ คำถามเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง ดีความการประเมินเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสมมติบทบาทของตนลงไป ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้มีการอภิปรายไปตามยถากรรม จากนั้น วัดระดับจริยธรรมตอนหลัง ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายอย่างเป็นระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนให้อยู่ในบทบาทในท้องเรื่อง สามารถเปลี่ยนแปลงตัดสินใจจริยธรรมในระดับที่สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญ นั่นหมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้ โดยให้เด็กมีโอกาสอยู่ในสถานการณ์ของสังคมที่ทำให้เขาต้องกระทำบทบาทต่าง ๆ กัน

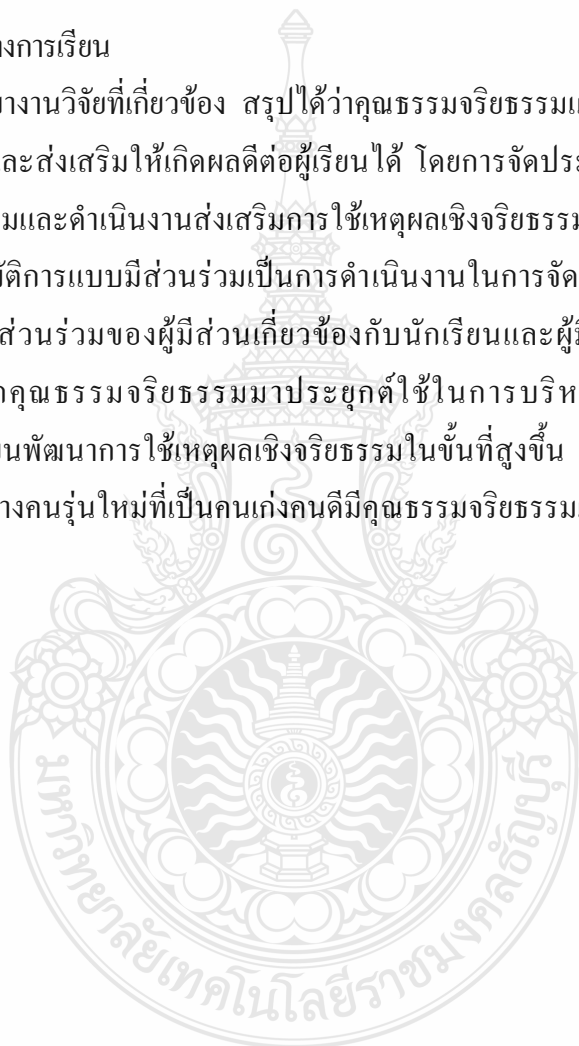
ดันตัน (Duntton, 1989: 3306-A) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก ผลการวิจัยพบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับของเด็ก ในขณะที่การปกครองแบบเข้มงวดของพ่อแม่ มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่าง ๆ ของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงจะมีภูมิปัญญาและความสามารถสูงด้วย

ลานีเย (Lanier, 1993: 1680-A) ทำการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนชั้นที่ 11 และที่ 12 ในโรงเรียนชนบท โดยมีแนวคิดที่ว่า เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิดและปฏิบัติตามต่อ ๆ กันมา ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุม ให้ได้รับการฝึกให้คำแนะนำและจัดประสบการณ์สำหรับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่ประกอบด้วย นักเรียนในโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

แอลเพลย์ (Alpay, 2003: Online) ได้ทำการสังเกตเด็กและวัยรุ่นเกี่ยวกับ โครงสร้างของแต่ละบุคคลได้พิจารณาถึงภาพพจน์แห่งตนความภาคภูมิใจในตนเองและการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อภาคภูมิใจในตนเอง การรับรู้เกี่ยวกับตนเองประกอบด้วยสังคมและความรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะความภาคภูมิใจในตนเองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะพึงประสงค์ สามารถที่จะปลูกฝังและส่งเสริมให้เกิดผลดีต่อผู้เรียนได้ โดยการจัดประสบการณ์ กิจกรรมสภาพบรรยากาศให้เหมาะสมและดำเนินงานส่งเสริมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามปกติที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้นำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้น เพื่อพัฒนาชีวิตให้สามารถ กินอยู่คู่และพึงเป็นสร้างคนรุ่นใหม่ที่เป็นคนเก่งคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ในสังคมตลอดไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

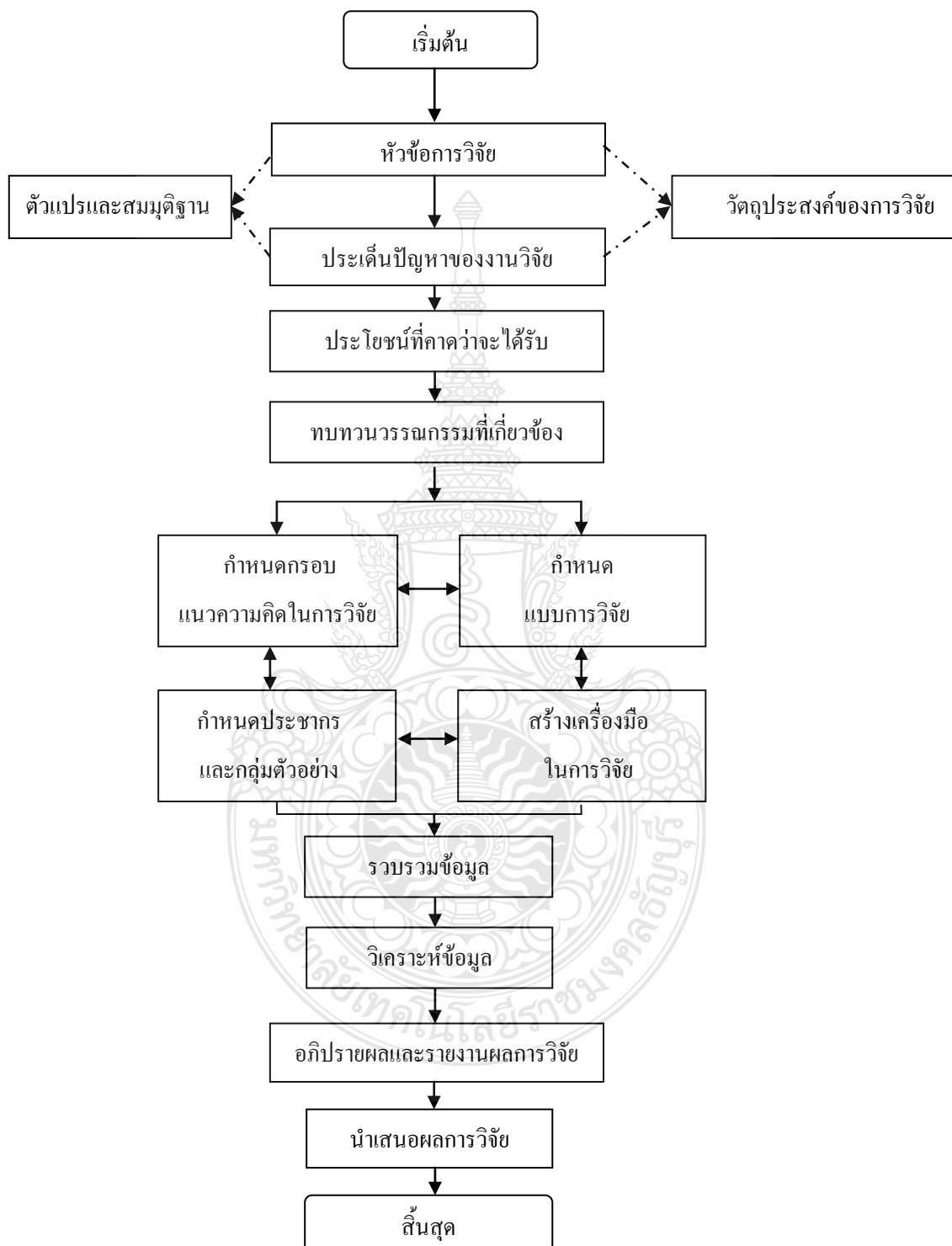
การวิจัยเรื่อง กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษา โดยมีเนื้อหาสาระในการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- 3.1 ประชากร
- 3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ
- 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเป็นแผนผัง ดังปรากฏในภาพที่ 3.1

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 3.1 แผนผังแสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่อยู่ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ปีการศึกษา 2554 จำนวน 9 โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 9 คน ครูผู้สอน จำนวน 118 คน พระผู้สอนศีลธรรม จำนวน 6 รูป ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 122 คน ตัวแทนชุมชน (นายก อบต. ,ปลัด อบต. ,นักการศึกษาของอบต.) จำนวน 15 คน ดังปรากฏในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากร

ที่	สถานภาพ	ประชากร
1.	ผู้บริหารสถานศึกษา	9
2.	ครูผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	9
3.	ครูผู้สอน	118
4.	ผู้ปกครอง	122
5.	ตัวแทนชุมชน	15
6.	พระผู้สอนศีลธรรม	6
รวม		279

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา ระดับประสบการณ์ในการสอน ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบสำรวจรายการ (Checklist) มีจำนวน 5 ข้อ โดยเป็นชนิดตอบแบบตามความเป็นจริง ซึ่งประกอบด้วย เพศ ตำแหน่ง อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอนยกเว้นผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's scale) ดังนี้

- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน ในระดับน้อยที่สุด

ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นครอบคลุมกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ จำนวน 5 ข้อ คือ โรงเรียนมีการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่และผู้สอน ตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนมีการประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรทราบในความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนมีคณะกรรมการดำเนินงานและที่ปรึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนมีการเตรียมสื่อเอกสารข้อมูล เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสำหรับครูและนักเรียน และโรงเรียนมีการจัดหาหรือสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

2. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ จำนวน 5 ข้อ คือ โรงเรียนมีกิจกรรมวิถีชีวิตที่แสดงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนที่ผสมผสานพุทธธรรมในการเรียนรู้ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ โรงเรียนกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนมีโต๊ะหมู่บูชาให้ห้องประชุม มีหิ้งพระในห้องเรียน ห้องเรียนสะอาด เป็นระเบียบเหมาะสมต่อกิจกรรมการเรียนรู้และการปฏิบัติของนักเรียนและโรงเรียนมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนอยากทำความดี รวมทั้งกล่าวยกย่องชมเชยผู้ทำความดีเป็นประจำ

3. ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา จำนวน 5 ข้อ คือ ครูร่วมกับนักเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำพุทธธรรมมาเป็นแนวในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมวิถีชีวิตในโรงเรียน โรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์หรือเชียวิทยากรที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้แก่นักเรียน โรงเรียนมีกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ที่เตือนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยเหมาะสมกับวัยของนักเรียน โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

4. ขั้นดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด จำนวน 5 ข้อ คือ โรงเรียนมีการประชุมชี้แจงให้นักเรียน ผู้ปกครองทราบถึงการดำเนินการ การดูแล สนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนจัดเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้ครูและนักเรียนดำเนินกิจกรรมตามแนววิถีพุทธ โรงเรียนได้จัดสถานที่/ห้องเรียน/วัสดุ/อุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาอย่างพอเพียงและโรงเรียนมีคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

5. ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง จำนวน 5 ข้อ คือ โรงเรียนมีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อทราบปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาของการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธภาคเรียนละ 1 ครั้ง โรงเรียนมีการจัดประชุมนักเรียนเพื่อทราบปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาของการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธภาคเรียนละ 1 ครั้ง โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนจัดทำวารสาร หรือเอกสารเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนมีการนำเอาข้อปรับปรุงหรือชี้แนะของครู นักเรียนและผู้ปกครองมาพัฒนางานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

6. ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ จำนวน 5 ข้อ คือ โรงเรียนมอบหมายให้ครูเป็นผู้รับผิดชอบโครงการประเมินผลไว้อย่างชัดเจน โรงเรียนมีการทำแฟ้มประวัติและบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ และสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมวิถีชีวิต โรงเรียนได้จัดให้นักเรียนจดบันทึกการกระทำความดีของตนเอง โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ และโรงเรียนมีการแจ้งผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้ปกครอง ครู นักเรียน หรือผู้เกี่ยวข้อง ๆ ได้ทราบ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก เป็นแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scales) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert) ดังนี้

- 5 หมายถึง มีคุณลักษณะ ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง มีคุณลักษณะ ในระดับมาก
- 3 หมายถึง มีคุณลักษณะ ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง มีคุณลักษณะ ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง มีคุณลักษณะ ในระดับมากน้อยที่สุด

ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นครอบคลุมคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. กาย (กายภาพ) จำนวน 5 ข้อ คือ นักเรียนมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีกิจกรรมออกกำลังกายเรียบร้อย น่ารัก นักเรียนรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และในปริมาณที่เหมาะสม นักเรียนใช้วัสดุ/อุปกรณ์/เทคโนโลยีและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประโยชน์คุ้มค่าและประหยัด นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสมกับโอกาสหรือกิจกรรม และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สิ่งแวดล้อมตามโอกาส

2. ศิล (สังคม) จำนวน 8 ข้อ คือ นักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกคนสามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางกายและวาจาและใจ นักเรียนเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อน เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น นักเรียนปฏิบัติตามข้อตกลง กฎ กติกาและระเบียบของโรงเรียน นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและงานที่ได้รับมอบหมาย นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต นักเรียนทำงานหรือกิจวัตรประจำวันโดยยึดหลักทำแต่ความดี ไม่ทำชั่วและทำจิตใจให้ผ่องใส นักเรียนรักการทำงาน และมีเจตนาที่ดีต่ออาชีพสุจริต นักเรียนมาโรงเรียนรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียนและเลิกเรียนตรงตามเวลาที่กำหนด ไม่ไปเที่ยวเตร่โดยไร้ประโยชน์

3. จิต (จิตใจ/อารมณ์) จำนวน 9 ข้อ คือ จิต (จิตใจ/อารมณ์) ได้แก่ นักเรียนมีคติธรรมอยู่ในใจ ในด้านhiri โอตฺตปฺปะ มีความละเอียดและกล้าบาป เป็นผู้ที่อยู่ในโอวาทของพ่อแม่และครูอาจารย์ นักเรียนรู้จักคุณและตอบแทนคุณของครู อาจารย์ นักเรียนไม่มีพฤติกรรมรุนแรงทั้งต่อคน สัตว์และสิ่งของ นักเรียนมีอัธยาศัยดี พุทธิ ทำดี ต่อทุกคนอย่างจริงจัง นักเรียนมีสติและสมาธิในการเรียน การทำงาน และกิจกรรมต่าง ๆ นักเรียนมีความมุ่งมั่นและอดทนทำงานจนสำเร็จ นักเรียนเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทน นักเรียนมีความร่าเริงแจ่มใส นักเรียนสามารถปรับตัวและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น

4. ปัญญา (ปัญญา) จำนวน 8 ข้อ คือ นักเรียนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน นักเรียนรู้และเข้าใจเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ นักเรียนมีความเชื่อในเรื่องผลของการทำดี-ทำชั่ว นักเรียนมีความสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาและมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จโดยยึดหลักอิทธิบาท 4 นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ นักเรียนสามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนางานได้อย่างสร้างสรรค์เป็นรูปธรรม นักเรียนมีทักษะในการแก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานด้วยสติและปัญญา นักเรียนมีความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย

3.3 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ และคุณลักษณะของนักเรียน
2. จัดทำร่างแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและคุณลักษณะของนักเรียนให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดในการวิจัย เสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความถูกต้องของการใช้ภาษา และครอบคลุมเนื้อหาของการวิจัย แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

4. ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แนะนำแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน คือ

4.1 ผศ.ดร.จรัสญ พริกบุญจันทร์ อาจารย์พิเศษประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย (วังน้อย) จังหวัดอยุธยา

4.2 นางมณี ช่างสุวรรณ ครูชำนาญการพิเศษ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านหนองแสง อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว

4.3 นางสาวอนินทิตา โปชะกฤษณะ เจ้าของและผู้รับใบอนุญาต โรงเรียนสยามสามไทร กรุงเทพมหานคร โรงเรียนต้นแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

4.4 พระครูปิยศีลคุณ (ชำนานู ปิยสีโล) พระธรรมทูตสายต่างประเทศ เจ้าอาวาสวัดป่าศรีถาวรนิมิต จังหวัดนครนายก

4.5 นายปรีชา ภาวโน ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและกำหนดเกณฑ์ในการตรวจพิจารณาข้อคำถามดังนี้

ให้คะแนน	+1	ผู้เชี่ยวชาญแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ให้คะแนน	0	ผู้เชี่ยวชาญไม่แน่ใจว่าข้อคำถามนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
ให้คะแนน	-1	ผู้เชี่ยวชาญแน่ใจว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ถ้าข้อคำถามใดมีค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 แสดงว่าข้อคำถามนั้นมีความเที่ยงตรงและได้ค่า IOC เท่ากับ 0.86 โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับคุณลักษณะ
	$\sum R$	แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาทั้งหมด
	N	แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

5. ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามที่แก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบอีกครั้ง เพื่อแก้ไขให้สมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้

6. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-Out) กับผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร จำนวน 30 คน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการทดลองคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรมโรงเรียนบ้านคลองอุดม จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อตรวจสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของ Cronbach's Alpha ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามตอนที่ 2 เท่ากับ 0.937 และตอนที่ 3 เท่ากับ 0.942 รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.962 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งมีสูตร ดังนี้

$$\alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right]$$

เมื่อ α	แทน	ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
$\sum S_i^2$	แทน	ผลรวมค่าความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
S_i^2	แทน	ความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ
K	แทน	จำนวนข้อในแบบสอบถาม

7. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบพิจารณาความสมบูรณ์อีกครั้งเพื่อปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วจัดทำแบบประเมินฉบับสมบูรณ์

8. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลจากกับกลุ่มประชากร จำนวน 279 คน ต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีสำรวจ ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรทั้งหมด ได้แก่ บุคลากร โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ โรงเรียนวิถิพุทธที่อยู่ในอำเภอปากพลี ตั้งกััดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก จำนวน 9 โรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 9 คน ครูผู้สอน จำนวน 118 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 122 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 15 คน พระผู้สอนศีลธรรม จำนวน 6 รูป โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ประสานกับบัณฑิตวิทยาลัย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีเพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัยจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถิพุทธ ครูผู้สอน ผู้ปกครองตัวแทนชุมชนและพระผู้สอนศีลธรรม ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนแต่ละโรงเรียนในอำเภอปากพลีที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิพุทธในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

2. ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และแบบสอบถามถึงผู้อำนวยการ โรงเรียนแต่ละโรงเรียนในอำเภอปากพลีที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายกด้วยตนเอง โดยระบุวันที่จะเดินทางไปขอรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ซึ่งแบบสอบถามมีจำนวนทั้งสิ้น 279 ชุด ได้รับคืนมา 279 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

3. เมื่อครบกำหนดเวลาได้ไปรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเองแล้วนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วเขียนรายงานผลการวิจัย ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยดำเนินการดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ และนำเสนอผลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2. ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean: μ) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: σ) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบความเรียง เพื่อทราบว่าการปฏิบัติงานของกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธอยู่ในระดับใด เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยกำหนดเกณฑ์ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2552: 69)

4.51 - 5.00	หมายถึง	มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน	ในระดับมากที่สุด
3.51 - 4.50	หมายถึง	มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน	ในระดับมาก
2.51 - 3.50	หมายถึง	มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน	ในระดับปานกลาง
1.51 - 2.50	หมายถึง	มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน	ในระดับน้อย
1.00 - 1.50	หมายถึง	มีการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน	ในระดับน้อยที่สุด

3. ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติตามคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean: μ) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: σ) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบความเรียง เพื่อทราบวาระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธอยู่ในระดับใด และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางประกอบความเรียง เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยกำหนดเกณฑ์ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2552: 69)

- 4.51 - 5.00 หมายถึง มีระดับคุณลักษณะ ในระดับมากที่สุด
- 3.51 - 4.50 หมายถึง มีระดับคุณลักษณะ ในระดับมาก
- 2.51 - 3.50 หมายถึง มีระดับคุณลักษณะ ในระดับปานกลาง
- 1.51 - 2.50 หมายถึง มีระดับคุณลักษณะ ในระดับน้อย
- 1.00 - 1.50 หมายถึง มีระดับคุณลักษณะ ในระดับน้อยที่สุด

4. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ วิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) แล้วนำค่าที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (ชูศรี วงศ์รัตนะ, 2552: 316) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 3

- ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.71 – 1.00 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูง
- ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.31 – 0.70 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง
- ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ 0.01 – 0.30 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันต่ำ
- ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .00 หมายถึง ไม่มีความสัมพันธ์กัน

สำหรับทิศทางความสัมพันธ์ พิจารณาโดย ถ้าค่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าเป็นบวก แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในทางบวกหรือทิศทางเดียวกัน ในขณะที่เดียวกัน ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าเป็นลบ แสดงว่ามีความสัมพันธ์กันในทางลบหรือทิศทางตรงกันข้าม

5. การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้เรียนโรงเรียนวิถิพุทธ วิเคราะห์โดยหาค่าการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 4

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติที่ใช้หาค่าความเที่ยงตรง (Validity value)

สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถามเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา คือ การหาค่าความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ระหว่างข้อคำถามกับ วัตถุประสงค์หรือเนื้อหาของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (วาโร เฟ็งส์วัตต์, 2551: 245) ดังนี้

$$IOC = \frac{\Sigma R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องของข้อความกับประเด็นหลักที่ศึกษา
 ΣR แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเนื้อหาทั้งหมด
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

เกณฑ์

1. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 – 1.00 มีค่าความเที่ยงตรงสูง ใช้ได้
2. ข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 ต้องปรับปรุง ยังใช้ไม่ได้

2. สถิติที่ใช้หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

สถิติที่ใช้ในการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามมีสูตรในการคำนวณ แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับชนิดของเครื่องมือวัดผลประเมินผล ในที่นี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือที่เป็นแบบ วัดประมาณค่า (Rating Scale) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (วาโร เฟ็งส์วัตต์, 2551: 260)

$$\alpha_K = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\Sigma S^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ α_K แทน ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
 ΣS^2 แทน ผลรวมค่าความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
 S_t^2 แทน ความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งฉบับ
 K แทน จำนวนข้อในแบบสอบถาม

3. สถิติพื้นฐาน

3.1 ค่าร้อยละ (Percentage) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545: 104)

$$\text{สูตร} \quad P = \frac{F}{N} \times 100$$

เมื่อ	P	แทน	ร้อยละ
	F	แทน	ความถี่ที่ต้องการแปลงให้เป็นร้อยละ
	N	แทน	จำนวนความถี่ทั้งหมด

3.2 ค่าเฉลี่ย (Mean : μ) เพื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถาม ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 โดยคำนวณจากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2545: 105)

$$\mu = \frac{\sum x}{N}$$

เมื่อ	μ	แทน	ค่าเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนคะแนนในกลุ่มประชากร

3.3 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: σ) เพื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถาม ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 โดยคำนวณจากสูตร (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2552: 59)

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x - \mu)^2}{N}}$$

เมื่อ	σ	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	X	แทน	คะแนนแต่ละจำนวน
	μ	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนในกลุ่มประชากร

4. สถิติที่ใช้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.1 สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยการทดสอบด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) (วารุ เฟ็งสวัสดิ์, 2551: 304)

$$r_{xy} = \frac{N\Sigma XY - (\Sigma X)(\Sigma Y)}{\sqrt{[(N(\Sigma X^2) - (\Sigma X)^2) [N(\Sigma Y^2) - (\Sigma Y)^2]}}$$

เมื่อ	r_{xy}	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	N	แทน	จำนวนกลุ่มประชากร
	ΣX	แทน	ผลรวมของข้อมูลที่ได้จากชุด X
	ΣY	แทน	ผลรวมของข้อมูลที่ได้จากชุด Y
	ΣX^2	แทน	ผลรวมกำลังสองของข้อมูลชุด X
	ΣY^2	แทน	ผลรวมกำลังสองของข้อมูลชุด Y
	ΣXY	แทน	ผลรวมทั้งหมดของข้อมูลที่ได้จากชุด X และ Y คู่กันแต่ละคู่

4.2 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) (บุญชม ศรีสะอาด, 2547: 143)

$$Y' = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_kx_k$$

เมื่อ	Y'	แทน	คะแนนพยากรณ์ของตัวเกณฑ์ (ตัวแปรตาม)
	a	แทน	ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ
	b_1, b_2, b_k	แทน	น้ำหนักคะแนนหรือสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ตัวที่ 1 ถึง ตัวที่ k ตามลำดับ
	x_1, x_2, x_3	แทน	คะแนนของตัวพยากรณ์ (ตัวแปรต้น) ตัวที่ 1 ถึง ตัวที่ k
	k	แทน	จำนวนตัวพยากรณ์ (ตัวแปรต้น)
	k	แทน	จำนวนตัวพยากรณ์ (ตัวแปรอิสระ)

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเริ่มจากการกำหนดคสัญลักษณ์และตัวแปรที่ใช้ศึกษาดังนี้

N	หมายถึง	จำนวนกลุ่มประชากร
μ	หมายถึง	คะแนนเฉลี่ย
σ	หมายถึง	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
X1	หมายถึง	ขั้นเตรียมการ
X2	หมายถึง	ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ
X3	หมายถึง	ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา
X4	หมายถึง	ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด
X5	หมายถึง	ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง
X6	หมายถึง	ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ
X tot	หมายถึง	กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ
Y1	หมายถึง	ด้านกาย (ภายนอก)
Y2	หมายถึง	ด้านศีล (สังคม)
Y3	หมายถึง	ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)
Y4	หมายถึง	ด้านปัญญา
Y tot	หมายถึง	คุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ
r	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
R^2	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (ค่าอำนาจพยากรณ์)
Adjusted R^2	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยที่เปลี่ยนจากเดิมเมื่อเพิ่มตัวแปรอิสระทีละตัว
Std.Error	หมายถึง	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของสมการถดถอย
b	หมายถึง	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระในรูปคะแนนดิบ

β (Beta)	หมายถึง	ค่ามาตรฐานสัมประสิทธิ์การถดถอย
t	หมายถึง	ค่าสถิติที่ใช้กรณีข้อมูลมีการแจกแจงแบบที (t-Distribution)
F	หมายถึง	ค่าสถิติที่ใช้กรณีข้อมูลมีการแจกแจงแบบเอฟ (F-Distribution)
SS.	หมายถึง	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS.	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean Square)
df.	หมายถึง	ขั้นของความเป็นอิสระ (Degrees of Freedom)
R Square	หมายถึง	ค่าประสิทธิภาพในการทำนาย
\hat{Y}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยประสิทธิผลคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธที่ได้รับจากสมการถดถอยในรูปคะแนนดิบ
Z \hat{Y}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ยประสิทธิผลคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธที่ได้รับจากสมการถดถอยในรูปคะแนนมาตรฐาน
**Sig	หมายถึง	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
Sig	หมายถึง	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยยึดกรอบแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธและตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธ ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มประชากรซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถามจากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถิปุทธ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรม จำนวน 279 ชุด มาดำเนินการวิเคราะห์แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยใช้การคำนวณหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

4.2 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 1 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ใช้การหาค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อทดสอบสมมติฐาน

4.3 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 2 คุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีระดับคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก ใช้การหาค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อทดสอบสมมติฐาน

4.4 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 3 กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ มีความสัมพันธ์กันกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก วิเคราะห์โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient) โดยการนำกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ทั้ง 6 ขั้นตอน เข้าสมการเพื่อทำการทดสอบพร้อมกัน โดยกำหนดระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เพื่อทดสอบสมมติฐาน

4.5 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 4 กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก วิเคราะห์โดยหาค่าการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) โดยกำหนดค่าระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธเข้าสมการ เพื่อทดสอบสมมติฐาน

4.1 วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน โรงเรียนวิถิพุทธ ในเขตอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ศึกษาเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ ประสบการณ์ในการสอน (ยกเว้นผู้ปกครองและผู้แทนชุมชน) ดังปรากฏในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
1.1 ชาย	105	37.63
1.2 หญิง	174	62.37
รวม	279	100.00
2. สถานภาพ		
2.1 ผู้บริหารสถานศึกษา	9	3.23
2.2 ครูผู้รับผิดชอบโครงการ	9	3.23

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2.3 ครูผู้สอน	118	42.29
2.4 ผู้ปกครอง	122	43.73
2.5 ผู้แทนชุมชน	15	5.38
2.6 พระผู้สอนศีลธรรม	6	2.15
รวม	279	100.00
3.อายุ		
3.1 20-30 ปี	23	8.24
3.2 31-40 ปี	73	26.16
3.3 41-50 ปี	96	34.41
3.4 51-60 ปี	87	31.18
รวม	279	100.00
4. ระดับการศึกษา		
4.1 ต่ำกว่าปริญญาตรี	101	36.20
4.2 ปริญญาตรี	160	57.35
4.3 ปริญญาโท	18	6.45
รวม	279	100.00
5. ประสบการณ์ในการสอน		
5.1 ไม่มีประสบการณ์การสอน	136	48.75
5.2 น้อยกว่า 3 ปี	6	2.15
5.3 3-5 ปี	22	4.66
5.4 6-10 ปี	6	2.15
5.5 11-15 ปี	22	7.89
5.6 15 ปี ขึ้นไป	96	34.41
รวม	279	100.00

จากตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มประชากรตามข้อมูลทั่วไป จำนวนทั้งสิ้น 279 คน พบว่า

เพศ กลุ่มประชากรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 62.37 เป็นเพศชาย จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 37.63 ตามลำดับ

สถานภาพ ส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครอง จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 43.73 เป็นครูผู้สอน จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 42.29 เป็นตัวแทนชุมชน จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 5.38 เป็นผู้บริหารสถานศึกษา 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.23 เป็นครูผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.23 เป็นพระผู้สอนศีลธรรม จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.15 ตามลำดับ

อายุ ส่วนใหญ่ อายุ 41-50 ปี จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 34.41 อายุ 51-60 ปี จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 31.18 อายุ 31-40 ปี จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 26.16 อายุ 20-30 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 8.24 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 57.35 จบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 36.20 จบการศึกษาระดับปริญญาโท จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 6.45 ตามลำดับ

ประสบการณ์ด้านการสอน ส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน ไม่มีประสบการณ์ด้านการสอน จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 48.75 มีประสบการณ์ด้านการสอน 15 ปีขึ้นไป จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 34.41 มีประสบการณ์ 11-15 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 7.89 มีประสบการณ์ 3-5 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 4.66 มีประสบการณ์น้อยกว่า 3 ปี และมีประสบการณ์ 6-10 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 2.15 ตามลำดับ

4.2 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 1 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยคำนวณค่าคะแนนเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) จากกระบวนการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ แล้วแปลความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังปรากฏในตารางที่ 4.2 ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติของกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ โดยภาพรวม

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับการปฏิบัติ	อันดับ
	μ	σ		
1. ชั้นเตรียมการ	3.68	0.53	มาก	3
2. ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ	3.93	0.50	มาก	1
3. ชั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา	3.93	0.50	มาก	1
4. ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด	3.65	0.53	มาก	4
5. ชั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง	3.36	0.66	ปานกลาง	5
6. ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ	3.75	0.60	มาก	2
รวม	3.72	0.45	มาก	-

จากตารางที่ 4.2 พบว่า กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน โดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.72, \sigma=0.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ขั้นตอนส่วนใหญ่ปรากฏในระดับมาก เช่นเดียวกัน โดยประเด็นชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบและชั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($\mu=3.93, \sigma=0.50$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ($\mu=3.75, \sigma=0.60$) ส่วนประเด็นชั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ($\mu=3.36, \sigma=0.66$) มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีค่าการปฏิบัติน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ ชั้นเตรียมการ

กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ	จำนวน N = 279		ระดับการปฏิบัติ	อันดับ
	μ	σ		
1. โรงเรียนมีการเตรียมพร้อมด้านสถานที่และ ผู้สอนตามแนวโรงเรียนวิถิปุทธ	3.96	0.63	มาก	1
2. โรงเรียนประชาสัมพันธ์ให้บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนทราบในความเป็น โรงเรียน วิถิปุทธ	3.39	0.99	ปานกลาง	5
3. โรงเรียนมีคณะกรรมการดำเนินงาน/ คณะกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ	3.62	0.64	มาก	4
4. โรงเรียนมีสื่อหรือเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาสำหรับครูและนักเรียน	3.65	0.84	มาก	3
5. โรงเรียนจัดหาหรือสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนาสำหรับครูและนักเรียน	3.82	0.70	มาก	2
รวม	3.68	0.53	มาก	-

จากตารางที่ 4.3 พบว่า กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิปุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ชั้นเตรียมการ ส่วนใหญ่โรงเรียนมีการเตรียมพร้อมด้านสถานที่และผู้สอนตามแนวโรงเรียนวิถิปุทธ ($\mu=3.96, \sigma=0.63$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนจัดหาหรือสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสำหรับครูและนักเรียน ($\mu=3.82, \sigma=0.70$) ส่วน โรงเรียนประชาสัมพันธ์ให้บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนทราบในความเป็น โรงเรียนวิถิปุทธ ($\mu=3.39, \sigma=0.99$) มีระดับการปฏิบัติปานกลางและมีค่าการปฏิบัติต่ำที่สุด

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับ การปฏิบัติ	อันดับ
	μ	σ		
1. โรงเรียนมีกิจกรรมวิถีชีวิตที่แสดงความเป็น โรงเรียนวิถีพุทธ	3.80	0.68	มาก	5
2. โรงเรียนจัดการเรียนการสอนที่ผสมผสาน พุทธธรรมในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ	3.89	0.80	มาก	3
3. โรงเรียนกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้และ ปฏิบัติตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ	3.82	0.65	มาก	4
4. โรงเรียนมีโต๊ะหมู่บูชาในห้องประชุมมีหิ้งพระ ในห้องเรียนห้องเรียนสะอาด เป็นระเบียบ เหมาะสมต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน และการปฏิบัติของนักเรียน	3.93	0.77	มาก	2
5. โรงเรียนมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนอยาก ทำความดี เช่น การสวดมนต์ การทำสมาธิ โดยจัด เวลาที่เหมาะสม รวมทั้งการกล่าวประกาศยกย่อง ผู้ทำความดีเป็นประจำ	4.25	0.65	มาก	1
รวม	3.93	0.50	มาก	-

จากตารางที่ 4.4 พบว่ากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ส่วนใหญ่โรงเรียนมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนอยากทำความดี เช่น การสวดมนต์ การทำสมาธิโดยจัดเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งการกล่าวประกาศยกย่องผู้ทำความดีเป็นประจำ ($\mu=4.25, \sigma=0.65$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนมีโต๊ะหมู่บูชาในห้องประชุม มีหิ้งพระในห้องเรียนห้องเรียนสะอาด เป็นระเบียบ เหมาะสมต่อกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนและการปฏิบัติของนักเรียน ($\mu=3.93, \sigma=0.77$) ส่วนโรงเรียนมีกิจกรรมวิถีชีวิตที่แสดงความ

เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ($\mu=3.80, \sigma=0.68$) มีค่าการปฏิบัติน้อยที่สุดในขั้นตอนการจัดสภาพและองค์ประกอบ

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับการปฏิบัติ	อันดับ
	μ	σ		
1. ครูร่วมกับนักเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำพุทธธรรมมาเป็นแนวในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา	3.91	0.68	มาก	3
2. โรงเรียนได้จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาในกิจกรรมวิถีชีวิตในโรงเรียน	3.75	0.75	มาก	4
3. โรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์หรือเชษฐาจารย์ที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้แก่นักเรียน	4.20	0.78	มาก	1
4. โรงเรียนมีกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ที่เตือนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยเหมาะสมกับวัยของนักเรียน	4.18	0.71	มาก	2
5. โรงเรียนจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมเสียดตามสาย จดหมายข่าว การจัดนิทรรศการ	3.62	0.80	มาก	5
รวม	3.65	0.53	มาก	-

จากตารางที่ 4.5 พบว่ากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ส่วนใหญ่ โรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์หรือเชษฐาจารย์ที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้แก่นักเรียน ($\mu=4.20, \sigma=0.78$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมา

คือ โรงเรียนมีกิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ที่เดือนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยเหมาะสมกับวัยของนักเรียน ($\mu=4.18, \sigma=0.71$) ส่วนโรงเรียนจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมเสียงตามสาย จดหมายข่าว การจัดนิทรรศการ ($\mu=3.62, \sigma=0.80$) มีค่าการปฏิบัติที่น้อยที่สุดในขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับการปฏิบัติ	อันดับ
	μ	σ		
1. โรงเรียนได้ประชุมชี้แจงให้นักเรียน ผู้ปกครองได้ทราบถึงการดูแลสนับสนุนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ	3.67	0.73	มาก	4
2. โรงเรียนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนววิถิพุทธ	3.82	0.72	มาก	1
3. โรงเรียนจัดเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้ครู และนักเรียนดำเนินกิจกรรมตามแนววิถิพุทธ	3.70	0.63	มาก	3
4. โรงเรียนได้จัดสถานที่/ห้องเรียน/วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาอย่างพอเพียง	3.81	0.79	มาก	2
5. โรงเรียนมีคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ	3.27	0.80	ปานกลาง	5
รวม	3.65	0.53	มาก	-

จากตารางที่ 4.6 พบว่ากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ส่วนใหญ่โรงเรียนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริม

คุณธรรมจริยธรรมตามแนววิถีพุทธ ($\mu=3.82, \sigma=0.72$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนได้จัดสถานที่ ห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา อย่างพอเพียง ($\mu=3.81, \sigma=0.79$) ส่วนโรงเรียนมีคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ($\mu=3.81, \sigma=0.79$) มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและมีค่าการปฏิบัติที่น้อยที่สุดในชั้นดูแล สนับสนุนใกล้ชิด

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ ชั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับ การปฏิบัติ	อันดับ
	μ	σ		
1. โรงเรียนมีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อทราบ ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของการดำเนินงาน ตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธภาคเรียนละ 1 ครั้ง	3.24	0.99	ปานกลาง	4
2. โรงเรียนมีการจัดประชุมนักเรียนเพื่อทราบ ปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของการดำเนินงาน ตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธภาคเรียนละ 1 ครั้ง	3.54	0.79	มาก	2
3. โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมใน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นความเป็นวิถีพุทธ	3.71	0.79	มาก	1
4. โรงเรียนจัดทำวารสารหรือเอกสารเพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตาม โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	3.00	1.04	ปานกลาง	5
5. โรงเรียนมีการนำเอาข้อปรับปรุงหรือชี้แนะของ ครู นักเรียนและผู้ปกครองมาพัฒนางาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	3.34	0.85	ปานกลาง	3
รวม	3.36	0.66	ปานกลาง	-

จากตารางที่ 4.7 พบว่ากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ส่วนใหญ่โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนที่เน้นความเป็นวิถีพุทธ ($\mu=3.71, \sigma=0.79$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนมีการจัดประชุมนักเรียนเพื่อทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาของการดำเนินงาน ตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธภาคเรียนละ 1 ครั้ง ส่วนโรงเรียนจัดทำวารสารหรือเอกสารเพื่อเผยแพร่ และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ($\mu=3.00, \sigma=1.04$) มีระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลางและมีค่าการปฏิบัติต่ำที่สุดในชั้นคุณเสนาชั้นอนุบาล

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับการปฏิบัติ	อันดับ
	μ	σ		
1. โรงเรียนได้รับมอบหมายให้ครูเป็นผู้รับผิดชอบโครงการประเมินผลไว้อย่างชัดเจน	3.94	0.70	มาก	2
2. โรงเรียนมีการสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมวิถีชีวิต	3.55	0.81	มาก	4
3. โรงเรียนได้จัดให้นักเรียนจดบันทึกการกระทำความดีของตนเอง	3.89	0.78	มาก	3
4. โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	3.96	0.83	มาก	1
5. โรงเรียนมีการแจ้งผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้ปกครอง ครู นักเรียน หรือผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ เช่น สมุดบันทึกความดี / เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์	3.46	1.04	ปานกลาง	5
รวม	3.75	0.60	มาก	-

จากตารางที่ 4.8 พบว่ากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ส่วนใหญ่โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ($\mu=3.96, \sigma=0.83$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ โรงเรียนได้รับมอบหมายให้ครูเป็นผู้รับผิดชอบโครงการประเมินผลไว้อย่างชัดเจน ($\mu=3.94, \sigma=0.70$) ส่วนโรงเรียนมีการแจ้งผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้ปกครอง ครู นักเรียน หรือผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ เช่น สมุดบันทึกความดี/เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ($\mu=3.46, \sigma=1.04$) มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและมีค่าการปฏิบัติน้อยที่สุดในชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

4.3 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 2 คุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีระดับคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนวณค่าคะแนนเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) จากระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ แล้วแปลความหมายค่าคะแนนเฉลี่ย โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังปรากฏในตารางที่ 4.9 ดังนี้

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวม

คุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับ คุณลักษณะ	อันดับ
	μ	σ		
1. ด้านกาย (ภายนอก)	3.75	0.50	มาก	3
2. ด้านศีล (สังคม)	3.79	0.58	มาก	2
3. ด้านจิต (จิตใจ/พฤติกรรม)	3.81	0.53	มาก	1
4. ด้านปัญญา	3.69	0.55	มาก	4
รวม	3.76	0.47	มาก	-

จากตารางที่ 4.9 พบว่าคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบ

โครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน โดยภาพรวมพบว่า มีระดับคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.76, \sigma=0.47$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านปรากฏระดับคุณลักษณะ ในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยประเด็นด้านจิต (จิตใจ/พฤติกรรม) ($\mu=3.81, \sigma=0.53$) มีระดับคุณลักษณะมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านศีล (สังคม) ($\mu=3.79, \sigma=0.58$) ด้านกาย (กายภาพ) ($\mu=3.75, \sigma=0.50$) ส่วนประเด็นด้านปัญญา ($\mu=3.69, \sigma=0.55$) มีค่าคุณลักษณะน้อยที่สุด

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านกาย (กายภาพ)

คุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับคุณลักษณะ	อันดับ
	μ	σ		
1. นักเรียนมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมี กิจกรรมยามว่างที่รื่นรมย์น่ารัก	3.72	0.73	มาก	3
2. นักเรียนรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มี ประโยชน์และในปริมาณที่เหมาะสม	3.64	0.74	มาก	4
3. นักเรียนใช้วัสดุ/อุปกรณ์/เทคโนโลยีและ ทรัพยากรต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด	3.52	0.68	มาก	5
4. นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสมกับ โอกาสหรือกิจกรรม	3.98	0.67	มาก	1
5. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ สิ่งแวดล้อมตามโอกาส	3.92	0.75	มาก	2
รวม	3.75	0.50	มาก	-

จากตารางที่ 4.10 พบว่า คุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านกาย (กายภาพ) ส่วนใหญ่ นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสมกับโอกาสหรือกิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธ ($\mu=3.98, \sigma=0.67$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สิ่งแวดล้อมตามโอกาส ($\mu=3.92, \sigma=0.75$) ส่วนนักเรียนใช้วัสดุ/อุปกรณ์/เทคโนโลยีและ

ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประโยชน์คุ้มค่าและประหยัด ($\mu=3.52, \sigma=0.68$) มีค่าคุณลักษณะน้อยที่สุดในด้านกาย (กายภาพ)

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ ด้านศีล (สังคม)

คุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับคุณลักษณะ	อันดับ
	μ	σ		
1. นักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกคน สามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางกายและวาจา	3.61	0.75	มาก	7
2. นักเรียนเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อน เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น	3.72	0.80	มาก	6
3. นักเรียนปฏิบัติตามข้อตกลง กฎ กติกาและระเบียบของโรงเรียน	3.80	0.81	มาก	4
4. นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและงานที่ได้รับมอบหมาย	3.76	0.84	มาก	5
5. นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต	3.87	0.82	มาก	2
6. นักเรียนทำงานหรือกิจวัตรประจำวันโดยยึดหลักทำแต่ความดี ไม่ทำชั่วและทำจิตใจให้ผ่องใส	3.80	0.75	มาก	4
7. นักเรียนรักการทำงานและมีเจตนาที่ดีต่ออาชีพสุจริต	3.92	0.75	มาก	1
8. นักเรียนมาโรงเรียน รับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียนและเลิกเรียนตรงตามเวลาที่กำหนด ไม่ไปเที่ยวเตร่ โดยไร้ประโยชน์	3.83	0.74	มาก	3
รวม	3.79	0.58	มาก	-

จากตารางที่ 4.11 พบว่า คุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านศีล (สังคม) ส่วนใหญ่คุณลักษณะนักเรียนรักการทำงานและมีเจตนาที่ดีต่ออาชีพสุจริต ($\mu=3.92, \sigma=0.75$)

มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต ($\mu=3.87, \sigma=0.82$) ส่วนนักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกคน สามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางกายและวาจา ($\mu=3.61, \sigma=0.75$) มีค่าคุณลักษณะน้อยที่สุดในด้านศีล (สังคม)

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านจิต (จิตใจ/พฤติกรรม)

คุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับคุณลักษณะ	อันดับ
	μ	σ		
1. นักเรียนมีคตินิยมอยู่ในใจในด้านทริโศตปยะ มีความสะอาดและกลัวบาปและเป็นผู้ที่อยู่ในโอวาทของพ่อแม่และครูอาจารย์	3.76	0.81	มาก	4
2. นักเรียนรู้จักคุณและตอบแทนคุณของครูและอาจารย์	3.76	0.67	มาก	4
3. นักเรียนไม่มีพฤติกรรมรุนแรงทั้งต่อคน สัตว์และสิ่งของ	3.73	0.77	มาก	6
4. นักเรียนมีอัธยาศัยดี พุคดี ทำดี ต่อทุกคนอย่างจริงจัง	3.74	0.73	มาก	5
5. นักเรียนมีสติและสมาธิในการเรียน การทำงาน และกิจกรรมต่าง ๆ	3.65	0.84	มาก	7
6. นักเรียนมีความมุ่งมั่นและอดทนทำงานจนสำเร็จ	3.74	0.97	มาก	5
7. นักเรียนเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจโดยไม่หวังผลตอบแทน	3.82	0.75	มาก	3
8. นักเรียนมีความร่าเริงแจ่มใส	4.15	0.77	มาก	1
9. นักเรียนสามารถปรับตัวและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น	3.94	0.64	มาก	2
รวม	3.81	0.53	มาก	-

จากตารางที่ 4.12 พบว่า คุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบ

โครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านจิต (จิตใจ/พฤติกรรม) ส่วนใหญ่นักเรียนมีความร่าเริงแจ่มใส ($\mu=4.15, \sigma=0.77$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนสามารถปรับตัวและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น ($\mu=3.94, \sigma=0.64$) ส่วนนักเรียนมีสติ มีสมาธิในการเรียน การทำงานและทำกิจกรรมต่าง ๆ ($\mu=3.65, \sigma=0.84$) มีค่าคุณลักษณะน้อยที่สุดในด้านจิต (จิตใจ/พฤติกรรม)

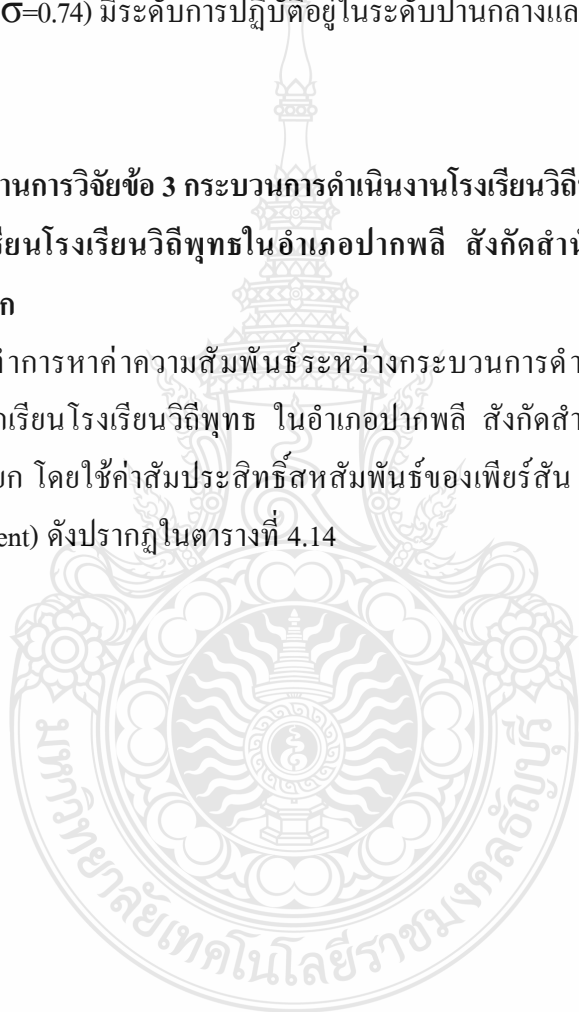
ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านปัญญา

คุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ	จำนวน N = 279		ระดับ คุณลักษณะ	อันดับ
	μ	σ		
1. นักเรียนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	3.70	0.81	มาก	4
2. นักเรียนรู้และเข้าใจเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์	3.86	0.73	มาก	2
3. นักเรียนมีความเชื่อในเรื่องผลของการทำดี - ทำชั่ว	4.01	0.74	มาก	1
4. นักเรียนมีความสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาและมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จโดยยึดหลักอิทธิบาท 4	3.72	0.73	มาก	3
5. นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ	3.63	0.86	มาก	5
6. นักเรียนสามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนางานได้อย่างสร้างสรรค์เป็นรูปธรรม	3.44	0.74	ปานกลาง	7
7. นักเรียนมีทักษะในการแก้ไขปัญหาชีวิตและการทำงานด้วยสติและปัญญา	3.54	0.89	มาก	6
8. นักเรียนมีความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย	3.70	0.84	มาก	4
รวม	3.69	0.55	มาก	-

จากตารางที่ 4.13 พบว่า คุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน พระผู้สอนศีลธรรม ผู้ปกครองและตัวแทนชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านปัญญา ส่วนใหญ่ นักเรียนมีความเชื่อในเรื่องผลของการทำดี-ทำชั่ว ($\mu=4.01, \sigma=0.74$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนรู้และเข้าใจเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ($\mu=3.86, \sigma=0.73$) ส่วนนักเรียนสามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนางานได้อย่างสร้างสรรค์เป็นรูปธรรม ($\mu=3.44, \sigma=0.74$) มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและมีค่าคุณลักษณะน้อยที่สุดในด้านปัญญา

4.4 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 3 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

ผู้วิจัยได้ทำการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlations Coefficient) ดังปรากฏในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

ตัวแปร	ด้านกาย	ด้านสติ	ด้านจิต (จิตใจ/ พฤติกรรม)	ด้านปัญญา	คุณลักษณะ ของ นักเรียน
	(กายภาพ) Y1	(สังคม) Y2	Y3	Y4	Y tot
ขั้นเตรียมการ X1	.509**	.426**	.382**	.412**	.495**
ขั้นดำเนินการจัดสภาพและ องค์ประกอบ X2	.543**	.492**	.392**	.403**	.525**
ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขา X3	.520**	.520**	.467**	.487**	.572**
ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด X4	.432**	.459**	.443**	.494**	.526**
ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง X5	.365**	.348**	.425**	.491**	.468**
ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการ ดำเนินการ X6	.445**	.464**	.478**	.465**	.532**
กระบวนการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ Xtot	.564**	.543**	.525**	.560**	.629**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.14 เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม พบว่ากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 โดยขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา (X3) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธมากที่สุด ($r=0.572$) รองลงมาคือขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ (X6)($r=0.532$)

ส่วนตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันต่ำสุด คือ กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง (X5)($r=0.468$)

ตารางที่ 4.15 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสรุป

กระบวนการดำเนินงาน	คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ		
	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทางความสัมพันธ์
ขั้นเตรียมการ X1	.495**	ปานกลาง	ทางบวก
ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ X2	.525**	ปานกลาง	ทางบวก
ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา X3	.572**	ปานกลาง	ทางบวก
ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด X4	.526**	ปานกลาง	ทางบวก
ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง X5	.468**	ปานกลาง	ทางบวก
ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ X6	.532**	ปานกลาง	ทางบวก
รวม	.629**	ปานกลาง	ทางบวก

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.15 พบว่า กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน และพระผู้สอนศีลธรรม โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันระดับปานกลาง ในทิศทางเดียวกัน ($r=0.646$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.468 ถึง 0.572 เมื่อพิจารณาในแต่ละขั้นของกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านที่มีความสัมพันธ์กันสูงที่สุดคือ กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($X3$) ($r=0.572$) รองลงมาคือ กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ($X6$) ($r=0.532$) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ($X4$) ($r=0.526$) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ($X2$) ($r=0.525$) ขั้นเตรียมการ ($X1$) ($r=0.495$) และขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ($X5$) ($r=0.468$) ตามลำดับ

4.5 วิเคราะห์สมมติฐานการวิจัยข้อ 4 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) วิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก โดยภาพรวม (Y_{tot}) พิจารณาตามตัวแปรที่เข้าสมการตามลำดับความสำคัญ ดังปรากฏในตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณของกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก โดยภาพรวม (Y_{tot})

แหล่งความแปรปรวน	df	Sum of Squares	Mean Squares	F	sig
Regression	3	24.977	8.326	61.001	.000**
Residual	275	37.534	.136		
Total	278	62.511			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (multiple R)	.632
ประสิทธิภาพในการทำนาย (R Squares)	.400
ประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R Squares)	.393
ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard error)	.369

ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ

ตัวแปรพยากรณ์	Unstandardized		Standardized	t	Sig
	Coefficients		Coefficients		
	β	Std.Error	Beta		
ค่าคงที่ (Constant)	1.324	.184		7.206	.000
ขั้นตอนการพัฒนาระบบโทรศึกษา X3	.287	.062	.305	4.612	.000
ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ X6	.181	.049	.229	3.664	.000
ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด X4	.173	.057	.196	3.045	.003

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.16 พบว่า ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ คือ ขั้นตอนการพัฒนาระบบโทรศึกษา (X3) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ (X6) ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด (X4) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ .632 ประสิทธิภาพในการทำนาย (R^2) เท่ากับ .400 นั่นคือ ขั้นตอนการพัฒนาระบบโทรศึกษา (X3) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ (X6) ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด (X4) ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก คิดเป็นร้อยละ 40.00 ค่าประสิทธิภาพในการทำนายที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .393 ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการทำนาย (Standard error) เท่ากับ .369 ในลักษณะนี้แสดงว่า ขั้นตอนการพัฒนาระบบโทรศึกษา (X3) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ (X6) ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด (X4) ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการวิเคราะห์การถดถอยได้ดังนี้

สมการในรูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 1.324 + 0.287 (X3) + 0.181 (X6) + 0.173 (X4)$$

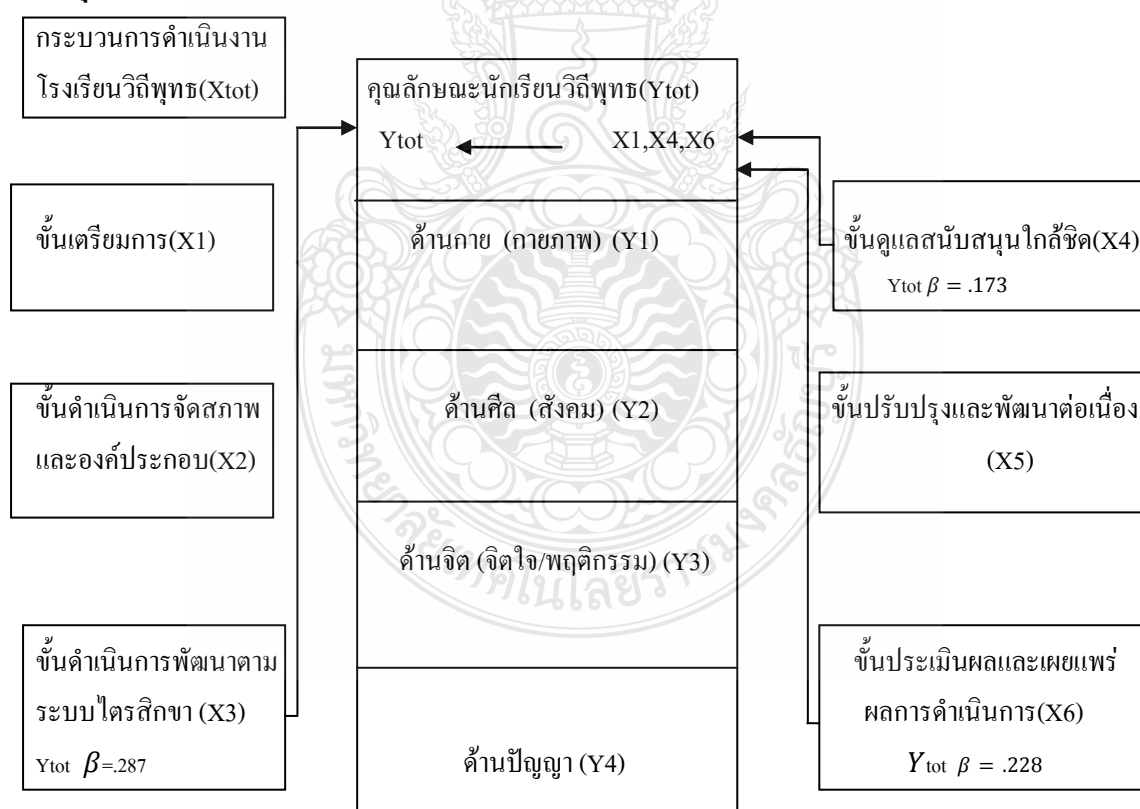
สมการในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z\hat{Y} = 0.305 (X3) + 0.229 (X6) + 0.196 (X4)$$

จากสมการความถดถอยเชิงพหุคูณข้างต้น สามารถแปลความหมายได้ดังนี้

1. ถ้าตัวแปรขึ้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา มีหน่วยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครนายก เพิ่มขึ้น 0.287 หน่วย โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ มีค่าคงที่
2. ถ้าตัวแปรขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ มีหน่วยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครนายก เพิ่มขึ้น 0.181 หน่วย โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ มีค่าคงที่
3. ถ้าตัวแปรขึ้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด มีหน่วยเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครนายก เพิ่มขึ้น 0.173 หน่วย โดยให้ตัวแปรอื่น ๆ มีค่าคงที่

ภาพสรุป กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครนายก

ภาพที่ 4.1 ภาพสรุปกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาานครนายก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา พอสรุปได้ดังนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
2. ศึกษาระดับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก
4. ศึกษากระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก

5.2 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 9 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 9 คน ครูผู้สอน จำนวน 118 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 122 คน ตัวแทนชุมชน จำนวน 15 คน และพระผู้สอนศีลธรรม จำนวน 6 รูป ในโรงเรียนวิถีพุทธอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ประจำปีการศึกษา 2554 รวมทั้งหมด 279 คน

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามแบบสำรวจรายการ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด รวม 30 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับคุณลักษณะนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด รวม 30 ข้อ

ในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบแล้วจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นผู้วิจัยจึงนำแบบสอบถามกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรม ที่โรงเรียนบ้านคลองอุดม จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีลักษณะเดียวกับกลุ่มประชากรแต่ไม่ใช่กลุ่มประชากร จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบัค (Cronbach) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามตอนที่ 2 เท่ากับ 0.937 และตอนที่ 3 เท่ากับ 0.942 รวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.962 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ จึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เดินทางเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 9 โรงเรียน ใช้แบบสอบถาม จำนวน 279 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์คืนมาจำนวน 279 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยใช้สถิติเชิงปริมาณ แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มประชากร ได้แก่ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน โดยใช้คำนวณหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
2. การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ของกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธและคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ
3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's product moment correlation coefficient)
4. การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้เรียนโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise)

5.6 สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏผล โดยสรุป ดังนี้

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัยเป็นหญิง ร้อยละ 62.37 เพศชาย ร้อยละ 37.63 สถานภาพส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครอง ร้อยละ 43.73 รองลงมาคือ ครูผู้สอน ร้อยละ 42.29 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 34.41 รองลงมาคืออายุ 51-60 ปี ร้อยละ 31.18 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 57.35 รองลงมาคือต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ร้อยละ 36.20 ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์ด้านการสอน ร้อยละ 48.75 รองลงมา มีประสบการณ์ในการสอน 15 ปีขึ้นไป ร้อยละ 34.41
2. ระดับการปฏิบัติกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรม พบว่า โดยรวมมีการปฏิบัติระดับมาก ($\mu=3.72, \sigma=0.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าขั้นตอนส่วนใหญ่ปรากฏในระดับมากเช่นเดียวกัน โดยประเด็นขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบและขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ($\mu=3.93, \sigma=0.50$) มีระดับการปฏิบัติมากที่สุด รองลงมาคือ ขั้นประเมินผลและ

เผยแพร่ผลการดำเนินการ ($\mu=3.75, \sigma=0.60$) ส่วนประเด็น ปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ($\mu=3.36, \sigma=0.66$) มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า

2.1 ชั้นเตรียมการ ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ โรงเรียนมีการเตรียมพร้อมด้านสถานที่ และผู้สอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิบัติระดับมาก และข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ โรงเรียนประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนทราบในความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิบัติระดับปานกลาง

2.2 ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ โรงเรียนมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนอยากทำความดี เช่น การสวดมนต์ การทำสมาธิ โดยจัดเวลาที่เหมาะสม รวมทั้งการกล่าวประกาศยกย่องผู้ทำความดีเป็นประจำและข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ โรงเรียนมีกิจกรรมวิถีชีวิตที่แสดงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

2.3 ชั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ โรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์หรือเชษฐวิทายากรที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ความรู้แก่นักเรียนและข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ โรงเรียนจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมเสียงตามสาย จดหมายข่าว การจัดนิทรรศการ

2.4 ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ โรงเรียนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนววิถีพุทธและข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ส่วนโรงเรียนมีคณะกรรมการติดตามการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิบัติระดับปานกลาง

2.5 ชั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นความเป็นวิถีพุทธและข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ โรงเรียนจัดทำวารสารหรือเอกสารเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ปฏิบัติระดับปานกลาง

2.6 ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ โรงเรียนมีการแจ้งผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้ปกครอง ครู นักเรียน หรือผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ เช่น สมุดบันทึกความดี เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์

3. ระดับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน

ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรม พบว่า โดยภาพรวมมีระดับคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.76, \sigma=0.47$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ($\mu=3.81, \sigma=0.53$) ด้านศีล (สังคัม) ($\mu=3.79, \sigma=0.58$) ด้านกาย (กายภาพ) ($\mu=3.75, \sigma=0.50$) ด้านปัญญา ($\mu=3.69, \sigma=0.55$) มีระดับการปฏิบัติ อยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า

3.1 ด้านกาย (กายภาพ) ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย เหมาะสมกับโอกาสหรือกิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธและข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ ส่วนนักเรียนใช้ วัสดุ/อุปกรณ์/เทคโนโลยีและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพคุ้มค่าและประหยัด ปฏิบัติระดับมาก

3.2 ด้านศีล (สังคัม) ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ นักเรียนรักการทำงานและมีเจตนาที่ดี ต่ออาชีพสุจริต และข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ นักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกคน สามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางกายและวาจา ปฏิบัติระดับมาก

3.3 ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ นักเรียนมีความร่าเริงแจ่มใส และข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ นักเรียนมีสติ มีสมาธิในการเรียน การทำงานและทำกิจกรรมต่าง ๆ ปฏิบัติระดับมาก

3.4 ด้านปัญญา ข้อที่มีการปฏิบัติมากที่สุด คือ นักเรียนมีความเชื่อในเรื่องผลของการทำดี-ทำชั่วและข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุด คือ นักเรียนสามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและพัฒนา งานได้อย่างสร้างสรรค์เป็นรูปธรรม ปฏิบัติระดับปานกลาง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธในภาพรวมทั้ง 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผล การดำเนินการกับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคัม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ด้านปัญญา (ปัญญา) ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรม โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลางและมีทิศทางเดียวกัน ที่ระดับ $r=0.629$ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 โดยกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา (X3) ($r=0.572$) รองลงมาคือ กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผล การดำเนินการ (X6) ($r=0.532$) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด (X4) ($r=0.526$) ขั้นตอนการจัดสภาพ และองค์ประกอบ (X2) ($r=0.525$) ขั้นเตรียมการ (X1) ($r=0.495$) และขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง (X5) ($r=0.468$) ตามลำดับ

5. กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมทั้ง 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ เมื่อได้ดำเนินการตรวจสอบความเป็นอิสระต่อกันระหว่างตัวแปรที่เป็นกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงนำตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัว มาวิเคราะห์ ความแปรปรวนและวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบขั้นตอน (Stepwise) ผลวิเคราะห์พบว่า กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา (X3) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ (X6) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด (X4) ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ .632 ประสิทธิภาพในการทำนาย (R^2) เท่ากับ .400 นั่นคือ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา (X3) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ (X6) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด (X4) ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ด้านปัญญา (ปัญญา) คิดเป็นร้อยละ 40.00

5.7 การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษากระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายตามจุดประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธของโรงเรียนวิถีพุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก พบว่า โดยรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่เป็น เช่นนี้เนื่องจาก ก่อนสถานศึกษาจะเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธนั้น กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้สถานศึกษาจะต้องมีการประเมินสภาพโรงเรียนก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการและโรงเรียนวิถีพุทธเป็นโรงเรียนในระบบปกติทั่วไปที่เน้นนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวม ดังนั้นผู้บริหารและบุคลากรครูตลอดจนผู้เกี่ยวข้องจึงมีความตระหนักในการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าว เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

เป็นสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการด้วยความสมัครใจ สถานศึกษานั้นจะต้องมีการประเมินสภาพความพร้อมในการจัดสภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ของสถานศึกษาเป็นอันดับแรกว่ามีความเพียงพอและเหมาะสมต่อการดำเนินงานโครงการดังกล่าวหรือไม่ นอกจากนี้สถานศึกษาแต่ละแห่งได้มีการจัดทำโครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่ให้นักเรียนได้สัมผัสกับพระพุทธศาสนาในทุกสถานที่ ทุกเวลา เพื่อให้พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับวิถีชีวิตและมีการบริหารงานโครงการอย่างเข้มแข็ง เช่น มีการจัดสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปให้นักเรียนได้ทำความเคารพและพบเห็นได้ตลอดเวลา จัดทำป้ายคติธรรม คำขวัญ หรือคุณธรรม ติดทั่วบริเวณโรงเรียนและมุ่งเน้นที่ความสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้เคียงธรรมชาติเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน อีกทั้งโรงเรียนวิถีพุทธเห็นคุณค่าแท้ของการนำหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถานศึกษา สังคม ประเทศชาติ เนื่องจากพุทธธรรมเป็นคุณค่าแท้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรผู้เกี่ยวข้อง ครูผู้รับผิดชอบโครงการซึ่งเปรียบเสมือนศูนย์กลางของการดำเนินงาน จึงมีความตระหนักและมั่นใจในการปฏิบัติตามกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมและมีความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเป็นไปได้โดยสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการหาที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธ ซึ่งอาจเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและมีความรู้ชัดในพุทธธรรม (ณัฐธิดา ลิ้มเจริญ, 2549: 75) ผลการศึกษาวิจัยได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ นางลักขณ์ ยุทธสุทธิพงศ์ (2547: บทคัดย่อ) ที่พบว่า สภาพการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ โดยภาพรวม สถานศึกษามีสภาพการดำเนินการในระดับมากผลการศึกษาพบว่า ด้านสภาพบรรยากาศมีการปฏิบัติมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะลักษณะสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรูปแบบการจัดสถานศึกษา คือ จัดให้มีพระพุทธรูปประจำโรงเรียน มีป้ายคติธรรมและบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนาผู้เรียน บริเวณโรงเรียนปราศจากอบายมุข สิ่งมอมเมาต่าง ๆ มีต้นไม้ร่มรื่น ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ดี มีความสวยงาม สะอาด ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งที่จะช่วยกล่อมจิตใจให้กับผู้พบเห็นมีอารมณ์แจ่มใส จิตใจสะอาด รักความร่มรื่น

กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 พบว่า ภาพรวม มีการบริหารสถานศึกษาตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งพบว่า การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ทั้งนี้เพราะโรงเรียนวิถีพุทธ มุ่งเน้นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติไทยที่มีมาแต่ครั้งบรรพกาลเป็นวิถีชีวิต มาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนเรียนรู้ เพราะพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง

สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่การดำเนินชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกัน ในสังคมจิตใจนับว่ามีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะจริยธรรมในสังคมที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน ได้อย่างสันติสุข การปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี และการเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่นักเรียนเป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาทุกระดับ ความเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน เป็นคุณสมบัติของประเทศชาติ และเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป ดังที่กระทรวงศึกษาธิการ (2546: 7) ได้กล่าวว่า วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทย ส่วนใหญ่จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ ซึ่งโรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือการนำหลักธรรมมาใช้ในระบบ การพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดการเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ โดยการนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดี พึ่งเป็น คือใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิตและการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ประทีป) ที่เป็นกัลยามิตร เอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา

ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ มีระดับปฏิบัติระดับมาก ทั้งนี้เพราะการเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนการสอนที่ดี เป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นมากขึ้น การสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับโรงเรียนวิถีพุทธช่วยทำให้นักเรียนซึมซับในสิ่งที่ได้รับ เกิดความเคยชินช่วยกล่อมเกลาจิตใจของนักเรียนหรือผู้ที่พบเห็นได้ ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา ต้องมีความเหมาะสมกับการจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ และมุ่งเน้นให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เทคโนโลยีอย่างมีประโยชน์คุ้มค่า ซึ่งการจัดสภาพบรรยากาศสถานศึกษาตามแนววิถีพุทธ กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดแนวทางไว้ คือสถานศึกษาต้องจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีลสมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียนหรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้เคียงธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบและส่งเสริมเจริญปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่าง ๆ มิให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา จากการศึกษา พบว่า มีป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา มีความหลากหลายน่าสนใจ มีการปฏิบัติน้อยกว่าข้ออื่น ๆ อาจเป็นเพราะ

ป้ายนิเทศต้องใช้นุคลากรที่มีความสามารถเกี่ยวกับการเขียนป้ายและต้องใช้งบประมาณสำหรับจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งสถานศึกษามิใช้งบประมาณจำกัดสำหรับการบริหารจัดการ จึงจัดทำตามความเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับแนวการปฏิบัติของโรงเรียนวิถิพุทธ จากการศึกษาของปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดี (2544: 153) ที่พบว่า ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดจันทบุรี คือ การขาดงบประมาณในการดำเนินงานส่งเสริมจริยธรรม งานวิจัยของ นงลักษณ์ ยุทธสุทธิพงษ์ (2547: 147) ได้พบว่า การจัดสภาพโรงเรียนวิถิพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ปีงบประมาณ 2547 มีสภาพการดำเนินงานด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต อยู่ในระดับมาก กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ มีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ คู่ พัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไปและเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่ฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนมีสติปัญญา อุบิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ จากงานวิจัยของ ฌัญญกิตต์ ศรีสันต์ (2548: 107) ที่กล่าวถึงแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในภาคตะวันออก ว่า ผู้บริหารและครูต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้ดูแลอาคารสถานที่ และการจัดสวนพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมด้านคุณธรรมจริยธรรมและจากการวิจัยของ ผกามาศย์ รัชนีภาค (2547: 109) ที่ศึกษาเรื่อง การใช้ไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย : ศึกษากรณีโรงเรียนวิถิพุทธ ในจังหวัดสมุทรปราการ ได้พบว่า กิจกรรมการฝึกอบรมตามหลักสูตรในโครงการโรงเรียนวิถิพุทธ ได้แก่ การไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา การเจริญสมาธิ จัดให้มีธรรมบรรยายจากวิทยากรที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ชาวพุทธ มีกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทางการศึกษา เพื่อนำหลักการและกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งการอบรมสัมมนาเป็นการพัฒนานุคลากร เพื่อให้มีความรู้ และมีความเข้าใจในเรื่องที่จัดการสัมมนา ซึ่งในการอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามแนววิถิพุทธ ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการของสถานศึกษาและเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษามีการประพฤติตนเป็นแบบอย่าง มีลักษณะการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 29-30) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบไตรสิกขาทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนบุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ

ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา มีระดับการปฏิบัติระดับมาก ทั้งนี้เพราะขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขานั้นเป็นกระบวนการทุกระบบในโรงเรียนวิถีพุทธทั้งระบบ การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะและรูปแบบของโรงเรียนวิถีพุทธ จัดพัฒนาผู้เรียนผ่านระบบไตรสิกขาพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาชีวิตในการกินอยู่ ดู ฟังเป็นอย่างดีมีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดี (2544: 97) ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการโรงเรียนตามแนววิถีพุทธที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ต้องนำหลักการดำเนินชีวิตวิถีพุทธสู่การเรียนรู้ ได้แก่ บูรณาการพุทธธรรมสู่การเรียนรู้และมีการปฏิบัติจริง จัดการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีหลักธรรมสำคัญสู่การเรียนการสอน ได้แก่ ปรโตโมสะ(ตามหลักกัลยาณมิตตตา) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา และปัญญาอุคิธรรม ในกระบวนการเรียนรู้ ต้องพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งกาย จิตใจ ความประพฤติและปัญญา เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบ โยนิโสมนสิการเข้าใจและค้นพบคุณค่าแห่งสรรพสิ่ง

ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด มีระดับการปฏิบัติในระดับมาก ทั้งนี้เพราะโรงเรียนมีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างการทำงานเพื่อเป็นฐานของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและมีการนำผลที่ได้มาพัฒนาโรงเรียนและนักเรียนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2547ก: 31) ว่าการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธต้องได้รับการสนับสนุนอย่างใกล้ชิดเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมโดยมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน

ส่วนขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนของครูส่วนใหญ่ใช้การบรรยายไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นความเป็นวิถีพุทธ สื่อการสอนที่ครูใช้บ่อยคือ หนังสือและรูปภาพซึ่งไม่เร้าความสนใจ ทำให้นักเรียนไม่กระตือรือร้น การวัดและประเมินผลเป็นแบบอิงเกณฑ์ โดยมีการทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียนเท่านั้น (เพ็ญลักษณ์ ภักดีเจริญ, 2546: บทคัดย่อ) และข้อที่มีการปฏิบัติน้อยที่สุดคือ โรงเรียนจัดทำวารสารหรือเอกสารเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งนี้เนื่องจากขาดงบประมาณในการจัดการและไม่มีโรงเรียนหลักที่รับผิดชอบการจัดทำเอกสาร ครูผู้รับผิดชอบโครงการส่วนใหญ่เป็นครูฝ่ายวิชาการของโรงเรียนซึ่งรับผิดชอบงานหลายอย่างรวมทั้งงานสอนทำให้ไม่จริงจังในการรับผิดชอบงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณัฐวุฒิ อรุณพานิช (2548: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ซึ่งพบว่า

สภาพการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ ด้านการจัดวิถิพุทธสู่การเรียนรู้ ด้านกิจกรรมเสนอแนะและพัฒนา ด้านการพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรของโรงเรียนและด้านเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธ ในภาพรวมพบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างให้ความร่วมมือและตระหนักถึงการพัฒนานักเรียนตามแนววิถิพุทธมากขึ้น เพราะสภาพในสังคมปัจจุบันนี้เห็นความสำคัญของด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ อันนำไปสู่ปัญหาสังคม คนขาดศีลธรรมซึ่งถ้าหากปล่อยละเลย อาจทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันไม่พึงประสงค์ นอกจากนี้ การที่ครู ผู้ปกครอง ชุมชน ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตลอดจนปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ยิ่งจะส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น รูปแบบการบริหารโครงการโรงเรียนวิถิพุทธของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการบริหารงานต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารอย่างชัดเจน สามารถปรับโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา องค์กรทางราชการและองค์กรในชุมชน ร่วมกันรับผิดชอบในการดูแลเยาวชนให้ประพฤติตนเป็นคนดีผู้บริหารสถานศึกษามีการนิเทศติดตาม ซึ่งการนิเทศเป็นกระบวนการที่ช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษา เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ทำให้ครูได้เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น รู้จักค้นหาวิธีการทำงาน วิธีการแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการทำงานของตน และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับครู อาดัม และดิกกี (Adam and Dickey, 1990) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการนิเทศการศึกษา มีจุดประสงค์เพื่อให้ครูได้ค้นหาวิธีการทำงานของตน รู้จักแยกแยะปัญหาของงาน รู้ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา ทำให้มีความเชื่อมั่นในวิชาชีพและความสามารถของตน ซึ่งอดิศักดิ์ สมิตสันต์ (2540: 235) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในโรงเรียน เป็นการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครูในโรงเรียน ในการแก้ไขปรับปรุงพัฒนา และส่งเสริมประสิทธิภาพด้านการเรียนการสอนให้ดีขึ้นและส่งผลต่อคุณภาพของ ผู้เรียน นอกจากนี้ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548: 28) ได้กล่าวว่า การนิเทศ เป็นการจัดการบริหารการศึกษา ด้านหนึ่ง เพื่อการชี้แนะ ให้ความช่วยเหลือ และความร่วมมือกับครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครู และเพื่อเพิ่มคุณภาพของนักเรียน ให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา และจากข้อค้นพบ ได้พบว่า ประเด็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่ ได้มีการบริหารจัดการมากที่สุด คือ จัดการนิเทศการเรียนการสอนที่ร่วมมือช่วยเหลือ เกื้อกูลกันแบบกัลยาณมิตรโดยมีความปรารถนาดีต่อกัน ทั้งนี้เพราะ การนิเทศเป็นการส่งเสริม ช่วยพัฒนาความรู้ ทำให้มีความเชื่อมั่น มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน การนิเทศต้องมีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ครูมีอิสระใช้ความสามารถของตนเอง เปิดโอกาสให้ครูมีความคล่องตัวใน

การดำเนินงาน ส่งเสริมความคิดริเริ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนการทำงาน การนิเทศต้องยึดหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ให้ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอย่างบริสุทธิ์ใจ สร้างความ เชื่อถือและศรัทธาให้เกิดความร่วมมือช่วยเหลือ เพื่อสร้างมิตรภาพกับบุคคลอื่น ๆ (ปรีชาพร วงศ์อนุตร โรจน์, 2548: 21-23)

2. คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ มีระดับการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าคุณลักษณะของนักเรียน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ด้านศีล (สังคม) ด้านกาย (กายภาพ) ด้านปัญญา มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากเรียงตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของสมบัติ บุญทะลา (2551: บทคัดย่อ) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธกับคุณลักษณะของ นักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 พบว่า การบริหาร จัดการโรงเรียนวิถิพุทธกับคุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ด้านปัญญา ด้านศีล (สังคม) ด้านกาย (กายภาพ) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเมียนพิน อ่อนสีแดง (2549: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินโรงเรียนนาร่องโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 พบว่า ด้านผลผลิต จากการประเมินภาพรวมนักเรียนอยู่ในระดับดีและ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านศีล รองลงมาคือด้านกาย ต่ำที่สุด คือ ด้านจิตและปัญญา ทั้งนี้เป็นเพราะ โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถิพุทธส่วนมากโรงเรียนจะตั้งอยู่ในวัด ทำให้มีความใกล้ชิด และได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากวัด เช่น มีพระมาบรรยายธรรม ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนการนำนักเรียนเข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่นนำ นักเรียนเวียนเทียนเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน กล่าวได้ว่าโรงเรียน ทั้งหลายเหล่านี้ก็คือโรงเรียนวิถิพุทธโดยธรรมชาติ จึงทำให้นักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธเป็นผู้มี คุณลักษณะที่กิน อยู่ ดู ฟังเป็น รู้จักดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข อันเป็นผลที่ได้รับการพัฒนา ทั้ง 4 ด้าน (ภาวนา 4) คือ ด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) และด้านปัญญา ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญามาก่อน สอดคล้องกับพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต.2548: 33) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาทั้ง 4 ด้านจะเป็นคนเก่ง ดีและมี ความสุข สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 15) ที่ได้กล่าวว่า เมื่อโรงเรียนได้รับการพัฒนาเป็น โรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์มากมายที่จะตามมาที่เปี่ยม ไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุขพร้อม ๆ กัน ที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถิพุทธ

2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของ โรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กัน และกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

4. โรงเรียน โดยครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม อีกเป็นพลังในการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีขึ้นยิ่ง ๆ ขึ้นได้

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นอันดับแรก ทั้งนี้เป็นเพราะโรงเรียนวิถิพุทธมีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มุ่งเน้นให้เกิดความสงบแก่จิต เป็นกิจกรรมหลัก เช่น กิจกรรมนั่งสมาธิบริหารจิตเจริญปัญญา เดินจงกรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาและสงบนิ่ง กิจกรรมสวดมนต์หมู่สรภัญญะ เป็นต้น อีกประการหนึ่ง โรงเรียนมีการจัดสภาพทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ มีสภาพแวดล้อมที่ชวนให้จิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญา และโรงเรียน(กระทรวงศึกษาธิการ, 2546: 20) ส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้และพัฒนาตามระบบไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสวงปัญญาและมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเมตตากรุณาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู และส่งเสริมให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิก อบายมุข มีการเสียสละ เป็นต้น จึงเป็นเหตุทำให้คุณลักษณะของนักเรียน ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก กล่าวคือ ทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ดี มีเมตตา กรุณา กตัญญูรู้คุณ มีความร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ดีอยู่เสมอ ส่งผลต่อความสุข ความสดชื่นเบิกบาน มั่นคงต่อความดีงาม และความสงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับข้อบ่งชี้คุณภาพของตัวชี้วัดด้านผลผลิตที่กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 4) กำหนดไว้ คือ นักเรียนมีความกตัญญูรู้คุณ ตอบแทนบุญคุณ มีจิตใจเมตตากรุณา เอื้อเพื่อแผ่ต่อกัน ทำงานและตั้งใจเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี ร่าเริงแจ่มใส เบิกบานและมีความฉลาดทางอารมณ์

3. กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธในภาพรวมทั้ง 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธ โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคม)/ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ด้านปัญญา (ปัญญา) มีความสัมพันธ์ทิศทางเดียวกัน อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับงานวิจัยของอมรรัตน์ แก้วมะ (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการบริหารจัดการศึกษากับประสิทธิผลการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศงขลา เขต 1 โดยรวม มีความสัมพันธ์ทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เป็นเพราะโรงเรียนแต่ละโรงเรียนมีคู่มือแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธในการใช้ดำเนินการตามกิจกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละโรงเรียนซึ่งมีสภาพแวดล้อมและสังคมที่แตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะของโรงเรียน สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2546: 17) ได้กล่าวว่า โรงเรียนจะต้องนำแนวทางดังกล่าวมาปรับใช้ตามความเหมาะสมของบริบทโรงเรียน ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธในภาพเบื้องต้น โรงเรียนสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมมี 5 ด้าน ดังนี้ 1) การบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ 2) การจัดวิถิพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ 3) กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา 4) การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง 5) การเกี่ยวคู่สัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธและชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้ให้เป็นเพียงแนวทางหนึ่งเท่านั้น โรงเรียนจะต้องนำมาปรับใช้ให้เหมาะสม เช่น การแต่งตั้งผู้เกี่ยวข้อง คือ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน วัด ขึ้นมาเพื่อร่วมกันทำหน้าที่กำหนดแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ ไว้เป็นกรอบการดำเนินงานเฉพาะโรงเรียนของตน ซึ่งสอดคล้องกับตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า ที่กระทรวงศึกษาธิการ (2548: 2) กำหนดไว้ว่า ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญหรือแผนกลยุทธ์ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ มีการกำหนดอัตลักษณ์ของโรงเรียนวิถิพุทธที่ชัดเจน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธ และบริหารการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นอกจากนั้นสถานศึกษาจะต้องมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธเพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ของการดำเนินงานและนำผลที่ได้มาวางแผนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถกระทำได้โดยอาศัยกรอบตัวชี้วัดการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้

4. กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถิพุทธในภาพรวมทั้ง 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลและสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียน โรงเรียนวิถิพุทธในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านกาย (กายภาพ)

ด้านศีล (สังคัม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณฺ์) ด้านปัญญา (ปัญญา) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของอมรรัตน์ แก้วมะ (2548:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการ การศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนวิถิปุทธ สามารถทำนายประสิทธิภาพผลการบริหารจัดการศึกษา โรงเรียนวิถิปุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีอำนาจพยากรณ์ร้อยละ 65.70 และมีความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.319

5.8 ข้อเสนอแนะ

5.8.1 ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. จากการวิจัย พบว่า กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถิปุทธในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก โดยรวมปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จากข้อค้นพบ ขึ้นเตรียมการ เป็นการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามโครงการ อีกประการหนึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้ต้องมีการเตรียมการ ประชุม วางแผนให้มีความพร้อมและมีความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติ ขึ้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ขึ้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การจัดการกิจกรรมให้ระลึกถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาตามเทศกาลต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการพัฒนา นักเรียน ทั้งนี้เพราะ การจัดการกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นการเสริมสร้างให้นักเรียน ได้รู้และเข้าใจในเรื่องของพุทธประวัติมากขึ้น และยังเป็นกิจกรรมที่ทำให้สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ได้จัดกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวโรงเรียนวิถิปุทธ ควรมีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดพัฒนาในด้านความประพฤติ จิตใจและปัญญาไปพร้อม ๆ กัน โดยสถานศึกษาได้กำหนดกิจกรรมประจำสัปดาห์ เช่น การสวดมนต์สรภัญญะ การไหว้พระสวดมนต์เป็นเพียงอย่างย่อ และทำบุญตักบาตรในวันพระ กิจกรรมนักเรียน ควรเป็นกิจกรรมที่ครูกับนักเรียนร่วมกันจัดขึ้น ตามความสนใจและความถนัด มีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับ ไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในห้องเรียน เป็นกิจกรรมที่ก่อประโยชน์กับนักเรียนโดยตรง เพื่อพัฒนานักเรียนทั้งทางร่างกาย อารมณฺ์ สังคัม และสติปัญญา ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของโรงเรียน นอกจากนี้บุคคลในโรงเรียนผู้ปกครอง ชุมชนควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน ตลอดจนปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม ขึ้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขึ้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการมีระดับ

ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก แต่ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่องมีการปฏิบัติเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นผู้บริหาร ครูและบุคลากร ตลอดจนถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงต้องให้การส่งเสริมและพัฒนาให้มากขึ้น ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้ คือ แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียน วิถีพุทธ จัดประชุมผู้ปกครอง นักเรียนและผู้เกี่ยวข้องเพื่อทราบปัญหาและแนวทางแก้ไข นำเอาข้อปรับปรุงหรือชี้แนะที่ได้นำมาพัฒนางาน โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธต่อไป พร้อมกันนี้ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นความเป็นวิถีพุทธ มีการจัดสถานที่ ห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรมให้ครูและนักเรียนอย่างพอเพียง ผู้บริหาร สถานศึกษาให้การสนับสนุนซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1.1 คณะกรรมการสถานศึกษา ควรมีการกำหนดนโยบายการสร้างสภาพแวดล้อม บริเวณโรงเรียนให้มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ เพื่อให้เอื้ออำนวยต่อความพร้อมในการเรียนรู้ รวมถึงขอความร่วมมือจากองค์กรศาสนาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นควรดำเนินการเป็นกิจวัตร และจัดตั้งผู้รับผิดชอบและประเมินผลด้วย

1.2 คณะกรรมการสถานศึกษา ควรขอความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนเข้ามาใช้ เช่น การเทศนา การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่เน้นการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ มีการยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงประกอบการเรียนรู้ พัฒนาครูผู้สอนให้เข้าถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งอาจทำโดยการจัดกิจกรรมปฏิสัมพันธ์ถ่ายทอดประสบการณ์ เพื่อให้ซึมซับและค่อย ๆ ยอมรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบวิถีพุทธ

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีการฝึกอบรมพัฒนาความรู้สภาวะทางธรรมหรือจิตใจแก่บุคลากรและนักเรียน โดยการอบรมปฏิบัติธรรมเพื่อปลูกฝังให้บุคลากรมีจิตใจที่ตั้งมั่นในศีลธรรม มีศรัทธา พร้อมทั้งจะเรียนรู้และเข้าใจในแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ตลอดจนสร้างแรงจูงใจ โดยการให้รางวัลหรือเกียรติบัตรสำหรับสำหรับผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อเป็นแรงผลักดันให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม

1.4 ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการนิเทศติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการนิเทศภายในสถานศึกษา จัดให้มีการประชุมสัมมนาเพื่อชี้แจงผู้ปกครองถึงแนวทางการดำเนินงานตามหลักไตรสิกขา รวมถึงเปิดโอกาสให้ได้แสดงความคิดเห็นร่วมด้วย ตลอดจนเชิญผู้นำโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธมาร่วมประชุมกับคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการให้เข้าใจถึงแนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. จากการวิจัย พบว่า คุณลักษณะของนักเรียน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเหมาะสมมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับเหมาะสมมาก แต่ด้านกาย (กายภาพ) และด้านปัญญา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับรองลงมาว่าด้านอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น โดยผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร ครู บุคลากรของโรงเรียนเอง รวมถึงผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องประพฤติดนให้เป็นแบบอย่างที่ดี มีศีล 5 มีความเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและเป็นบุคคลผู้แวดล้อมที่ดี คอยสนับสนุนชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี สามารถควบคุมตนเองได้ทั้งทางกายและวาจา ไม่สร้างความเดือดร้อนเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต

5.8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก ในบริบทของสถานศึกษาที่เป็นสถานศึกษาคุณธรรมชั้นนำหรือโรงเรียนนำร่อง ถึงกระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ ตามทัศนะของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองที่นำบุตรหลานมาเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ รวมถึงนักเรียนได้รับความพึงพอใจสูงสุดด้วย

2. ควรศึกษาถึงแนวทางในการสร้างเครือข่ายโรงเรียนวิถีพุทธไปยังโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อทราบกระบวนการทัศน์ในการดำเนินกิจกรรม การยอมรับ การเปลี่ยนนวัตกรรมรูปแบบการศึกษา แนวใหม่ตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธอันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดหลักคุณธรรม ซึ่งจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้อย่างบูรณาการ อีกทั้งสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันด้วย

3. ควรศึกษาประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการจัดการรูปแบบการบริหารการศึกษาให้เป็นไปตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก. รายงานการประชุม
โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ. นครนายก: 2548.
- กลุ่มนโยบายและวางแผน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. บัญชีรายชื่อ
โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครนายก. นครนายก: 2554
_____. เอกสารนิเทศทางไกล “โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมต้นแบบและโรงเรียน วิถีพุทธ”.
ฉบับที่ 3. นครนายก: 2551.
- กรมวิชาการ. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
คุรุสภาลาดพร้าว, 2545 ก.
- กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้า
และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2546.
- _____. การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา
ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544. กรุงเทพมหานคร:
คุรุสภาลาดพร้าว, 2546.
- _____. ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2548.
- _____. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์, 2547.
- _____. คู่มือการศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว, 2547.
- _____. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552.
- เกษม วัฒนชัย. การบริหารเพื่อพัฒนาคุณภาพ. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
กรุงเทพมหานคร: 2546.
- กำพล ฤทธิรักษา. ปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนแกนนำ
ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2545.
- แก้ว จันทรเกษมและนฤมล จันทรเกษม. ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพสถานศึกษาตาม

แนววิถีพุทธกับพฤติกรรมของนักศึกษาพยาบาลตามแนววิถีพุทธ กรณีศึกษา: วิทยาลัย
พยาบาลบรมราชชนนี พระพุทธบาท. สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวง
สาธารณสุข. กระทรวงสาธารณสุข, 2551.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ
ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, 2545.
ชม ภูมิภาค. การศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์เพื่อสันติภาพและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศิลปะ
สนอง การพิมพ์, 2548.

ชยสาโร ภิกขุ. “โรงเรียนวิถีพุทธ,” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://vdo.palungjit.com/video/>
[สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2554].

ชูศรี วงศ์รัตน์. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. นนทบุรี: ไทเนรมิตกิจ อินเตอร์ โพรเกรสซฟ, 2552.
ณัฐิกา ลิ้มเฉลิม. การศึกษาสภาพโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ราชบุรี เขต 1. สารนิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549.

ณัฐกิตติ์ ศรีสันต์. ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออกเฉียง
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา, 2548.

ณัฐวุฒิ อรุณพานิช. การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษากำแพงเพชรเขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
ราชภัฏกำแพงเพชร, 2548.

เต็มใจ ศรีนวล. “โรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนแห่งความหวังของสังคมไทย,” วารสารข้าราชการครู
และบุคลากรทางการศึกษาวิชาการ. 24,1 (2547): 13-18.

ทรงศักดิ์ แอ๊ดสกุล. สภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2552.

ทิสนา เขมมณี. การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ.
กรุงเทพมหานคร: เสริมสิน พีเพรส ซิสเต็ม, 2546.

ธีระ รุญเจริญ. ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษาระดับปรับปรุง.
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: แอล.พี.เพรส., 2550.

โทซาวะ บุนจิ. คิดใหม่ทำใหม่ ด้วยไคเซ็น แปลจาก Zoku Kousureba shiotono KAIZEN
gadekiru, KAIZEN suihinshido manual โดยชไมพร สุธรรมวงศ์, สมาคมส่งเสริม
เทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น) กรุงเทพมหานคร: ส.เอเชียเพลส, 2544.

- นงนุช สุระเสน. การจัดการศึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
นนทบุรี เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจ
บัณฑิต, 2548.
- นงเยาว์ อุทุมพร. ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต 3. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ธนบุรี, 2549.
- นงลักษณ์ ยุทธสุทธิพงศ์. สภาพการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา ชัยภูมิ
บุรีรัมย์และสุรินทร์. รายงานการวิจัย. นครราชสีมา, 2547.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. ใ้ต่ย่อผู้บริหาร. เชียงใหม่: Orange Group Tactivs Design, 2548.
- นาคยา ปิณฑนานนท์, มธุรส จงชัยกิจและศิริรัตน์ นีละคุปต์. การศึกษาตามมาตรฐาน:แนวคิดสู่
การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, 2542.
- นิพนธ์ ภูงคงคา. การพัฒนาคุณภาพนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา อ.หนองสูง จ.กาฬสินธุ์
วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- นิภา เข้มวจิ. โรงเรียนวิถีพุทธ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [http://www.moe.go.th/5TypeSchool/
school bud.htm](http://www.moe.go.th/5TypeSchool/school bud.htm), [สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2554].
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2545.
- ประเวศ วะสี. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี
-สฤษดิ์วงศ์, 2546.
- ปริทรรณีย์ พันธบุรุษรงค์. TQM ภาคปฏิบัติ:เทคนิคการแก้ปัญหาแบบลิวาน่า. กรุงเทพมหานคร:
ส.ส.ท., 2545.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ,
2546.
- ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดี. การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
จ.นนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.
- ผกามาศย์ รักษ์นำค. การใช้ไตรสิกขาในการพัฒนาศีลธรรมของเยาวชนไทย : ศึกษากรณีโรงเรียน
วิถีพุทธ ในจังหวัดสมุทรปราการ. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2545.
- พรชัย ภาพันซ์. “เมื่อจริยธรรมเด็กหายไป ครูไทยต้องกู้,” วารสารวิชาการ ฉบับ มกราคม, (2546): 21.

- พรทิพย์ จับจิตต์. การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2551.
- พระชวชาติ คงสีดา. ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัวความใกล้ชิดทางศาสนากับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักศึกษาผู้ใหญ่ วิธีการเรียนทางไกล ในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2544.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2546.
- _____. โรงเรียนวิถีพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547ก.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมล คีมทอง, 2546
- _____. พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร: ชรรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2546ก.
- _____. ศูนย์การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การขนส่งสินค้าและพัสดุ (ร.ศ.พ.), 2546ข.
- _____. การศึกษาเริ่มต้น เมื่อคน กิน อยู่ ดู ฟังเป็น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, 2546.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). ขอบฟ้าแห่งความรู้ กับผลงานด้านการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดาพ, 2548.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การขนส่งสินค้าและพัสดุ (ร.ศ.พ.), 2547.
- พุทธทาสภิกขุ. ศิลธรรมกับการแก้ปัญหาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2548.
- พัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, สำนัก. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ศ.พ.), 2548.
- เพ็ญลักษณ์ ภักดีเจริญ. “พลิกตาราวิชาพุทธ,” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: [http:// www.bangkokbiznews.com](http://www.bangkokbiznews.com). [สืบค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2553].
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. ความรู้คู่คุณธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ภัทรา สุวรรณบัตร. “พัฒนาการทางสมองกับการเรียนรู้มุมมองที่สำคัญ,” วารสารวิชาการ. (2551): 67.

- ภูวนัสสรณ์ หนูมาก. กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียน
วิถิปุทธ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพมหานคร:
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถิปุทธ**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย, 2547.
- มานะ ทองรักษ์. รายงานผลการบริหารจัดการโรงเรียนเพื่อพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ.
 กรุงเทพมหานคร: ชารอักษร, 2549.
- เมตตา ภิรมย์ภักดี. การนำแนวทางการดำเนินงานโรงเรียน วิถิปุทธสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา.
 สารภาษาไทย ปีที่ 5 ฉบับที่ 1(ก.ค.-ก.ย.2548), 2548. หน้า 65-68.
- เมียนพิน อ่อนสีแดง. การประเมินโรงเรียนนำร่องวิถิปุทธสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด
เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
 พับลิเคชั่น, 2546.
- โรจนะ กฤษเจริญ. “หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544,” ประชาศึกษา ฉบับ
 กุมภาพันธ์ – มีนาคม, (2546): 10.
- วรินทรา ปั่นงาม. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถิปุทธ การศึกษาการปฏิบัติ
 แบบข้ามกรณีในจังหวัดอ่างทอง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
 (สกว.), 2550.
- วาโร เฟิงสวัสดิ์. **วิธีวิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2551.
- วิลัย วิทย์ประเสริฐกุล. การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนวิถิปุทธ สังกัดสำนักงาน
 คณะกรรมการขั้นพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต.
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- ศุภชัย อาชีวะระงับโรค. **Practical PDCA: แก้ปัญหาและปรับปรุงงานเพื่อความสำเร็จ**.
 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ซีโน ดีไซน์, 2547.
- สมคิด โพธิ์จุ่มพล. การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิปุทธ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านหนองผือ
 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานองคาย เขต 1. รายงานการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
 ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548.

- สมบัติ บุญทะเล. ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของ
นักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานคร เขต 1.
วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2551.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชชัย. มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- สวัสดิ์ เพชรบูรณ์. การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากทมมหานครเขต 1. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.
- สอางค์ จงสวัสดิ์พัฒนา. การใช้ข้อมูลสารสนเทศในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษา
สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, 2546.
- สาลี ทำเหล็ก. การศึกษาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ช่วงชั้นที่ 1-2
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2549.
- สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ. 20 วิธีการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและ
การเรียนรู้ โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ 4: ภาพพิมพ์
, 2546.
- แสงทอง เรืองศิลป์. การศึกษาสภาพการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาขอนแก่น เขต 4 : กรณีศึกษา โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 34 (บ้านกุดโง้ง). รายงาน
การศึกษาอิสระปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2548.
- โสธรารักษ์ ชุนรักญาติ. การศึกษาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- โสริช โพธิแก้ว. แนวทางแห่งการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา สารนิพนธ์พุทธทาสภิกขุ.
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2548.
- หวน พิณรุฬพันธ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา. สถาบันฝึกอบรมและวิจัยการบริหารและ
จิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: 2550.
- อนุศักดิ์ สมิตสันต์. การนิเทศการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: 2540.
- อมรรัตน์ แก้วมะ. การบริหารจัดการองค์การในสถานศึกษาตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษา สกลนคร เขต 1. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
ราชภัฏสกลนคร, 2548.

- อากาภัทร ไชยประสิทธิ์. การศึกษาพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ตามแนววิถีพุทธ
 กรณ์ศึกษา โรงเรียนทอสี. ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต (การศึกษาปฐมวัย).
 กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.
- อ่ำไพ คารอด. การศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม
 จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษาสิงห์บุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 เทพสตรี, 2549.
- Adam, Harold D. and Frank G. Dickey. **Basis Principal of Supervision.** New Delhi:Eurasia
 Publishing House, 1990.
- Alpay,E. **Self-Concept and Self-Esteem.** [Online]. Available: <http://www.ce.ic>. [Retrieved
 January 24, 2003].
- Biskin, Donald S; & Hosdinson Kenneth. “ **An Experimental test of the Effect of Structured
 Discassions of Moral Dilemmas Found in Children’s Literatures on Moral
 Reasoning,**” The Elementary School Journal. 77(5), 1997. pp 407-418.
- Deming, W. Edwards. **Out of the Crisis.** MIT center for Advanced Engineering Study. 1986.
- Dunton, Kenthryn Junes. **Tarental practices associsted with their childern’ smoral iesssning
 development.** *Dissrtated Absteacts International* 49: 3306, 1989.
- Kohlberg, L. “**Stage and Sequence: The Cognitive Development Approach to Social Ization,**”
 Handbook of Socailization: Theory and Research. Chicago: Rand McNally. 1969.
- Lanier, Stephanie Pridgen. “ **Promoting Moral and Conceptual Development in Rural Able
 scents (moral Development Rural Students Peer Facilitators).**” *Dissertation Abstracts
 International.* 1993. pp196-198.
- Lickona, T. **Educating for Character; How Our Schools Can Teach Respect and
 Responsibility,** New York, NY: Bantam Books. 1992.
- Tom Lickona, Eric Schaps, and Catherine Lewis. **Eleven Principles of Effective Character
 Education. The Character Education Partnership (CEP).** 2003.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ
หนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือ

1. ผศ.ดร.จำรุญ พริกบุญจันทร์

ตำแหน่ง อาจารย์พิเศษ คณะการจัดการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามงกุฎ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตวชิราลงกรณ์ราชวิทยาลัย จ.อยุธยา

2. นางมณี ช่างสุวรรณ

ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
โรงเรียนบ้านหนองแสง อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว

3. นางสาวอนินทิตา ไปยะกฤษณะ

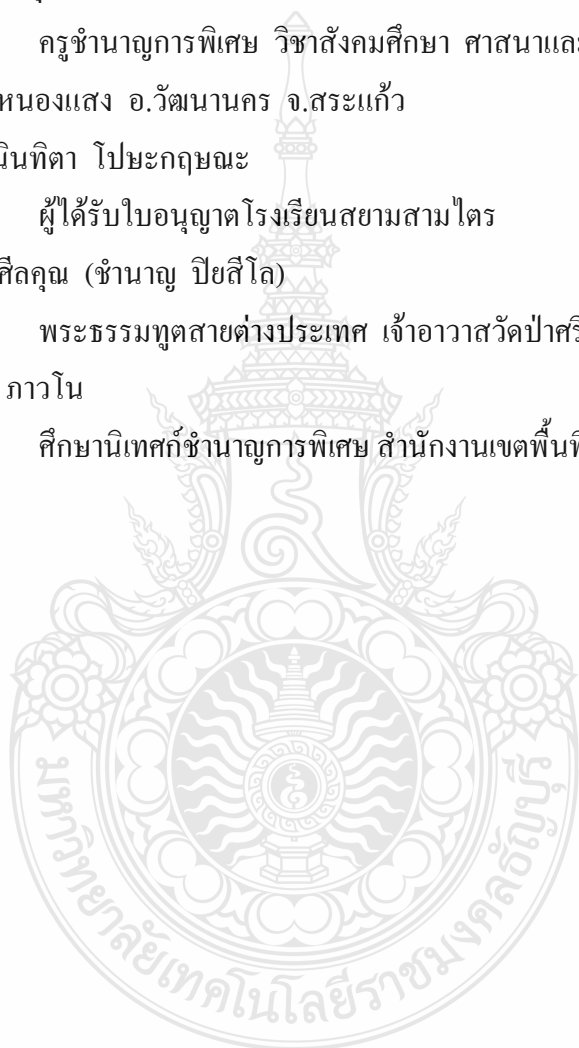
ตำแหน่ง ผู้ได้รับใบอนุญาตโรงเรียนสยามสามไตร

4. พระครูปิยศีลคุณ (ชำนาญ ปิยสีโล)

ตำแหน่ง พระธรรมทูตสายต่างประเทศ เจ้าอาวาสวัดป่าศรีถาวรนิมิต

5. นายปรีชา ภาวโน

ตำแหน่ง ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
นครนายก

ที่ ศบ 0578.02/ 0325.4

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

7 เมษายน 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.จำรูญ พริกบุญจันทร์

เนื่องด้วย นางสาวดวงธิดา พุทธระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก โดยมี ดร.อร่ามศรี อากาศกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้อย่างยิ่ง จึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุทธระกูล เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร.0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศษ 0578.02/ 0325.1

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

7 เมษายน 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน นางมณี ช่างสุวรรณ

เนื่องด้วย นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก โดยมี คร.อร่ามศรี อากาศคุณ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้อย่างยิ่ง จึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุตระกูล เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร.0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/ 0325.3

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

๗ เมษายน 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน นางสาวอนินจิตา ไปชะกะฤกษ์

เนื่องด้วย นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก โดยมี ดร.อร่ามศรี อากาศกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้อย่างยิ่ง จึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุตระกูล เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร.0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/ 0325

คณะกรรมการอุดมศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

๗ เมษายน 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูปิยศีลคุณ

เนื่องด้วย นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก โดยมี ดร.อร่ามศรี อาภาอตุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้อย่างยิ่ง จึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุตระกูล เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร.0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/ 0325-2

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

7 เมษายน 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน นายปรีชา กาวโน

เนื่องด้วย นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กำลังจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ในอำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครนายก โดยมี คร.อร่ามศรี อากาศกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ฯ พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถด้านนี้อย่างยิ่ง จึงขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุตระกูล เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร.0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ภาคผนวก ข

ตารางแสดงผลการทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

ตารางแสดงผลการทดสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คะแนนรวม	IOC	สรุป
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ข้อมูลทั่วไป								
1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
IOC ข้อมูลทั่วไป							1	ใช้ได้
กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ								
1. ชั้นเตรียมการ								
1.1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
1.2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
1.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
1.4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
1.5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
IOC ชั้นเตรียมการ							1	ใช้ได้
2. ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ								
2.1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.4	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
2.5	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
IOC ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ							0.92	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คะแนนรวม	IOC	สรุป
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
3. ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา								
3.1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.5	+1	+1	0	0	+1	3	0.60	ใช้ได้
IOC ขั้นตอนการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา							0.92	ใช้ได้
4. ขั้นตอนแลสนับสนุนใกล้ชิด								
4.1	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
4.2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
IOC ขั้นตอนแลสนับสนุนใกล้ชิด							0.96	ใช้ได้
5. ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง								
5.1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
5.2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
5.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
5.4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
5.5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
IOC ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง							1	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คะแนนรวม	IOC	สรุป
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
6.ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน								
6.1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
6.2	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
6.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
6.4	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
6.5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
IOC ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน							0.92	ใช้ได้
คุณลักษณะของนักเรียน								
1. ด้านกาย (ภายนอก)								
1.1	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
1.2	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
1.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
1.4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
1.5	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
IOC ด้านกาย (ภายนอก)							0.88	ใช้ได้
2. ด้านศีล (สังคม)								
2.1	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
2.2	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
2.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.6	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
2.7	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
2.8	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
IOC ด้านศีล (สังคม)							0.90	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					คะแนนรวม	IOC	สรุป
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
3. ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)								
3.1	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
3.2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.4	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.6	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.7	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.8	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
3.9	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
IOC ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)							0.97	ใช้ได้
4. ด้านปัญญา								
4.1	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.2	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.3	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.4	+1	+1	+1	0	+1	4	0.80	ใช้ได้
4.5	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.6	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.7	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
4.8	+1	+1	+1	+1	+1	5	1	ใช้ได้
IOC ด้านปัญญา							0.97	ใช้ได้
IOC รวม							0.86	ใช้ได้

ภาคผนวก ก

หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

ที่ ศธ 0578.02/๐๖15

คณะกรรมการอุดมศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดลำน้ำวลอย

ด้วย นางสาวดวงริตา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลกระทบต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อาภาอตุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงริตา พุตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)
คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/๐๖๑๕

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนธรรมาภิบาล

ด้วย นางสาวดวงริดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อากาศกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในกรณี คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงริดา พุตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)
คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/๐๓๑๕

คณะกรรมการอุดมศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียน บ้านพรหมเพชร

ด้วย นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อากาศกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)
คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/๐๖15

คณะกรรมการอุดมศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนวันครู ๒๕๐๔

ด้วย นางสาวดวงริดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อากาศกุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในกรณี คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงริดา พุตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศบ 0578.02/๐๕15

คณะกรรมการอุดมศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนอนุบาลปากพลี

ด้วย นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อากาศุด เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/๐๕๑๕

คณะกรรมการอุดมศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านโคกสว่าง

ด้วย นางสาวดวงริตา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อาภาอตุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงริตา พุตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02/๐๖๑๕

คณะกรรมการผู้ช่วย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดโพธิ์

ด้วย นางสาวดวงธิดา ฟูตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อภาอตุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในกรณี คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงธิดา ฟูตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ที่ ศธ 0578.02 / ๐๕๑๕

คณะกรรมการอุดมศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

23 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาปริญญาโทเข้าเก็บข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดเพ็ญจันทร์

ด้วย นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ อำเภอปากพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก” โดยมี ดร.อร่ามศรี อาภาอตุล เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการนี้ คณะฯ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านดำเนินการให้แก่ นางสาวดวงธิดา พุตระกูล นักศึกษาปริญญาโทเข้าทำการเก็บข้อมูล โดยรายละเอียดในเรื่องของวันและเวลา นักศึกษาจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานไปยังสถานศึกษาด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ภาคผนวก ง

หนังสือเชิญกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม โทร. 025493207

ที่ ศธ 0578.02 / 0203

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

เรียน ดร.อร่ามศรี อภาอกุล

เนื่องด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดให้มีการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2553

ในการนี้ คณะฯ ขอเรียนเชิญท่านซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเป็นกรรมการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา จำนวน 1 ราย ในวันศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ 2554 ตั้งแต่เวลา 13.00 – 14.00 น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารศึกษาศาสตร์ 1 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ตามรายละเอียดในตารางสอบดังแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม โทร. 025493207

ที่ ศธ 0578.02 / 0202

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

เรียน รศ.ดร.คำรณ สิริระชนกุล

เนื่องด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดให้มีการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2553

ในการนี้ คณะฯ ขอเรียนเชิญท่านซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเป็นกรรมการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา จำนวน 1 ราย ในวันศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ 2554 ตั้งแต่เวลา 13.00 – 14.00 น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารศึกษาศาสตร์ 1 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ตามรายละเอียดในตารางการสอบดังแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

ที่ ศธ 0578.02/0154

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

15 กุมภาพันธ์ 2554

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นกรรมการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

เรียน ดร.อนันต์ เดียวค้อย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตารางการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

เนื่องด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดให้มีการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2553

ในการนี้ คณะฯ ขอเรียนเชิญท่านซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเป็นกรรมการสอบหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา จำนวน 1 ราย ในวันศุกร์ที่ 25 กุมภาพันธ์ 2554 ตั้งแต่เวลา 13.00 – 14.00 น. เป็นต้นไป ณ ห้องประชุมชั้น 3 อาคารศึกษาศาสตร์ 1 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ตามรายละเอียดในตารางการสอบดังแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ)

คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม โทร. 025493207

ที่ ศธ 0578.02 / 0388

วันที่ ๑ มีนาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

เรียน ดร.อร่ามศรี อากาศกุล

เนื่องด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดให้มีการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2554

ในการนี้ คณะฯ ขอเรียนเชิญท่านร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา จำนวน 3 ราย ในวันที่ พุธที่ 5 เมษายน 2555 ตั้งแต่เวลา 13.00 น. – 17.30 น. ณ ห้อง 109 ชั้น 1 อาคารศึกษาศาสตร์ 2 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม ตามรายละเอียดในตารางการสอบดังแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แสงเดือน)

รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา

รักษาราชการแทน คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

ที่ ศธ 0578.02 / 0209

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
คลองหก อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี 12110

๑ มีนาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

เรียน ดร.อนันต์ เดียวต้อย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตารางการสอบวิทยานิพนธ์

เนื่องด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดให้มีการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2554

ในการนี้ คณะฯ ขอเรียนเชิญท่านซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา จำนวน 3 ราย ในวันพฤหัสบดีที่ 5 เมษายน 2555 ตั้งแต่เวลา 13.00 น. – 17.30 น. ณ ห้อง 109 ชั้น 1 อาคารศึกษาศาสตร์ 2 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ตามรายละเอียดในตารางการสอบดังแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แสงเดือน)

รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา

รักษาราชการแทน คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 0 2549 3207

โทรสาร 0 2577 5020

ตารางการสอบวิทยานิพนธ์

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา

ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2554

ณ ห้อง 109 อาคารศึกษาศาสตร์ 2 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

วัน เวลา	ชื่อ - ชื่อสกุล นักศึกษา	หัวข้อเรื่อง วิทยานิพนธ์	ประธานกรรมการ	อาจารย์ที่ปรึกษา	คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	กรรมการ
วันพฤหัสบดีที่ 5 เม.ย. 2555 16.00 น. - 17.30 น.	น.ส.ดวงริดา พุตระกูล	หัวข้อเรื่อง ศึกษากระบวนการจัดการที่ส่งผลกระทบต่อ คุณลักษณะของนักเรียนในโรงเรียนวัด พุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การ ประถมศึกษา	รศ.ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ	ดร.อร่ามศรี อากาศดูล	กรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิ	รศ.ดร.คำรณ สิระชนกุล

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม โทร. 025493207

ที่ ศธ 0578.02/0388

วันที่ ๑ มีนาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.คำณ สิริธนกุล

เนื่องด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดให้มีการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2554

ในการนี้ คณะฯ ขอเรียนเชิญท่านร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา จำนวน 3 ราย ในวันที่ พุธที่ 5 เมษายน 2555 ตั้งแต่เวลา 13.00 น. – 17.30 น. ณ ห้อง 109 ชั้น 1 อาคารศึกษาศาสตร์ 2 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม ตามรายละเอียดในตารางการสอบดังแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แสงเดือน)

รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา

รักษาราชการแทน คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม โทร. 025493207

ที่ ศธ 0578.02/0388

วันที่ ๑ มีนาคม 2555

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปิ่นปฐมรัฐ

เนื่องด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้จัดให้มีการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2554

ในการนี้ คณะฯ ขอเรียนเชิญท่านร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา จำนวน 3 ราย ในวันที่ พุธที่ 5 เมษายน 2555 ตั้งแต่เวลา 13.00 น. – 17.30 น. ณ ห้อง 109 ชั้น 1 อาคารศึกษาศาสตร์ 2 คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม ตามรายละเอียดในตารางการสอบดังแนบ

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ด้วย จะเป็นพระคุณยิ่ง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา แสงเดือน)

รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา

รักษาราชการแทน คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม โทรศัพท์ 0 2549 3207
 ที่ ศธ 0578.02/ 0390 วันที่ 12 มีนาคม 2555
 เรื่อง ขอมความอนุเคราะห์ตรวจบทความย่อ (ABSTRACT) ของนักศึกษาระดับปริญญาโท

เรียน คณบดีคณะศิลปศาสตร์

ด้วยคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จะดำเนินการสอบวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา ประจำปีการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2554 ในวันที่ 5 เมษายน 2555 ในการนี้ คณะฯ ขอมความอนุเคราะห์ ผศ.ดร.กมลนันท ธรรมรักขิตกุล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจบทความย่อ (ABSTRACT) ของนักศึกษาจำนวน 3 ราย ดังนี้

1. นางสาวสมจิตร สุวรักษ์	หมายเลขโทรศัพท์ 081 9057199 หรือ 0 2549 3614
2. นางสาวดวงธิดา พุตระกูล	หมายเลขโทรศัพท์ 084 3991996
3. นางกรกมล เพิ่มผล	หมายเลขโทรศัพท์ 087 9229238

ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไปด้วย จะขอบคุณยิ่ง

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ปันปฐมรัฐ)
 คณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

ภาคผนวก จ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก

เรียนผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการวิถีพุทธ
ในโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรม แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามสำรวจ
รายการ (Checklist) ให้เลือกตอบตามความเป็นจริง มีจำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกเป็น
6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาตาม
ระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและ
เผยแพร่ผลการดำเนินการ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้
เลือกตอบ 5 ระดับจำนวน 30 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียน จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ ด้าน
กาย (กายภาพ) ด้านศีล (สังคม) ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์) ด้านปัญญาซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบมาตรา
ส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้เลือกตอบ 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งเป็นการเขียน
บรรยายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ

การตอบแบบสอบถามครั้งนี้ คำตอบของท่านมีความสำคัญยิ่งต่อการวิเคราะห์ข้อมูลในการ
วิจัย เพื่อให้การวิจัยนี้มีความเที่ยงตรงและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง จึงขอความกรุณาท่านตอบ
แบบสอบถามตามความเป็นจริงให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกข้อด้วย โดยข้อมูลที่ท่านตอบนี้จะเป็น
ความลับและการนำเสนอผลการวิจัยจะนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณา
ให้ข้อมูลมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ดวงธิดา ฟูตระกูล

นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

แบบสอบถามการวิจัย

เรื่อง กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษานครนายก

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ สาขาเทคโนโลยีบริหาร การศึกษา ระดับปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะใช้ประโยชน์จากแบบสอบถามนี้เพื่อการศึกษาเท่านั้น และข้อมูลทั้งหมดในแบบสอบถามนี้จะถูกปกปิดเป็นความลับ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม ซึ่งไม่กระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถามนี้แต่อย่างใด

แบบสอบถามการวิจัยฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกเป็น 6 ชั้น จำนวน 30 ข้อ

ตอนที่ 3 คุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ จำแนกเป็น 4 ด้าน จำนวน 30 ข้อ

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับท่าน

1. เพศ

ชาย หญิง

2. ตำแหน่ง

ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ครูผู้สอน
 ผู้ปกครองนักเรียนหรือผู้แทนชุมชน พระผู้สอนศีลธรรม

3. อายุ

20-30 ปี 31-40 ปี 41-50 ปี 51-60 ปี

4. วุฒิการศึกษา

ต่ำปริญญาตรี ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก

5. ประสบการณ์ในการสอน (ยกเว้นผู้ปกครองหรือผู้แทนชุมชน)

น้อยกว่า 3 ปี 3-5 ปี 6-10 ปี
 11-15 ปี 11-15 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

คำชี้แจง ให้ท่านอ่านแบบสอบถามเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ แล้วประเมินโรงเรียนของท่าน ในฐานะเป็นโรงเรียนในโครงการวิถีพุทธ ว่าการปฏิบัติตามความเป็นจริงในระดับใด โดยกาเครื่องหมาย✓ ในระดับการปฏิบัติ ตามความเป็นจริง

ข้อที่	กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ขั้นเตรียมการ						
1.	โรงเรียนมีการเตรียมพร้อมด้านสถานที่และผู้สอนตามแนวโรงเรียนวิถีพุทธ					
2.	โรงเรียนประชาสัมพันธ์ให้บุคลากรนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนทราบในความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ					
3.	โรงเรียนมีคณะกรรมการดำเนินงาน/คณะกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนวิถีพุทธ					
4.	โรงเรียนมีสื่อหรือเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สำหรับครูและนักเรียน					
5.	โรงเรียนจัดหาหรือสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาสำหรับครูและนักเรียน					
ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ						
6.	โรงเรียนมีกิจกรรมวิถีชีวิตที่แสดงความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ					
7.	โรงเรียนจัดการเรียนการสอนที่ผสมผสานพุทธธรรมในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ					
8.	โรงเรียนกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ					

ข้อที่	กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
9.	โรงเรียนมีโต๊ะหมู่บูชาในห้องประชุมมี หิ้งพระในห้องเรียน ห้องเรียนสะอาด เป็นระเบียบ เหมาะสมต่อกิจกรรมการ เรียนรู้และการปฏิบัติของนักเรียน					
10.	โรงเรียนมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียน อยากทำความดี เช่น การสวดมนต์ การทำ สมาธิโดยจัดเวลาที่เหมาะสมรวมทั้งการ กล่าวประกาศ ยกย่องผู้ทำความดีเป็น ประจำ					
ขั้นดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา						
11.	ครูร่วมกับนักเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ที่นำพุทธธรรมมาเป็นแนวในการคิด วิเคราะห์และแก้ปัญหา					
12.	โรงเรียนได้จัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญ ปัญญาในกิจกรรมวิถีชีวิตในโรงเรียน					
13.	โรงเรียนนิมนต์พระสงฆ์หรือเชียววิทยากร ที่มีความรู้ทางพระพุทธศาสนามาให้ ความรู้แก่นักเรียน					
14.	โรงเรียนมีกิจกรรมประจำวัน/ประจำ สัปดาห์ที่เตือนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย เหมาะสมกับวัยของนักเรียน					
15.	โรงเรียนจัดกิจกรรมเผยแพร่หลักธรรมคำ สอนทางพระพุทธศาสนาโดยครูและ นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น กิจกรรมเสียงตามสาย จดหมายข่าว การจัดนิทรรศการ					

ข้อที่	กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด						
16.	โรงเรียนได้ประชุมชี้แจงให้นักเรียน ผู้ปกครองได้ทราบถึงดำเนินการ การดูแล สนับสนุนโรงเรียนวิถีพุทธ					
17.	โรงเรียนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบ โครงงานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ตามแนววิถีพุทธ					
18.	โรงเรียนจัดเครื่องมืออำนวยความสะดวก ให้ครูและนักเรียนดำเนินกิจกรรมตาม แนววิถีพุทธ					
19.	โรงเรียนได้จัดสถานที่/ห้องเรียน/วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดกิจกรรม เกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาอย่างพอเพียง					
20.	โรงเรียนมีคณะกรรมการติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ					
ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง						
21.	โรงเรียนมีการจัดประชุมผู้ปกครองเพื่อ ทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหามา การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียน วิถีพุทธภาคเรียนละ 1 ครั้ง					
22.	โรงเรียนมีการจัดประชุมนักเรียนเพื่อ ทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหามา การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียน วิถีพุทธ ภาคเรียนละ 1 ครั้ง					
23.	โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มี ส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่เน้นความเป็นวิถีพุทธ					

ข้อที่	กระบวนการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	โรงเรียนจัดทำวารสารหรือเอกสารเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ					
25.	โรงเรียนมีการนำเอาข้อปรับปรุงหรือชี้แนะของครู นักเรียนและผู้ปกครองมาพัฒนางานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ					
ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน						
26.	โรงเรียนได้มอบหมายให้ครูเป็นผู้รับผิดชอบโครงการประเมินผลไว้อย่างชัดเจน					
27.	โรงเรียนมีการทำแฟ้มประวัติและบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ และสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมวิถีชีวิต					
28.	โรงเรียนได้จัดให้นักเรียนจดบันทึกการกระทำความดีของตนเอง					
29.	โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น ๆ					
30.	โรงเรียนมีการแจ้งผลการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธให้ผู้ปกครอง ครู นักเรียน หรือผู้เกี่ยวข้องได้ทราบ เช่น สมุดบันทึกความดี / เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์					

ข้อเสนอแนะ

.....

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ

คำชี้แจง ให้ท่านอ่านแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียน แล้วพิจารณาว่านักเรียนในโรงเรียนปฏิบัติได้ตามความเป็นจริงในระดับใด โดยกาเครื่องหมาย ในระดับการปฏิบัติตามความเป็นจริง

ข้อที่	คุณลักษณะของนักเรียน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านกาย (ภายนอก)						
1.	นักเรียนมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมี กิริยามารยาทเรียบร้อย น่ารัก					
2.	นักเรียนรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่มี ประโยชน์และในปริมาณที่เหมาะสม					
3.	นักเรียนใช้วัสดุ/อุปกรณ์/เทคโนโลยีและ ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และประหยัด					
4.	นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสม กับโอกาสหรือกิจกรรม					
5.	นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ สิ่งแวดล้อมตามโอกาส					
ด้านศีล (สังคม)						
6.	นักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุกคนสามารถ ควบคุมตนเองได้ทั้งทางกายและวาจาและใจ					
7.	นักเรียนเป็นกัลยาณมิตรต่อผู้อื่น ไม่สร้าง ความเดือดร้อน เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น					
8.	นักเรียนปฏิบัติตามข้อตกลง กฎ กติกา และระเบียบของโรงเรียน					

ข้อที่	คุณลักษณะของนักเรียน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
9.	นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและงานที่ได้รับมอบหมาย					
10.	นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต					
11.	นักเรียนทำงานหรือกิจวัตรประจำวันโดยยึดหลักทำแต่ความดี ไม่ทำชั่วและทำจิตใจให้ผ่องใส					
12.	นักเรียนรักการทำงานและมีเจตนาที่ดีต่ออาชีพสุจริต					
13.	นักเรียนมาโรงเรียนรับผิดชอบในการศึกษา เล่าเรียนและเลิกเรียนตรงตามเวลาที่กำหนด ไม่ไปเที่ยวเตร่โดยไร้ประโยชน์					
ด้านจิต (จิตใจ/อารมณ์)						
14.	นักเรียนมีคตินิยมอยู่ในใจในด้านหิริ โอตตปปะ มีความละเอียดและกลัวบาปและเป็นผู้ที่อยู่ในโอวาทของพ่อแม่และครูอาจารย์					
15.	นักเรียนรู้คุณและตอบแทนคุณของครูและอาจารย์					
16.	นักเรียนไม่มีพฤติกรรมรุนแรงทั้งต่อคน สัตว์และสิ่งของ					
17.	นักเรียนมีอัธยาศัยดี พุทธิ ทำดี ต่อทุกคนอย่างจริงใจ					
18.	นักเรียนมีสติและสมาธิในการเรียน การทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ					
19.	นักเรียนมีความมุ่งมั่นและอดทนทำงานจน					

ข้อที่	คุณลักษณะของนักเรียน	ระดับการปฏิบัติ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	สำเร็จ					
20.	นักเรียนเต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงจัง โดยไม่หวังผลตอบแทน					
21.	นักเรียนมีความร่าเริงแจ่มใส					
22.	นักเรียนสามารถปรับตัวและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อน ครูและผู้อื่น					
ด้านปัญญา						
23.	นักเรียนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน					
24.	นักเรียนรู้และเข้าใจเรื่องบาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์					
25.	นักเรียนมีความเชื่อในเรื่องผลของการทำดี-ทำชั่ว					
26.	นักเรียนมีความสนใจ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษาและมีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาเล่าเรียนให้สำเร็จ โดยยึดหลักอิทธิบาท 4					
27.	นักเรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ					
28.	นักเรียนสามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเอง และพัฒนางานได้อย่างสร้างสรรค์เป็นรูปธรรม					
29.	นักเรียนมีทักษะในการแก้ไขปัญหาชีวิต และการทำงานด้วยสติและปัญญา					
30.	นักเรียนมีความเข้าใจถูกต้องในพระรัตนตรัย					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณอย่างยิ่งที่ท่านได้ตอบแบบสอบถามนี้

ภาคผนวก จ
ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

Variables	Cronbach Alpha
ตัวแปรต้น	
X1	.816
X2	.807
X3	.852
X4	.772
X5	.773
X6	.758
Xtot	.937
ตัวแปรตาม	
Y1	.810
Y2	.928
Y3	.890
Y4	.836
Ytot	.942

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นางสาวดวงธิดา พุตระกูล

วัน เดือน ปีเกิด

12 พฤศจิกายน 2520

ที่อยู่

24 หมู่ 4 ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก 26130

การศึกษา

พ.ศ. 2542

ปริญญาตรี การศึกษามัธยมศึกษา (กศ.บ.)

สาขาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2544-2550

ครูฝ่ายวิชาการ โรงเรียนถาวรนิมิต จังหวัดนครนายก

พ.ศ. 2550-ปัจจุบัน

รองผู้อำนวยการโรงเรียนถาวรนิมิต จังหวัดนครนายก

